

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ioviani Pontani. De Aspiratione Libri duo. Charon
Dialogus. Antonivs Dialogus. Activs Dialogus. Aegidivs
Dialogus. Asinvs Dialogus. De Sermone Libri Sex. Belli,
Qvod Ferdinandvs Senior ...**

Pontano, Giovanni Giovano

Venetiis, 1519

Historia Belli, Qvod Ferdinandvs Rex Neapolitanvs Senior Contra Ioannem
Andegaviensem Dvcem Gessit.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12960

**HISTORIA BELLI, QVOD FERDI-
NANDVS REX NEAPOLITA-
NVS SENIOR CONTRA
IOANNEM ANDEGA-
VIENSEM DVCEM
GESSIT.**

P. Summontius Reuerendissimo, & illustrissimo
Francisco ex Picolhomineis Aragonio,
Bisninanensi Episcopo. S.

Historiam belli Neapolitani, quod Ferdinandus Aragonius cum Io-
anne Andegauensi quondam gessit, ad te nunc mitto Antistes opti-
me, ita quidem non dum omnino expolitam, ut scriptore ab ipso re-
lictam inuenio. Leges autem hic egregias gentis tuæ laudes, utq; Ma-
ximorum Pontificum lumen, Secundus ille Pius, ut innumera-
biles alias eius taceam uirtutes, regna etiam integra parare ami-
cis consueuerit. Is enim mortuo Alphonso Rege, cum tantam illam
procerum, ac populorum a' Ferdinando eius filio defectionem, quæ
sanctissimi patris æquitas erat, ferre iam non posset, ita Ferdinandi
rebus fauit, ut & bellum omne suis ipse præcipue auspicijs confeci-
rit, & pacatum tandem ei tradiderit regnum. Quod uero ad histo-
riæ fidem attinet, Pontanum scito singula hæc non rerum fama col-
legisse, non hinc atq; illinc emendasse, sed interfuisse ipsum rebus fe-
re omnibus. Nec est, quod miretur fortasse quispiam, nouis eū age-
re interdum uerbis, qualia sunt dignitatis illa, Comes, Marchio,
Dux, Princeps, cæteraq; rerum, ac locorū huius temporis nomina,
cum explicari aliter res ipsæ non potuerint. Quam ille usurpationē
licet necessario, atq; consulto his temporibus ab ipso receptam, sæpe
tamen, dum uiueret, ut erat Latinitatis obseruantissimus, excusa-
bat. Tu qua par est, in auctorem gratia munus hoc accipias, Pon-
tanōq; tuo, tuus enim dici iure potest, per quem tum Picolhomineum
genus, tum uero Rex magnus uobis affinitate coniunctus celebratur,
debere ipse cum tuis nunquam desinas. Vale.

IOANNIS IOVIANI PONTANI

DE BELLO NEAPOLITANO.

LIBER PRIMVS.

Taliam naturæ instituto quodam (nullum enim perpetuum est imperium) post collapsas res Romanas, & regnantem Gotum, uariae gentes, diuersis tamen temporibus occuparunt. E quibus maxime illustres Langobardorum res fuere. Hos diutius regnantes primo Franci, post Normanni et ipsi ab initio partim Germani, partim Sarmatae uerum e Gallia, quam aut pulsas, aut superatis antiquis colonis occupauerant, profecti pepulere. Princeps autem Robertus Viscardus rerum quas gessit magnitudine, ingentem sibi & gloriam & imperium comparauit. Satis enim parua manu Italiam ingressus, atq; ab Gulielmo fratre, qui Melfia aedificata, cum Normannis in Apulia confederat, cuiq; a uirtute Ferribrachio fuit cognomen, aduersus Græcos in auxilium arcessitus, rebus non semel bene gestis, cum Gulielmo, Drogoq; atq; Humfredo fratribus, qui pro ætatis prærogatiua, alius post alium Normannis præfuerat, in domum natu successisset, Constantinopolitani Imperatoris præfectos primo e Salentinis expulsi, inde in Brutios cum Rogerio fratre profectus, Pœnos qui plures annos genti imperitauerant illi, atq; armis eiecit, traiciensq; in Sicilia, multis cōfectis præliis, attritisq; tandem barbaris, insulam penè omnem in suam, fratrisq; potestatem redegit. Quorum reliquias ne dum delet, maiores res omitteret, in montanis Siciliae locis sedes habere eos permisit. Mox reuersus in Italiam, Lucanos, Apullos, Samnites, Campanosq; qui cis saltus Terracinenses sunt, diuersis artibus, ac temporibus domitos, in suum, ac fratris iurare nomen coegit. Post uero cum Boamundo filio Hadriam traiciens, fugato Imperatore Constantinopolitano Alexio, plurimis captis oppidis, non exiguum Epiri, ac Macedoniae partem imperio suo adiecit. ab hoc igitur, atq; a Rogerio fratre imperium cœpit, quod post a Rogerio Rogerij filio in regnum nomen uersum est, ac supra trecentos regnatum annos, maximis interim bellis fortiter administratis, pluribus rebus terra, mariq; feliciter gestis, dum ab ipsis aut propulsantur regibus, aut inferuntur bella. Federico etiam & Rege & Augusto Romanâ ecclesiâ prosterrente. Quo mortuo, excitante Romano Pontifice ad bellum Gallos, hi Siculo, ac Neapolitano regno, Carolo duce potiti sunt,

Caroliq; successoribus post inter se de regno contententibus, quæ contentio Italiam simul omnem, Galliasq; permiscuit, tandem ad Alpho-
sum Regem deuenit, quem Hispania e ceteriore acitum, & annis, ac
rebus gestis florentem Ioanna sibi adoptauerat, quæ per id tempus La-
dislao fratre mortuo, Neapoli regnabat. Hic Ioanna etiam uiuente,
primum cum Ludouico, deinde ea mortua, cum Renato, prouinciae,
atq; Andegauiae regulis, qui & ipsi regnũ sibi Neapolitanum, quod
ex eadem qua Carolus, stirpe essent editi, atq; ex testamẽto superioris
Ioãne, hereditarium asserebant, plures annos bella uario euentu ad-
ministravit, tandem Neapoli, per uim capta, Renato etiam pulso, ui-
ctor regno potitus est. Hoc regnante Italiae res maxime florere, Nã
et bella multa fortissime gesta sunt, et bellis partim cõpositis, partim et
cõfectis, pax secuta est tranquillitatis atq; opulentiæ plena. Hæc ætas for-
tissimos duces, sapientissimos rerũ publicarũ administratores habuit,
uiditq; literarum studia magno fauore, ingenti frequentia, post tot se-
culorum interiecta intervalla reuocari. Quam temporum felicitatem
Alphonsi mors turbauit. Hũc hyeme in Apuliam profectum, dum au-
cupj, ac uenationis studiis capitur, morbus corripit, quo cõfectus haud
multis æstuum post solstitium diebus Neapoli interijt, ætatis suæ an-
num agens quartum ac sexagesimum. Alphonso mortuo Ferdinandus
succe dit, quem heredem in regno Neapolitano pater instituerat, natũ
Valentiæ, in Hispania ceteriore, atq; ex muliere susceptum, quam Va-
lentiæ cum ageret in delitijs habuisset. Res hortari uidetur, quoniam
Italiae rerum mentionem fecimus, qui tum uniuersæ status esset, quicq;
aut populi, aut principes eam moderarentur, paucis exponere. Nec ue-
ro ceteræ indignentur urbes, reguliq; si primæ nobis Venetiæ auspici-
um dicendi fecerint, & propter urbis ipsius magnitudinem, ac no-
bilitatem, & propter rei publicæ temperationem, summamq; impe-
rij æquabilitatem. Igitur urbis huius primordia satis quidem exigua
fuerunt initio enim loca in quibus post urbs creuit, à piscatoribus habe-
bantur, ac salinaris, qui piscandi studio, aut faciendi salis gratia il-
lic multi conuenerant. Quas ad res locorum eos natura cum primis
inuitabat, propinquitas præterea, ac frequentia Venetiæ urbium, e
quibus mortales multi eo assidue mercandis ijs confluebant. Quibus
artibus, ac quæstibus paulatim loca ipsa creuere habitatoribus. creue-
re quoq; cum quæstibus simul & negociandi, et nauigandi studia. Idq;
eo magis, qd sedes eæ terrestribus ab incursioibus maxime tutæ habebã-
tur, grassantibus iam tũ exteris nationibus, ruẽtiq; romano imperio.
Itaq; hac nisi opportunitate, opulentissimus quisq;, ac maxime nobilis e

finitimis Venetiæ, atq; Illyrij populis, dum barbarorum, qui per id
 tempus Italiam infestabant, iram uerentur, in tutiora se recipientes,
 multis præsertim direptis, non paucas etiam funditus exasis oppidis, eò
 tanquam in arcem confugiunt. Post uero alijs, atq; alijs còmi gràtibz
 coepere maioribus studijs, cupientioribus animis rem nauticam exer-
 cere. Quam ad rem locus, necessitudoq; magis, ac magis eos adhorta-
 batur, crescente multitudine, ac solo angusto, rerumq; omnium, quæ ui-
 ctui necessaria essent, egeno atque infœcundo, ut inter palustres,
 atque æstuarios locos sito. Quod si coniectura uti liceat, credibile
 quoq; est, propinquos quosdam portus, qui perquam celebres tunc erāt,
 illabentiumq; in mare fluminum hostia, plurimum frequentia contu-
 lisse, dum assiduo, continenterq; per ea commercia exercentur. Hinc
 opulentior em ad mercaturam conuenarum cum uerterentur studia,
 breui Venetorum res (Venetos enim se se, quod è Venetia em grassent
 uocauere) ciuibz, atq; opibus aucta est. Igitur diuitijs freti, peritiaq;
 nauigandi, cum eorum nomen abunde potens pollensq; & clarum es-
 set, Mauris sæpius classe superatis, prædonibusq; Illyricis, quiq; alijs
 mare infestum reddebant, captis uictisq; pluribus elati uictorijs, coepe-
 re insulas primo, atq; nationes externas subigere. Atq; hunc in modum
 circiter septingentis (ut ipsi tradunt) annos, aut etiam amplius arti-
 bus his eò potentia peruenire, uti Venetorum res finitimis, exterisq;
 pariter formidolosæ essent. His igitur è sententia fluentibus, crescente
 imperandi cupidine, ad res Italicæ animus adiecit, finitimis regu-
 lis, dum impotenter in subiectos populos dominationem exercent, eos
 inuitantibus. Nam inter Patauinos, ac Veronensis regulos diutius cū
 esset certatum, utriusq; partis rebus uexatis, atq; atritis, lacessiti &
 ipsi aliquando à Patauinis, hanc occasionem nacti, finitimā in continen-
 tem insiliere. Post bello maximo acerrimoq; conflato cum Philippo Ma-
 ria Mediolanensium Duce, cuius imperium late magnum in Gal-
 lia asalpina erat, multis tandem cladibus ultro, citroq; datis, atq; ac-
 ceptis, uniuersa pene Venetia occupata, Bergamo, ac Brixia captis,
 magna quoque Illyrij parte aliquanto tamen prius domita, impe-
 rium in Italia uiribus authoritateq; magis, ac magis auxere.
 Tātum autem rerum felicitatem concordia studium maxime peperit,
 ac uiuendi inter se æquabilitas è statuendis, ac seruandis legibus nata.
 Hunc itaq; tuendarum legum consensum secuta est administrandæ rei
 publicæ concordissima securitas. Nam ne unquam nobilium animi
 per ambitionem insolescerent, qui eam initio constituere, unum &
 quidem summum statuerunt magistratum, quem qui gereret, Ducem

uocauere, senatus quidem principem, ceterum cui iniussu senatus nec
 pace agere nec bello publicum quicquam liceat. Dux ipse senatum cō-
 sulit. Senatus auctor decernit, cuius tamen decreta Ducis nomine fe-
 runtur. Hoc mortuo ē numero senatorum statim alter per suffragia
 creatur. Magistratus ipse quanquam perpetuus, memoria tamē nostra
 Franciscus Fuscarius, quod senectute aggrauāte publica ad munera fa-
 ctus uideretur inhabilior, magistratu se abdicare coactus est. Huic
 de publico certa penduntur stipendia. Senatus ad eum cogitur in cu-
 ria, quam egredi Ducem, nisi statis diebus, ac certis causis minime per-
 missum sit. Ceterū ipsis senatoribus mira in dicendo libertas, summa
 in consulendo integritas, atq; assēueratio, recti ac ueri cultus exi-
 mus, erga patriam studiū supra quā cuiquam sit credibile. Quod
 si quando deliberandis atq; decernendis rebus in contentionem sit de-
 uentum, non partium studia superant, uerum publici boni ratio. De
 quorū tamen institutis, moribus, equabiliq; administratione silere est
 omnino consultius, quā non multa differere. Proximi in regioni-
 bus reguli tres imperitant Mediolanensis, Ferrariensis, Mantuanus.
 Mediolanēsi frequentissimū, maximeq; opulētī Galliae a salpinx parēt
 populi, Comenses, Ticinenses, Alexadrini, Nouariēses, Laudēses, Par-
 menses, Dertoneses, Cremonenses, item Placentini. Ferrariensi Muti-
 na, ac Regium, opportuna ac nobiles urbes subiectae sunt. Rem Me-
 diolanensem per id tempus moderabatur Franciscus Sfortia, qui Phi-
 lippo Maria mortuo, Blāe Mariae uxori suae, Philippi ē nobili ma-
 trona, filiae dominatum asserens, partim ui, partim beneuolentia ci-
 uium, ac rerum gestarum fama clarum se, ac maxime potentem in
 Gallia, Italiaq; uniuersa fecerat, uir profecto Romanis temporibus
 dignus. Ferrariensem Borsius Estensis, muti uir ingenio, consilioq; ma-
 xime tranquillo, quiq; Italicarumurbationum sese medium gerere
 consueffet. Mantuanam Ludouicus Gonzaga, clarus et ipse uir, bel-
 liq; non minus quā pacis artibus clarus. Quae urbes, populiq; al-
 pibus adiacent, alij Monferratensi, alij Sabaudiensi obediunt, cuius
 imperium etiam trans alpes in Allobrogibus late amplum est. In
 Aemilia, Piceno, Umbria, Sabina, Latio, Hetruriae magna parte, ma-
 gna etiam Campaniae, qui populi, quiq; reguli in ijs agitant, Romani
 Pontificis imperata faciunt. Quorum omnium ea tempestate res ma-
 xime illustres Sigismundi Ariminensis, Federiciq; Vrbinatis erant.
 Quibus autem artibus Pontifices Maximi tantum sibi imperium cō-
 parauerint, nequaquam est explicatu facile. Nanque ut initio armis
 illud sibi uendicauerint, longe aliud arbitrari par est. Genus enim

ipsum hominum olim quietum, ac religioni tantum deditum. Ceterum
 ut ante sacerdotes innocentissimi, atque abstinentissimi fuere, quo tem-
 pore sola sacra, ceremoniasque tractabant, sic post fuere ex eis, qui cu-
 piditate ambitioneque precipites ierint. Verum Romani Pontificis aequa
 imperia, administratio tranquilla, studia pacis, otijque, maiestas pro-
 pe diuina. Heiruriae olim bona pars sub regulis erat, quibus aut cae-
 sis, aut pulsus Senenses, Florentinique, illorum urbes, atque agros suo im-
 perio subicere, finitimos etiam populos, qui antea liberi erant, in ser-
 uitutem redactos, nouis uti uiuerent legibus, coegere. Viraque autem
 res publica popularis nunc est, nobilitate olim ob superbiam pulsa.
 Florentinorum nomen per orbem terrarum late clarum est, non
 tam rebus gestis, quam gentis ipsius solertia, et urbis magnificen-
 tia. Eam in plano sitam amnis Arnus interfuit, quam deorum ne-
 immortalium templa, an publica, priuataque aedificia magnificentiore
 reddant, haud facile est iudicatu. Ipsi ciuibus murum aedificandi stu-
 dium, mira ornandi cura. Si quid regio non suppetat, peregre deue-
 hendum atque importandum curant. Certamen est non in urbe mo-
 do, uerum etiam in agris, quis magnificentius aedificet. Itaque regio
 sumptu uillas passim aedificatas uideas. Genus ipsum hominum acu-
 tum, et graue, bonarumque artium studiosum, pecuniae tamen studio-
 sus, quo circa in ultimis etiam terris negotiantur. Quorum tamen
 propria laus est, ac peculiare meritum, quod latinas literas pene ab
 interitu uindicauerint, dum et ipsi Latinis, ac Graecis literis dant
 operam, et illarum studiosos ad se arcessitos, salarijs, praemijs, hono-
 ribus prosequuntur. Urbs ipsa paulatim a paruis obscurisque initijs,
 atque Fesularum e ruinis creuit, quam quidem artium plurimarum,
 quas ea gens aut ipsa inuenit, aut ab alijs inuentas perfecit, frequen-
 tia murum in modum auxit, locupletauitque. Florentinis proximi sunt
 Lucenses, ciuitas non tam suis consilijs libera, quam alienis opi-
 bus, atque praesidijs firma, dum Florentinorum ne accedat opibus,
 magnae curae est ceteris. Senensis rei publicae administratio pro-
 pter diuersa ciuium studia, inquietior est, nec satis ex eo libera. Itaque
 ciues dum parum ipsi inter se consentiunt, quae rei publicae in com-
 mune bonum haberi potest ratio? Pacis tamen apud eos studium ui-
 get, praeterquam Florentinorum artibus, quod non raro eorum res
 turbantur. Quorum ager oppido quam fertilis est. Ciues ipsi quae stui
 dediti, ac ciuilem uitae muneribus. Libertatis idem omnibus studium.
 Ea tamen Romani Pontificis opera, Ducisque Mediolanensis, quam ci-
 uium cura, magis constat. Genuensium res maiores quidem atque

opulentiores haud multo ante fuere. Nam et mari aliquando potiti di-
 cuntur, nō solum Corsica, Sardinia, multisq; Aegæi maris insulis ca-
 ptis, uexatisq; sed Euxino enauigato, pluribus oppidis, quæ in ora Pō-
 tica maris posita sunt, ab eis aut captis, aut etiam conditis, Venetorū
 quoq; rebus pene ad internitionem aliquando adductis, & urbe illo-
 rum ingenti classe circūfessa. Horum opes paulatim dilabi cœpere
 ob domesticas seditiones, ciuiliq; odia, quibus effectum est, uti amissa
 libertate Gallorum Regi seruiuerint. Nam ueteris cum esset instituti,
 Ducem qui summum apud eos magistratum gerit, communi consensu
 creari, dum multos annos studio partium magis quam publici boni, du-
 ces designantur, magna certamina, fœdæ seditiones, ingentia etiam bel-
 la exorta sunt. Donec Genuensium res publica eō perducta est, uti Gal-
 licum nomen, imperiumq; a patribus inuocatum, atq; acceptum fue-
 rit, missusq; a Carolo Rege Ioannes Renati, de quo ante dictum est,
 filius, qui Genuensem rē publicam administraret. Reliquam Italiā,
 quæ ab saltu Terracinensi per Equos, Hernicosq; ac Marforum, &
 Sabinorum montes in Picenum, ad hostia Truenti pertinet, quod flu-
 men in Hadriaticum sinum insluit, quæq; supero etiam atq; infero
 mari cingitur, Neapolitani eam Reges tenent, in qua Ferdinandus ex
 testamento successit. Igitur Alphonso mortuo, reguli, ciuitatesq; missis
 oratoribus, Capuæ conuentu habito (nam pestilentia Neapolis infe-
 stabatur) in Ferdinandi uerba de more iurauere, Et quanquam o-
 mnia quieta apparebant, Rex tamen conuentu dimisso, in Pelignos,
 ac Marrucinos digressus, equitatu in itinere scripto, reliquum æsta-
 tis in Theatibus, ac Ferentanis egit. Hinc rebus regionis eius pro tem-
 pore compositis, in Apuliam, ubi hyemem agere decreuerat, matu-
 rauit. Interea Callistus Pontifex Maximus Alphonsi beneficiorum
 in memor, cuius auctoritate, atq; opibus antea Cardinalis, post Nicolao
 Quinto mortuo Pontifex creatus fuerat, peruersa consilia, & perfidi-
 æ plena aduersus Ferdinandum agitare cœpit, clamq; cum primo-
 ribus ciuitatum, ac regulis agere de rebellionē, diuulgatis etiam epi-
 stolis, quibus Ferdinandum supposititiū Alphonsi filium diceret, de-
 niq; aqua & igni interdiceret, qui huius imperata facerent, & in
 officio, ac fide permanerent. Quod ni Callisti consilia mors interru-
 pisset, ingens, maximeq; calamitosum constatum iri bellū apparebat,
 quippe qui esset fluxa fide, perniciaci ingenio, uarijs consilijs, præcipiti
 ambitione. Huc accedebat, quod dum assentatoribus patefacie-
 aures, Borgio sororis filio ingentem dominatum in regno Neapo-
 litano destinauerat. sed Callisti consiliorum, ac uite finis idem
 fuit. Creatur

fuit. Creatur inde Pius Pontifex, ad quem missi ab Rege legati omnia pacata retulere, quin etiam haud multo post Latinus Ursinus Cardinalis cum amplissimis decretis Barolum in Apuliam uenit, ubi iussu Pontificis, collegijq; Ferdinandum initiatum (uti moris est) coronaq; donatum Regem declarauit. Quæ res popularium regni animos de bello iam dubitantes, quietiora uti sperarent, mirum in modum confirmauit. Ipse interea amicos, sociosq; nunc per literas hortari, nunc per oratores rogare, uti ueteris amicitiae memores esse uellent, se bonum amicum, fidum socium futurum, ad cumulandam ueterem beniuolentiam, ad continendam societatem nouas ubiq; causas, noua semper uincula additurum, offerre, polliceri, se paterno contentum regno, suisq; fortunis pacem, atq; otium omni arte procuraturum, deniq; omnia se quam bellum malle, illumq; pro hoste habiturum palam dicere, qui bellum in Italia moliri pararet, Adhæc in populos, popularesq; suos publice, ac priuatim noua beneficia conferre, uectigalia minuire, regulos benignè appellare, ornare muneribus, decretisq; Hispanis qui remanere apud se uellent, familiaritatem polliceri suam, qui redire in patriam mallerent muneribus affectos, ornatosq; dimittere, Carolum patruelem Nauarræ principem, qui agente animam Alphonso res nouas tentasse Neapoli dicebatur, quiq; ob conscientiam Alphonso mortuo nauem quæ Neapolitano in portu in ancoris stabat, confestim ascenderrat, benigne appellatum, multa etiã amplaq; per amicos pollicitus, nihil prius habuit, quam persistentem in abeundi proposito conciliatum dimittere. isq; haud multis post diebus in Siciliam nauigauit. Denum Rex cuncta perspicere, ac meminisse, quibus amicos, sociosq; contingeret, aduersum populos, regulosq; non satis habens iustum se se, ac liberalem gerere, nisi et illos ad bene etiam de se merendum inuiteret. Non deerant tamen qui e regulis existimarent hæc ipsa a Ferdinando simul antè fieri, quod is ingenium eius a puero esset cognitum. Nã et eum se se esse post manifesto declarauit. Quæ existimatio non nullorum etiam procerum, ac primatum regni animos ab illo (ut creditum est) auertit. Hæc agenti Ferdinando significatur Ioannem Antonium Principem Tarentinum clam rebus nouis studere, qd Regem nequaquam fallerat, qui eius inconstantiam atq; animum minime tranquillum nouerat, quippe cui ab adolescentia seditiones, rapinas, discordiasq; gratas fuisse intellegeret. Erat enim Ioannes Antonius uario et inconstanti ingenio, ac parum firma amicitia, apud quæ etiam sancti, honestiq; non tantus respectus, quantum studium, quantumq; erat cura assequendi eius, quod animo destinasset, atq; ut sui ipse

paratissimus, sic contra alieni quàm appetentissimus erat, usq; in bello abũde timidus, sic in pace parum fidens suis, aut amicorum opibus, quem longa & maxime quieta Alphonsi pax male habuerat. Sed ad quod intentus erat, aliquando peruenire ut ad id posset, interim dum ingentem sibi pecuniam compararet, nihil pensi habebat, et quanquã ipse timidus ac suspiciosus, gerendi tamen belli maxime audus, usq; in conferendis manibus minime strenuus, sic producẽdi belli egregius artifex. Is igitur per finitimas ciuitates, locaq; opportuna clam summut tere cœpit, qui alijs præmia, alijs delictorum condonationem promitterent, nobiles alios suæ inopiæ, alios gloriæ maiorum admone- rēt. Regulos ut quemq; uel cupidum rerum nouarum, uel ære alie- no pressum, uel rei suæ pœnitere intellexerent, tentare, hortari, solici tare, multa pollicendo erigere, opes eius ostentare ne desinerent, deniq; belli eum authorem ac ducem offerrent. His atq; alijs animos homi- num ad belli studia cum impelleret, in Galliam quoq; ad Carolum Regem, in Prouinciã ad Renatum, Genuam ad Ioannem Renati fi- liũ mittit, qui eos ad regnum armis repetendum hortentur, omnibus deniq; artibus participes, socios, duces consilij sui querit, atq; habere tẽ- tat. At Rex artes illius ueritus, nunc per literas, interdum per orato- res, aut amicos operam dabat, illum uti conciliarent. Itaq; blande ap- pellando, largamq; de eo spem ac fidutiã ubiq; præ se ferendo, consilijs eius pro tẽpore obuiam ibat. Quam tamen ille occasionem nactus (ut erat simulator, atq; dissimulator, arte nõ minus, q̃ natura ad utrunq; institutus) per speciem conciliationis postulare ab Rege cœpit, uti Iosie generi sui, Iulij Antoni patri, & Antonio Centiliæ, cuius filio suam ipse despondere filiam pararet, quis illos oppidis, castellis, agrisq; Al- phonsus spoliasset, ea cuncta uti restitueret. Hac re diutius in senatu agi- tata, diuersæ cum essent patrũ sententiæ, nec de Ioannis Antoni fide quicq; exploratum haberetur, aut bonæ spei, tandem Rex honestum po- tius q̃ utile consiliũ secutus, famæq; suæ consulens. ne accusari unquam posset, quod per ipsum scilicet stetisset, quo munus cum Ioanne Antonio pax maneret, Iosie Hadriam, Teramumq; Centiliæ Crotonem, Ca- tantiarium, quæq; alia oppida, agrisq; aut huius aut illius fuerat, resti- tui iussit, missis ab Ioanne Antonio, qui eius ea nomine acciperent. Per idem tempus Aotonius Centilia, qui paulo post Alphonsi obitum ad Tarẽtinum transfugerat, cõmunicatisq; consilijs, in Brutios ad res nouandas profectus erat, per ueteres clientes, beneficiariosq; (ut q̃ na- tura seditiosus, ac supra q̃ dici potest, ferendæ discordiæ singularis esset artifex) populos, primoresq; ciuitatum soliciatbat, ac nũc uanos terro-

res miscendo, nunc se ad liberandos eos ab duro Hispanorum domi-
nato auctore futurum prædicando, cum omnia nominis sui admira-
tione impleisset, nomenq; Renati in memoriam reduxisset, eo rem per-
duxerat, uti omnis ferme regio in rebellionem spectaret. Quod ueri-
tus Rex, Carolum Campibassium, & Alphonsum Daualum eo cū
exercitu præmiserat, qui prouiderent ne quid res publica detrimenti
caperet. At Centilia castellis aliquot occupatis, quanq; parua manu, po-
pulorum tamen leuitate fretus, sibiq; præficens bellum mouerat. Hūc
motum diuersis ex oppidis permulti secuti, breui ingentem agrestium
multitudinem armauerant. Quæ res partim terrore, ac metu, partim
cupidine rebellandi, populariū animos affecerat. Quo minus autem
Centilia quod animo destinauerat, perficeret, Alphonsi celeritas obsti-
tit, qui facientem iter per oram maritimam Cropanos uersus, de im-
proviso adortus, eum sudit, fugauitq;. Quare complures de rebello-
ne cogitantes in fide atq; officio continuit. Urbibus, castellisq; Iosie,
atq; Antonio restitutis, atq; illorum nomine à Tarentino acceptis, cum
in Brutijs quietiores futurae res sperarentur, & Ioannis Antonij ani-
mus sedatus uideretur, tum ille magis, magisq; intentus, omnia admini-
strabat. Nam scriptos in Gallia cisalpina milites, finitimisq; in regio-
nibus, mari ad se deuehendos curabat, cum regulis fœdera clam ini-
bat, Ioannem Renati filium omnibus artibus ad bellum inuitabat,
Iacobum quoq; Picinini, qui aduersus Sigismundum Ariminensem
primo Alphonsi, post Ferdinandi auspitijs bellum gesserat, quanquam
Ferdinando ob eius multa, patrisq; merita obnoxium, tentare tamen
ausus, ingentibus & suis, et Ioannis pollicitationibus corruptum, pau-
la in suas partes traducere pertendebat. Cum primis autem tum
socium fidelem, tum solertem ministrum inuenerat Marinum Mar-
tianum Principem Rhosanensem, cuius præter genus, uix erat, quod
bonus aliquis laudare in eo posset. Hunc Ioannes Antonius pater ado-
lescentulum, quod ingenio maxime peruerso esse senserat, ab suo con-
spectu arcuerat, in filij locum non habiturus, ni Alphonsus Heliono-
ra filia ei in matrimonio collocata, magno etiam dominatu addito,
in patris restitisset gratiam. Ac nihilominus pater, dum uiueret, fi-
lij fœdum animum, ac peruersos conspicatus mores, non semel quidē
suspiransq; dixisse inter domesticos fertur, fore, ut his Martianam tan-
dem familiam pessum daret. Igitur Marinus hinc Regi suadere, quo
Hispanos omnes regno eiceret, neq; enim fidendum illis esse, consu-
lere que uti per Italicos homines, suosq; populares regni res admi-
nistraret, Magnam inde Regem sibi beneuolentiam, & gerendis

rebus fidem auctoritatemq; conciliaturum, illinc Ioannem Paulum Cantelmum proximum sibi regulum, nobiles item multos in campania, Samnioq; ad rebellandum diuersis artibus pellicebat. Post ubi uero satis prospere cedere consilia sua uidit, Hispanos palam insectari coepit. Adhuc cum Honorato Caietano, qui Fudis, finitimisq; dominabatur in locis, similitate primo exercere, post uero i manifestas inimicitias prolabi, quod illi Regi acceptum, suisq; consilijs offuturum maxime intellegebat, Quin etiam aduersus Galeatum Pandonum arma mouerat, obsessis Capreatis, uti per hac occasionem scribere exercitum liceret. Vtebatur autem ministro Marco Ratha, sobriino suo, homine turbulento, Gallicarumq; partium studioso, cuius uxor Ioannis erat Coxae filia, qui capta ab Alphonso Neapoli, Renatum in provinciam secutus, magnum sibi locum apud Galliarum Principes rerum usu, atq; eloquentia comparauerat, ac propter prudentiae opinionem cum Ioanne filio Genuam ab Renato missus fuerat, quo tanquam magistro uteretur. Per hos igitur ministros multi mortales coniurarunt, inquis et Iacobus Ratha Beneuentanus antistes, cuius insigni perfidia, Ferdinandi res maxime perniciosum uulnus accipere. Hunc Rex cum Francisco Baucio Duce Andrie se legatum Mantuam miserat, ubi Pius Pontifex Maximus Christianorum conuentum habebat. Ad quem Renati, et item Galliae Regis Caroli legati uenerant, postulantes uti regni Neapolitani sua Renato salua iura essent. Quo tempore Iacobus praeter fidem, decus, iura diuina, et humana, ministrum se, ac medium exhibuit scelerum omnium, quae ab Ioanne Antonio, ac Marino, ab Ioanne item Renati filio parabantur, author et ipse cum esset foedissimorum etiam consiliorum. Affuit in hoc conuentu, Mediolanensium Dux Franciscus, cuius auctoritate, ac consilio factum est, uti Pontifex Romanus Gallorum postulata iniqua esse docuerit, palam professus Ferdinando se non defuturum, Deberi hoc publico Italiae foederi, ac memoriae Alphonsi Regis, cuius beneficio atq; opera Romana res aucta esset opibus, auctoritate, imperio. Interea Ferdinandus cognitis Tarentini consilijs, quo illius incepta frustraretur, quippe cui potius danda per dolum Venusiae maxima spes esset, ad Arundinem castra posuit. Is annis tribus nullibus passum, aut non multo amplius ab Venusia praeterfluens, in Ausidum insluit. Venusiam Pyrrhus Baucius Francisci de quo dictum est, filius tenebat, Regi cetrus, ac maxime fidus, Caeterum dotalis urbs erat, cuius ciues propter imperium aequum, clementisq; Gabrielis Vrsini, qui Ioannis Antonij eiusdem e parentibus frater fuerat, pleriq; Tarentino fauebant, nec deerant qui urbem se dedituros pollicerentur.

dituros pollicerentur. Qua spe Tarentinus et ipse circiter decem milibus passuum opportuno i loco coactis in unum copiis confederat. At tamen si nihil adhuc aperte hosti cum geritur, uterq; tamen in insidias intentus erat. ceterum hic cauendis, quam ille parandis intentior. Atq; haud multum absuit, quo minus dum noctu Ioannes Antonius urbe se potiturum sperat, Rexq; illius consilium praeuenit, obuiam facti ante conflixerint, quam bellum inter eos indictum esset. Tandem uero ille, quamuis re saepius frustra tentata, urbem per dolum occupat. At Rex confestim subsidio suis ueniens, porta ingressus alia, Tarentinos urbe expulit, et quamquam a caede temperatum est, bona tamen ciuium direpta. Hanc sibi urbem Ioannes Antonius, si potiretur ea, belli arcem atq; horreum propter opportunitatem destinauerat, agrum uberem, pabuliq; maxime feracem, pascendis equis aptissimum ratus. Urbs ipsa i mediterraneis, ac natura etiam munito loco sita, totius regionis caput erat, atq; ut in omnem Apuliam, quae ad montes iacet, quaeq; Regi parebat, discursiones facile promittebat, sic urbes, agrosq; Tarentino subiectos a tergo claudens tuebatur, nequid hostile inferri ab Rege posset. Adhaec Tranensium inde, ac Barolitanorum res, in primisq; Francisci Andriensis Ducis facile se assiduus impressionibus afflicturnum, finitimosq; alios tum populos tum regulos dolo, ui, metu, pollicitationibus, minis, ob loci opportunitatem in partes suas tracturum sperabat. Hic motus, quae Tarentino mens esset, futurumq; haud multo post bellum indicauit, licet missis ulro citroq; saepius legatis, quiete utrimq; nuntiarentur. Sed ille uerbis quidem pacem uelle, re autem bellum parare, tempusq; agitandae per speciem concordiae terere, dum quae agitabatur a coniuratis, parata esset oia. Quocirca Rex animo uehementer ang, diuersaq; secum consilia agitare, nec cui fidendum esset, satis compertum habere, repetere animo ueteres regni discordias, domestica populorum inter se odia, regulorumq; aut similitates, aut amicitias, praeterita bella docere plane posse, quantum in hominum animis polleret inconstantia, ac leuitas, quantum auaritia ualeret, ac uindictandi cupiditas, nec tantam aequi aut honesti curam, quantum utilitatis studium, ac libidinis generi mortalium inesse, suas Tarentiniq; ac Renati opes iusta expendere, quid ab Gallis, Gallicarumq; partium studiosis, quid contra ab se socijsq; terra, mariq; geri posset, cogitare, ac metiri. Deniq; quantum fortuna humanis in rebus polleat, quam uarij rerum euentus essent, animo aestuante uolutabat. Haec agitati Ferdinando significatum est praefectorum literis, rem in Brutis aduersum tumultuantem a grestes bene ab illis gestam, quos ab domibus,

atq; ab aratro digressos partim author Centilia, partim rerum no-
 uarum libido ad bellum, ac direptiones traxerat. Hi primo uagi, pa-
 lantesq; ut quis se se ducem praeuisset, sequebantur, post inito consi-
 filio, atq; in unum conuenientes, duce potissimum Nicolao Tosto, cuius,
 maiorumq; eius nulla ante cognitio, aut memoria fuerat, statuere Al-
 phonsum Daualum, qui mortuo Carolo, regis copijs solus praeerat,
 ex improviso adoriri, & cum uniuerso exercitu cedere. Nam et mul-
 tudo erat ingens, & Alphonsus per pacata loca non satis magna
 manu iter faciens, nihil hostium uerebatur. Itaq; habentem eum
 in campis castra, qui Maidam inter Neocastrumq; interiacent, qui a-
 gressum primi agmen praecedebant de colle se se ostentantes, sublati
 ad primum statim conspectum clamoribus, maximo impetu in castra
 ferebantur. At Alphonsus repentina re permotus, ac trepidans, inte-
 rim dum suos impeditos atq; imparatos instruit, praemittit qui rem-
 sciscitentur, eorumq; impetum remorari uerbis studeant. Illi primo
 remissionem tributorum, hinc alia atq; alia postulare coepere. Ad ea
 ab Alphonso benigne cum responderetur, ubi conuenisse ingentem suo-
 rum numerum uident, caedem, ac sanguinem flagitantes, se se in ca-
 stra proripiunt. At Alphonsus longius a castris structis in plano or-
 dinibus, cum interim a Iacobo Galio, in pigro homine acriter pu-
 gna conferta esset, ubi illos uidit, nullo certo duce, nullo seruato ordine
 rapi, illatus conferta acie, primo impetum eorum reprimat, mox ab-
 euentu reru confirmatis militum animis, fundit fugatq; insecutusq;
 fugientes, magnum illorum numerum cedit, multos etiam capit,
 quos haud multo post interfici iubet. Certior factus, paucis post horis lo-
 ge maiorem affuturam multitudinem. Quod ni flumen Sabutum qui
 circa uiginti millibus passuum ab castris aberat, transire maturas-
 set, eo die cum uniuersis copijs ad unum caesus esset, uix dum enim
 saltum praetergressus, qui flumine, syluis, ac montibus clausus, atq;
 impeditus est, summus e montibus atternatim decurrere ad occupandu
 saltum hostes conspici. Cecidere ex agrestibus septingenti, aut etiam
 amplius. fama tenet ad duodecim millia fuisse hominum, qui simul ad
 tumultum conuenerant. Alphonsus re bene gesta, Consentiam uersus
 tutiora in loca se recepit. Quibus rebus permotus Rex, euocato ad se
 Alphonso, ut ab eo coram de statu regionis certior fieret, in Brutios
 proficisci decreuit. Igitur Venusiae rebus compositis, relictoq; ibi Ma-
 ffo Barresa cum praesidio, ad amnem Bradanum proficiscatur, ubi ali-
 quot diebus aestua habuit. Inter haec Nicolaus que multitudo ducem se-
 quebatur, in agru Consentinu impressione facta, finitimis castellis,

ac uicis, partim metu, partim studio rerū nouarū ad eum inclinanti-
bus, breui supra uiginti hominū nullia in unū contraxit. Quā mul-
titudine fretus, dū Cossentiam obsidere parat, nihil inuiolatum relin-
quit. a gros nascit, ædificia incendit, pro libidine, atq; ira cuncta gerit.
Hoc cognito Ferdinandus magnus itineribus eō contendit. A grestes
uero de aduentu Regis certiores facti, dimissa statim obsidione, in mō-
tana se recipiunt, dilabente passim multitudine, magna tamen manu
Castellione occupato, quod id oppidum in colle situm, naturaq; egregie
munitum esset. Rex castris admotis, quæ ad oppugnandum necessaria
uidebantur, proximis è locis comportatis, ac non semel oppugnatione
in cassum tentata, tandem eximia suorum uirtute oppidu capit, captū
diripit, atq; incendit. Hac tanquam belli arce amissa, cum spes nulla
esset reliqua, qui ex a grestibus in rerū expectatione erant, diuersis iti-
neribus domū regrediuntur. Tostus ex ipse initio oppugnationis se
cū paucis ex oppido surripuit. Dū hæc a Ferdinando geruntur, Ioan-
nes uti cū Tarentino, conuatisq; conuenerat, classe ab Renato patre
in sprouincia comparata, instructaq; rebus Genuæ compositis, idoneā
ad nauigandum tempestatem nactus, cum duabus, ac uiginti rostratis
nauib; , honerarijs quatuor è Liguria soluit, ac felici nauigatione
usus, paucas postq; soluerat, diebus, præter litus Formanum delatus in-
ter Tyris, ac Vulturni hostia, diebus aliquot in ancoris stetit, dū cum
Marino Martiano, quid primum agendum uideretur statuit Taren-
tinumq; de aduentu suo certiozem facit. Rebus igitur è communi sen-
tentia compositis, Falerum in litus descensione facta, Suesam a Ma-
rino deducatur, ubi magnificētissimo apparatu, lætisq; adeo popula-
rium animis acceptus est, ut nihil in eum honoris prætermisum uide-
retur, quod aut maiorem ciuium lætitiā, aut Marini uehementius
declarare studium posset. Quæ res Ioannis animum magis magisq;
auxit, atq; accendit. Ea potissimum tempestate iudicari planè potuit,
non fidem, non constantiā, non gratitudinē populariū animis inesse
ullā, pœnitere eos præsentis semper imperij, gaudere nouis rebus, futu-
ra in expectatione habere, leuitatē ducē eē atq; auhorē ad postrema
quæq; flagitia. Rebellāt cū Marino simul uolētibus animis, comuni cō-
sensu cōplures Cāpaniæ, ac Sānitū populi. Nō illos lōgæ pacis otium,
quæ etiā eorū, qui in militia educati sunt, relāque scere animos facit, nō
partē sub Alphōso plurimæ diuitiæ, quorū comes uoluptas, desidiāq;
esse consuevit, nō belli faciēs ipsa, quæ eo terribilior, magisq; formido-
losa apparet, quo longior pax fuit, non deniq; agrorum securitas,
ad quos relictis oppidis commigrant, aut eorum desyderium, quæ

relinquenda erant, remorantur. Certatim undiq; ad rebellandum curritur. Ipse uero Marinus contempto iure necessitudinis, omnis diuinae & humanae rationis oblitus, spretis, inuitisq; patris manibus, qui Alphonsi partes acerrime fouerat, paternum testis hostem accipit, addit sceleri, nato tunc filio, religionem Compatriatus, moxq; in illius, ac Renati patris nomen conceptis uerbis, solennibus sacris, ante aras Deo teste iurat, confestimq; nullo indicto bello, hinc finitimos Capuae agros, illinc Lyri traiecto, propinqua regionem populationibus uastat. Abigitur omnis generis rerum praeda, ingensq; captiuorum trahitur numerus. Caluium quoq; oppidum, corruptis, qui illud proderent caput, ac praesidio firmat, et quam maxime potest metu, ac formidine cuncta complet. Augebat terrorem Regis absentia, nullo propinquo exercitu, nullo duce, qui grauib; ac repetitis malis iret obuia. Quocirca nihil tutum, nihil securum Neapoli, aut finitimis in locis uideri, metu in maius cuncta tollere. Deseri uillae, relinqui aedificia, impuberes, senes, mulieres munita in loca passim trahi, fuga omnes sibi consulere, iumentis, pecoribus, carris uias, oppidaq; impleri, uideriq; omnia circumsonare armis, atq; equorum hinnitibus fremere, dum quotidiana tum populorum, tum principum rebelliones nuntiantur, demum uanis etiam rumoribus oppida, urbesq; complentur. Hanc tantam consternationem auxit, confirmauitq; classis, quae Ioannis iussu ante portum Neapolitanum aliquot diebus in ancoris stetit, praese ferens spem rerum in urbe nouandarum. Quod sentiens Isabella Regina, singularis animi matrona, urbem diurnis, ac nocturnis praesidijs firmat, fortibus, ac fidelibus uiris quid agendum, quid cauendum esset praescribit, hostem a continenti equitibus per oram maritimam pluribus in locis dispositis arceat, portum erectis aggeribus ac muris, eductisq; ex arce ferreis, aeneisq; tormentis munit, nihil hosti ad offendendum terra, mari uel aut opportunum relinquit, aut ciuib; quod idoneum ad propugnandum esset, neglectum permittit. Ipsa Neapolitanos nunc plures, nunc singulos coram benigne appellat, fortius confirmat, timidos erigit, alium alia ratione cohortatur. Quin etiam Capanos, ceterosq; qui in fide perstabant, literis, ac nuntijs bonum habere animum iubet, Regem prope diem cum exercitu affuturum affirmat, demum pro re, ac tempore necessaria parat, ac pluribus simul prospicit. Incenso Castellione, omniq; circum regione pacata, Rex Martoranum uersus proficiscitur, eo consilio, uti ea peragratia, compressisq; siqui noua parare in animo habebant, regionis ipsius res commodius, magisq; e sententia componeret. Haec igitur agitans literas ab Isabella accipit, qui-

bus certior fit, Ioannem cum classe ad litus sinuessanum applicasse. Quo nuntio accepto permotus Rex, hinc atq; illinc ingentibus angrebatur curis. Nam et Brutios, Lucaniamq; inquietam relinquere periculosissimum iudicabat, in qua paulo post isdem authoribus ingentius repullulaturum intellegebat bellum, et rebus Campanis non occurrere longe perniciosius uidebatur. Hæc itaq; diutius agitante animo, et quod potissimum sequeretur consilium deliberanti placuit, Centilia tandem capto, authorem rerum nouarum ratione hac e medio tollere, hominem infidum, leui ingenio, insigni audacia, ferendasq; ad seditiones natum. Venientem itaq; ad se non tam beniuolo animo, quam ficto consilio, quippe qui Ioannis aduentus ignarus uerebatur, ni ad Regem uenisset, ne statim bellum in se omne traheret, Rex comprehendendum iubet, atq; e uestigio Catantiarum petens scalis ad motis oppidum aggreditur. Oppidani ut qui diuturniorem passuri obsidionem non essent, uix una, aut altera impressione sustentata, multis uulneratis, ac mortuo balistali sagitta Tosto, deditionem faciunt. Rex oppido recuperato citius magna opportunitas erat, rebusq; quantum tempus patiebatur, constitutis, cum iam de Marini rebellionem nuntios accepisset, magnis diurnis, nocturnisq; itineribus Neapolim contedit, atq; ad eadem Antonij, Capuana in uia, senatu habito, cum de summa belli agitatum esset, de communi tandem sententia confestim ad Caluium oppugnandum, exercitum rapit, magnosq; machinarum, ac tormentorum apparatu instructus, euocatus etiam e finitimis oppidis, quæ in officio perstabant, ueteranis militibus, castra ad ipsas prope fossas admouet. Ipsum oppidum in plano situm, ac præterquam ab ea tantum parte, qua meridiem prospicit, qui tractus haudquaquam multus est, exesis imminet rupibus, quas inter, alterasq; longe etiam asperiores media percurrit uallis, per quam riuulus fertur, cuius aquis belli tempore cives tutissime utantur. Sunt qui Cales fuisse peruectus, ac frequentissimum oppidum credant, siquid antiquæ urbis uestigia, moeniumq; fundamenta multis in locis uisuntur. Rex ad meridiem castris positus, tormentisq; ad motis, muros qua portæ committebantur, quati assidue iubet, et quanquam magna ruina edita, omnia tamen in dies asperiora erant. Nam et anni tempus pessimum erat, et cum cingi undiq; oppidum nequiret, ut quæq; ad defendendum necessaria erant, per uallem noctu præsertim, facile importabantur ab Theano, quod oppidum non amplius quatuor millibus passuum abest, Breuiq; tanta sclopetariorum immissa uis est, ut passim totis castris milites ueluti pecora trucidarentur, qui glandibus, pilisq; expositi, non uallo, non agge-

re, non ullo munimenti genere protegabantur. Ipsorumq; castrorū fa-
cies ob multitudinem cadentium maxime fœda, ac miserabilis erat.
Præerat oppido Sanctus Carilius, cum lectissimo milite, uir impiger,
ac bellicis in rebus multos annos exercitatus. Verum Gallus, Germa-
nusq; sclopetarius maxime noctus, ac formidolosus erat. Regem au-
tem uti eo acrius instaret, multa impellebant, loci opportunitas, pudor
deferendi incepti, Campanorum importuna postulata, quodq; ut ho-
stibus ingens audacia, si irrita conatu discederet, accessura esset, sic suis
infelix auspiciū reputantibus longe maximus terror, atq; animorū
consternatio inde futura, quod fugæ similior discessus uideretur. His
Rege curis anxio, forte accidit, ut Camillus Caraciolus impiger iuue-
nis, Regēq; ob uirtutem maxime carus, cum munitionibus præesset, pa-
tescens ab bombardis aliquantum per muros uia, occasionem pugnae
adesse ratus, cohortatusq; paucas milites, uti pristinae uirtutis memores
essent, ingentibus etiam donis propositis, signum pugnae dari iusserit.
Itaq; certatum ē pro muris, atq; in ipsa ruina atrocibus animis, dū ne-
utri cedere loco uolunt. Tandem sclopetorum, colubinarumq; fœda
strage, superati regē, alij cedunt, alij præcipites dantur. Camillus dū
inter primos uersatur, pila Colubrinaria per cerebrū adacta cadit,
cuius casu prosternati cæteri oppugnationem deserunt, multisq; acce-
ptis uulneribus atq; fossas ægre se recipiunt. Regem nihilominus in pro-
posito persistentem ingentes, copulurumq; dierum hymbres deteruere,
quod exploratum quoq; habebat Antonium Caldoram aduentare, q-
iunctis cum Marino, ac Ioanne copijs, obsessis subsidium ferrent, cū
etiam non equos, non milites integros sibi esse intellegeret. Quibus
ipse uictus necessitatibus, relicta obsidione, Capuam cum exercitu pe-
tijt, distributisq; per hyberna militibus, Neapolim concessit. Fama in-
terim Ioannis per regnum diuagata, multos qui antea dubijs erant
animis, ad rebellandum inuitat, Venisse uirum florentem annis, re-
gijs moribus, ē ueteri Neapolitanorum Regum pro sapia, quorum me-
rita passim a natu maioribus referebantur. Contra alij Hispanæ gen-
tis impotentis animos, insatiabilem auaritiā, crudelem cum dam-
narent dominationem, uenisse tandem, erant qui subijcerent, uenisse
iam qui ab insolentissimo Catalanorum dominatu, tot annis oppressos
populos, spoliatis prouincijs, dissipatum regnum a ui, iniuriāq; libe-
raret, cuius integritas, rectitudo, sanctitas dijs æquaretur immortalibus.
Hæc igitur, taliaq; palam iactabantur, passimq; inibantur in ci-
uitatibus a rebellionum authoribus consilia. Apulia maxime in adue-
tus eius expectatione erat. Ciuitatum principes nihil prius, aut potius

curabant, quam ut aduenientē apertis acciperent portis. Augebāt Io-
annis nomen auctoritatemq; Ioannes Paulus Cantelmus Dux Sora-
nus, Nicolaus Monfortius Comes Campibassanus, nobilesq; item mul-
ti, & in ijs Ioannes Sanfratundius Comes Cerretanus, qui ad Ioan-
nem statim ad primum aduentus eius nuntium defecerant, & Caldo-
rarum familia, cuius dominatus quod in Pelignis, Marrucinis, Ferē-
tanisq; potens, pollensq; & clarus esset, rebellionis suae fama ingentē
Ioanni expectationē conciliauerant. Quocirca inito consilio placuit
uti Ioannes in Apuliā proficisceretur, qui a Theano mouens, tentata
ex itinere Isernia, quā ad deditionem coacturū se sperabat, ubi in
Apuliam Nicolao duce peruenit, omnia ad se inclinantia comperijt,
Luceria portas aperit, prodita ab Loisio Minutulo urbis eius arce. Ci-
us exemplū breui sequitur Sancti Seuerij oppidum, Troia, Fogia,
Manfredonia, castris etiam Ferdinandi praesidijs, arx Manfredoniae,
praefecti ignavia etiam dedita, quaeq; oppida in Gargano ad mare, si-
ue in montanis sita, pleraq; ad Ioannē deficiunt. Hercules quoq; Estē-
sis, quem Rex Apuliae rebus praefecerat, suadente Borsio Duce Ferra-
riensi eius fratre, qui Gallorū rebus clam sauebat, Ioannis partes se-
quitur. Idem faciunt Ioannes Caraciolus, Dux Melfitanus, et Iacobus
frater eius Comes Auellinensis, Adhuc Georgius Alamannus Comes
Pulcinensis, Carolus Sangrius, Marinus Caraciolus, qui multa, &
quidem opportuna tenebant oppida in Apulia, Lucanis, Hirpinis, Sa-
nio. Rebellat in Marfis, Sabinisq; Aquila, Petro Lallo Camponusco au-
thore, & Franciscus Marerij Comes, In Ferentanis Iacobutus Monta-
ganus. Ad Tarentinum quoq; in Apulia, Daunisq; deficiunt Label-
lum, Quarata, Melficta, Bitontum, Neapoli, compluribusq; ciuitati-
bus, quae adhuc in officio manebāt, nobiles permulti, aut cupiditate re-
rum nouarum, aut quod ipsorum maiores Gallicam factionem foue-
rāt, ad Ioannē transfugiunt. In his Bosillus Iudex, qui Beneuentū,
ac Montisfisculum, quibus praerat, prodere Ioanni festinans, detecta
proditione, irritos conatus habuerat. Hoc malum contagio quasi quae-
dam principū, ac populorum animos eo magis infecerat, q; Ioannes,
Tarētinusq; iunctis simul viribus, cōsilijsq; Bari cōmunicatis palā ia-
ctitabāt, appetēte uere se i Capaniā ex Apulia, i qua hyemabāt pro-
fecturos, copiasq; Neapoli admoturos, inuitatos rebellioe Danielis Vr-
sini Comitis Sarnēsis, Iordani Comitis Atripaldini, et Felicis priapis
Salernitani. Hi nō una ē matre fratres erāt, ac Ramūdi, Ioanis An-
tonij fratris filij, quos ille Ramūdo mortuo, multa pollicēdo, adolescētes
facile i sententiam suā traxerat. Quibus cōsilijs Ferdinā dus obuiā ire

parās, Mariā et concubina filiā Felici despōderat, ac multis promissis et illū, et frens honorauerat, Quin etiam relictā Campaniā in sā nites cum exercitu profectus, apud Montisfisculum confederat, quo ē loco et consilia hostium explorare commodius poterat, et celerius occurrere, quocumq; hostis iter intenderet. Interim Auellinensis Comitibus a gros assiduīs populationibus infestat, Prata quoq; minutissimum castellum expugnare conatus, re infecta multis suorum amissis certior factus Pij Pontificis Maximī auxilia iam aduentare, ne a Marino Martiano aditus interaperetur, ad saltum Menianesem qui ē in agro Casinate, maturare decreuit. Quo tamen iter hosti esset formidolosius in agrum Campibassanum, lociq; finitima desleclit, multisq; castellis expugnatis, aliquot etiam incensis, a gros, uillasq; populatus cum ingenti praeda i Venafranum, atq; inde Sidicinum in agrum peruenit. Positisq; propē caluium castris, quod antequam in Samnites proficisceretur, noctu scalis admotis, arce occupata, caesisq; uigilibus, praesidio ēt capto receperat, Pontificis copias expectabat, quas ex Hetruria mouisse perlatum erat, Stellatis interim, Sidicinūq; agros uastaturus. At Marinus qui non iuuenili leuitate, magis quā execrabili in Ferdinandum odio descuiisset, hostemq; ab Liguria acutum, classēq; profectum finibus, ac tectis accepisset suis, quo pacto Regem ē medio tolleret, animo aestuante agitabat, hominum ac deorum immemor. Hoc dies noctesq; uersanti secum, tandē per speciem colloqui adoriri illū placuit. Quocirca Gregorium Coreliam multos sibi ante annos cognitum, intimumq; Regis familiarem a se arcessitum mitti clam ab Rege postulat, acturus cū illo de reconciliatione, rebusq; communibus. Quē ad se profectum blande appellans, ac facti poenitentiam simulans rogat, uti cōpositis opera eius simultatibus, in Regis gratiam, pristinūq; beneuolentiā locum restituatur. Vetera in se Alphonsi beneficia commemorat, pueritiā cum Ferdinando actam, tot liberos ē sorore susceptos, iura diuina et humana refert, Gallorum insolentiam detestatur, Ioannem incusat, nec se passurum affirmat liberos suos, duorū Regum sanguinem, homini barbaro, Gallicūq; insolentiam in tenui etiam re prae se ferenti seruituros. Cum his mandatis plenus spei Gregorius ad Ferdinandum reuertitur. Re in senatu agitata, exquisitisq; sententijs, cum Regis responso ad Marinum Gregorius redit. Quo sepius ultro citroq; misso, dies tandem colloquio dictus est, quo dirimi omnem posse controuersiam, satis magna spes offerebatur. Abest Theano circiter mille ac sexcentos passus, secundum uiam militarem, uetus sacellum, a cuius fronte, quā meridiē spectat, campus patet penē

nudis arboribus. Hic ad colloquium delectus est locus. Ferdinandus explorato itinere, ac praesidijs dispositis prior ad Turricellā (id loco non est) uenit, ac paratis copias, peditatuq; uiarum angustias, & loca superiora occupans, ne quid a tergo parum tutum relinqueret, equites in plano pluribus locis distribuit, ac praesidijs firmat, hinc ad locum peditentim progreditur, Gregorium, ac Ioannē Vingtisilliū comites secum ducens, non tam consilio, quam necessitate adductus, Nā cum Gregorium Marinus dirimendae controuersiae medium adesse uellet, Rex Ioannem propter rerum gestarū famam, prudentiaq; opinionem, alterum deligere coactus est, quando duobus cū nō amplius comitibus in colloquiū utriusq; ueniendum conuenerat. Et Ioannes quidem propter aetatem pugnae parū idoneus, Gregorius uero imbecillo corpore, ac dextro brachio penē inutilis erat, quod Marinus futurum prospexerat. Postq; igitur uētum ad locum est, Ioānes, ac Gregorius una cum Deiphobo Angillaria, & Iacobutio Montagano delectis a Marino comitibus, quibus cum consilia communicasset, quiq; facinoris essent consocij, ad uiam haud procul a sacello remansere. Illi in campum uterq; armatus, uterq; equo insidens arciter nonaginta passus ab uia soli, communibus de rebus disceptaturi processerant. Rex aliquanto editiore in campo locum cum cepisset, unde circum oīa lustrare oculis late poterat, a Marino est monitus humiliore in locū equū ut dēmitteret, ne a Gallis, q. Theani arcē tenebāt, despectari possent. Quod dictū Regis aīum uehementer pupugit, suspicatu insidias paratas, seq; fraude peti. Quā suspicionē Marini oratio mirum in modū confirmabat, cū ita esset exorsus, uti omnē semper in Regem ab se culpā reijceret, nullam uero ipse Regis excusationē, aut causam acciperet. His altercantibus, cum aliquantū temporis extractum esset, Deiphobus (sic enim cōuenerat) ad Ioannē, Gregoriūq; cōuersus, uultu quā maxime cōposito, qn̄ inquit Marinus, q. felix, ac faustū sit, res ex animi sententia cū Rege suas cōposuit, an ipse quoq; meas compositorus, Regem supplex adire ultra morabor? adactūq; statim equo, solus in Regem ferebatur. Venientē conspicatus rex animaduertit quo propior fiebat magis magisq; se uersus ad dextram declinare, apparebatq; hostili eū ingressu ferri. Et iam eō progressus erat, ut Rex quē strictū ille quoad poterat pugionē occultabat cōspiceret, quo cōspecto cum Deiphobus tātū non in Regis equi habenas illatus esset, Ferdinandus cōfessum stricto ense, atq; animo q. confirmatissimo in illū primū, mox in Marini equū cōcitāt, ac nūc hūc, nūc illū, nūc utruq; simul communis petēs, ambos in fugā uertit. Cū interim Iacobutius Ioannē,

Gregoriūq; armatus ipse pugnae inutiles facile continet. Quod equi-
tes conspicati qui in speculis dispositi erant, sublatis clamoribus præ-
sto fuere. Illi ad suos quàm maxime citatis equis delati re in fecta nō
tam tristes abeunt, quàm Regis fortitudinem admirati suspiciunt.
Ferdinandus incolumis à suis exceptus, ingentis animi plenus in ca-
stra reuertitur. Illud deorum potius, quàm hominum consilio factum
uidetur, ne rogantis Regis, cum primum in uia obuiam facti sunt, uti
galeæ fibulam Deiphobus ei substringeret, gladio iugulum aperuerit.
Postero die Rex, aliquotq; insequentibus diebus, productis copijs, po-
pulabūdus in agrū Sicidinū proficiscitur, coactaq; ē propinquis oppi-
dis satis magna agrestū manu, quacūq; it ferro cuncta uastat. Inde
in Stellatē progressus ad balneas usq; Sinuessanas, quæcūq; in agris
erāt corrūpit, parciat tamē ædificijs, igniq; temperatū est, eripi eni ho-
sti uictū, nō exuri ædificia, quæ longa parauisset pax, uolebat. Forte
accidit ut cū præteruectus equo locū Rex esset, ubi cū Marino congres-
sus fuerat, pugionē humi repertum eques ad eū ferret, q̄ Deiphobo in-
ter congregiendū exciderat, erat autem ueneno intinctus, tabidisq;
medicamentis delibutus, quo quis leuiter ictus cū esset cattulus, statim
ueneno exedente concidit. Hæc res magnam in primis Marino inui-
diā conflagit. Videri enim supra hominum improbitatē facinus indi-
gnū & atrox, Regē, cuius nomen apud mortales sanctum esset, frau-
de, ac ueneno ab illo arcūuentū. Non fidē apud eum, non necessitudi-
nē, non quod in Regis nomen uolēs, libensq; iurasset, nō Deū meiū
locū habuisse ullū, spretā, contemptā, pessum eodē facto datā famā, pie-
tatē, gratitudinē, religionē, nihil illū in Deo, nihil in hominibus cre-
dere aduersum scelera esse repositum. Hæc grauiorq; aduersus Ma-
rinum ab amicis, inimicisq; æque iactabantur. Populanti a gros Fer-
dinādo significatur, eodē penē tēpore Ioannē, Taretinūq; iunctis simul
exercitibus, magnis itineribus per Samniū aduentare, Pelusiāq; incen-
sa, & Alphonso Lagonissa cum uniuersis Caudinorū oppidis in so-
cietatē ascito, recto itinere Neapolim contendere, Parte uero alia Simo-
nectū cū Pontificis copijs in Casinatē peruenisse, petereq; illū ab rege,
uti suis etiam copijs admotis ad saltū Menianensem auxilio afforet,
Martianum enim præmissa iā militum parte, reliquo cū exercitu, nō
maturetur, statim affuturum, Ad hæc missis q̄ iter explorarent equi-
tibus, leui certamine inito, Ioannē Maleuoltam, unū ē Pij præfectis
captū, reliquos formidare, se nō ijs uiribus esse, ut sine Regis ipsius au-
xilio, Martiano prohibente, angustias incolumi exercitu peruasurū cō-
fidat. Cui rei Ferdinandus præuertendū ratus, ijs enim copijs additis,

hosti se numero, ac viribus superiorē fore intellegebat, nocte intēpesta profectus, cū de profectiōe certiorē fecisset Simonectū, et ille in tpe adesset, sine ullo certamine, saltū penetrato, statū coniūctis exercitibus, quo Tarentino, Ioanniq; occurreret, citatissimis equis Sueffulā petebat, Quod hostes exploratū cū haberēt, Aceris dextra relictis, Nolā diuertere. Adueniētib; Felix, et Daniel cū Iordano fratre praeſto fuerē, q; dicerēt, se cum oppidis, popularibusq; imperata facturos. Igitur hostes impares se cū iudicaret, neq; retro iter uertere sine manifesta perniciē, neque aequis in campis expectare tuto posset, ira Sarneser Fauces (sic enim uocatur) se se incluserē. Sarnū in adeſo mōtis latere positi arcē in summo habet dorso q̄ munitissimā. Sub ipsum autem montem suburbii iacet, in longū porrectū, habitatoribus frequēs. Ab ipso suburbio in uia Nolana octasum uersus, circiter mille et sescentos passus, sub inflexi radicē montis, fontes sciatēt, q; statim minime uadosum flumē, q; et ipse Sarnus dicitur, constituūt, quo in loco porta est turri subiecta. Eū autē locū Fauces incolae uocāt. Ab altera etiā suburbij parte ad solis exortū, quā Salernū uersus est iter, fontes alij manāt, q; ceteris immixti fontibus, toto passim suburbio scatentibus, alterū et ipsum nequaquā uadosum flumē efficiūt. Hi amnes, solis alter ab octasu, ab exortu alter se se petētes ex obliquo, in meridiē, mare uersus prolapsi, p̄ culta circiter duobus millibus passū ab ipsis fontibus, coniuncto simul alueo conflunt in mare, quod a confluyente qdē ipso circiter sex millibus passū abest. Quod mediū interiectum est agri, fluminibus insulae penē in modū cingitur, a septentrione perpetuis, ac minime peruijs montibus clausum. Ager ipse uitis, atq; oleis consitus, pabulo quoq; abundat plurimo. Itaq; in hanc tanquam insulam cum se hostis recepisset, fluminibus, ac montibus perinde ac munitionibus se tuebatur. Ferdināus sub confluentē in sylua, cui Lōgulae nomē est, castris positus, quo arctius hostem premeret, structo ponte a frumentatione, quod maturae iam erant segetes, atq; a pabulatione, hinc atq; illinc arcere hostem statuit, idq; eo erat facilius, quod castellum Sancti Martiani ualde confluenti proximum Regi parebat. Igitur strato ponte, assidujs discurſionibus hostē adeo uexabat, ut is obsessio persimilis uideretur. Quo circa fremere eques, tenere duces, ipse Tarentinus sibi diffidere, et iam de nocturna fuga cogitare, esse etiam qui se Regi per amicos conciliare clam studerent, alij qui transfugere pararent, cuncta demū plena esse terroris, atq; formidinis. Per eosdem dies hostiū classis praefectus non exigua praedatorū manu Surrentino in litore exposita, agros, uicosq; populari parabat, satis magna cū spe, sollicitatis cūiū animis, ob uetus Andegauicis factiōis studiū, urbis et potūda. Quod Rex

intellegens Antonium OLXinam cum lectissima peditatu, qui a grum,
 uillasq; tueretur, praeferat, praesidio etiā urbi addito, Hostis primo
 impune rapere, ac passim feri, mox ab signis dilabi coepit. Quod An-
 tonius animaduertens, nactusq; idoneā occasionem, hostē palabūdū ex
 improviso adoritur, q locorū ignarus, atq; inique congressus, cū diu-
 tius sustinere impetum nō posset, insignē cladē accepit. Itaq; alijs ca-
 sis, alijs captis, q reliqui erant, dū fuga sibi consulūt, rati iter ad mare
 peruiū, hinc Antonio, illinc Surrentino premente, per rupes maxime
 editas deturbātur. In ipsis etiā irremibus, dū funes legūt, ac pontes,
 dū reliquos a clade accipiunt, trepidatū est. Telorū, armorūq; omnis
 generis magna uis Surrentū plata. His rebus adductus Felix, missis
 qui ueniā impetrarēt, ad Regem supplex in castro profectus est, Par-
 mae arce (quod castellum Sarnensibus a Fauibus nō ita multū abest)
 Regi prius tradita, praesidioq; illic imposito. Rex eo acrius instare,
 ne annonae cōportari Sarnū posset, summus uiribus conari, arcere ho-
 stē a pabulationibus, prohibere frumētatiōes, dies noctesq; id agere,
 quo nihil hosti tutū, nihil quietū relinqueret. Forte accidit, leui ut cer-
 tamine inito Petrus Hubaldinus, eques regius ab hoste caperetur. Is
 (uti moris nunc est) exutus armis, atq; adēpto equo, ad Regem remis-
 sus, retulit satis se exploratum habere, occupato clam mōte a peditatu,
 deinde per effractā, quae ad Fauces esset, portā immisso equite, diripi
 qui hostibus ad suburbij consedissent caput, haud magno conatu posse.
 Quo hosti inflicto uulnere, fore uti castris intra Fauces trās latis, hostē
 fame confectum, paucis diebus, ad se dedēdum Rex compelleret. Quo
 audito, conuocatis duabus cum singulorū ipse sententias exquireret, Si
 monectum huiusmodi orationem habuisse accepimus. Qui domina-
 ri in bello fortunā dicunt Ferdinande Rex, non temere illi quidem
 mihi sentire uidentur, et dicere. Non quod belli administrationē,
 uictoriaeq; euentū in manu fortunae collocatum existimē, Sed q in cō-
 serēdis praecipue manibus, propter ea quae repente accidunt, nunq̄ satis
 prospici ab imperatoribus, aut consule do queat, aut ubi cōsiliū captū
 est, strenue rē, gnauiusq; gerendo. Quo enim consilio, aut quā nā pro-
 spicientia equorū confossiones, militum transfugia, falsi rumores, male
 accepta imperia, caeli tempestates, locorū iniquitates in itinere faciūdo,
 equitum, centurionū, tribunorum, aut imperatoris ipsius casus in con-
 serēdo praelio, aliāq; huiusmodi propē innumerabilia, aut provide-
 ri ne accidant, aut postq̄ accidere, ne dāno sint, satis utiq; p̄specte pote-
 rit? Cū nullum persaepe ad prospiciendū spatiū propter temporis exi-
 guitate, nulla opportunitas ob rerū difficultatē impatori relinquatur,
 nec idem

nec idē ipse et hic, et illic uno in ipe adesse, nec plura simul aut impe-
 rare alijs, aut administrare ipse ualeat. Egdē ego ita se habere rē nō
 magis magistro ab aliquo in scholis, quā ipso ab usu, qui humanarū
 actionum optimus ac sapientissimus magister est, doctus affirmare au-
 deo, quippe qui iam sexagenarius quā militiā adolescens sequi cœpi,
 eam adhuc sequor. Quo interim tempore animaduersum à me est, nō
 semel etiam leuissimum casum ex uicto uictorem, ex uictore uictum
 exercitum reddidisse. Tot igitur annorum usus, et hæc, quam uidetis,
 ætas abunde me monere debent, nequid temere incipiendum, nequid
 inconsulto audendum, consulam. Velle autem tentare fortunam, eius
 esse arbitror, cuius res angustæ cum sint, spes etiam longe angustior in
 dies futura uideatur. Quod ego consilium Ioanni, Tarentinoq; quo
 rum res deteriores in dies futuras arbitror, sequendum potius iudi-
 cem. Nobis dies ipsa meliora atq; secundiora cuncta promittit, dum
 tanquam sæptis hostem clausum, ac circumsessum habemus. Nobis stan-
 do, ne dicam cunctando augetur auctoritas, duplicantur uires, et tan-
 tum non captum hostem fama ipsa, qua bella maxime constant, per re-
 gnum, atq; Italiā diuulgabit. Illis contra omnia cum suis nostrisq;
 contemptui æque sint. Stando Felicem, id est Salernū, Nolamq; utraq;
 nobilem, utraq; maxime opportinam urbem recuperauimus, stando
 hostem paulo ante ad obsidendam Neapolim festinantem, de fuga ut
 cogitet, sitq; de propria etiā salute sollicitus (quod uidetis) iā cœgimus.
 Cum interim classis, quæ oram hanc maritimam metu sui concusserat,
 ludibrio haberi cœpit, stantibusq; hic nobis penē auditi fuerint clas-
 sariorum militum clamores, atq; heulatus aut iugulum Surrentinis
 præbentium, aut præruptissimus è rupibus in mare se præcipitantium,
 quo insequentium gladios fugerent. Nobis Neapolis, et oppida, urbesq;
 uicinæ annonam, equos, arma, recentem peditem, recentem equitem
 sumministrant. Quarum rerum illis non modo nulla est commodi-
 tas, aut copia, sed haud sciam, an eorū desyderium relictum sit ullū,
 cum Apuliam, Peucetiosq; ac Salentinos, tot montes, ac ualles, tot no-
 stra oppida ab illis distrahant. Denum a pugna continendo, pugnan-
 tium finem id est uictoriam, absq; ullo nostro periculo consequemur.
 Cum illis uero satis bene actum fuerit, si (quod unum cogitare, ac me-
 ditari possunt) nocturna fuga concessa fuerit, per loca difficilia, præ-
 rupta, aspera, magnaq; ex parte nobis parentia. Quanquam etiam
 fortissimis, peritissimisq; ab imperatoribus usurpatum esse scio, fugi-
 enti hosti pontem quoq; uel ex argento constituendum esse. Quam ob-
 rem cum diuicandi nulla immineat nobis necessitas, censeo a prælio

» continendum, nec præbendam hosti bene gerendæ rei occasionem. Et
 » quoniam quanto arctius se se pressum senserit, tanto est amplius de
 » fuga cogitaturus etiam censeo, uti occupato monte, qui faucibus immi-
 » net, castra sub ipsum montem, ad caput fluminis, cis ripam transfe-
 » ratur, quo pabuli, atq; annonæ difficultate coactus hostis (quod unū
 » reliquum est) nocturnæ fugæ consilium ineat. Rex probata Simo-
 » necti sententia, statutoq; ad peragendum negotium tempore, peditatū
 » quanto potest maiorem comparat. veteranos euocat. novos etiam equi-
 » tes scribit. quid hostis paret, quid consulat, per transfugas, captiuosq;
 » explorat. qui montem lustrant, aditus uestigent, semitas inquirant, si
 » delibus & strenuis uiris negotium dat. Satis etiam constat Ferdinā-
 » do clām significatum esse Pium Pontificem mutata sententia decrevis-
 » se medium se se belli eius gerere. clanculumq; Simonecto iniunxisse,
 » uti paucos post dies in Sānites Beneuētumq; quæ Pontificis ipsius urbs
 » esset, exercitum traduceret, Atq; eo cognito Regem decreuisse fortu-
 » næ res ē uestigio cōmittere, fore ratū, superior si enaderet, uti uictoria
 » ipsa, in partes eius Pontificem retraheret, sin secus cessisset, uti cum
 » iram in illum prouocaret hostium, tum illum ipsum ad uindictam ca-
 » piditatem. quod postea secutum est. Quod arat quæ faciēdo prælio neces-
 » saria essent, summa ea cum celeritate comparari iussisse. Illud uero a
 » Simonecto impetratum, differret abitum ē castris, quoad suos Rex
 » per oratores tentasset, posset ne Pontificem ab eo proposito dimouere.
 » Itaq; ubi parata esse omnia, suaq; consilia latere hostem Rex sensit, tri-
 » bunis, ducibusq; conuocatis imperat, uti quam maximo silentio de se-
 » cunda uigilia cum exercitu instructo paratoq; ad signa assint. quid
 » ipse paret, quid fieri a quoque uelit, singulos edocet, huiusmodi e-
 » tiam oratione cohortatus. In omni re bellicæ fortissimū niti (quod
 » usus ipse docuit) plurimum occasio ualet, quam optimus quisq; impe-
 » rator summo studio, ac celeritate complecti debeat, quippe cuius ea na-
 » tura sit, ut ardua in planum facile uertat. Eam igitur nos capere, ac
 » sequi, maxime utile, atq; in primis cautum consiliū reor. Sed in omni
 » occasione capiēda, inceptisq; prosequendis duo potissimum seruanda
 » sunt, alterum quod factū opus est, mature id ut fiat. Quid enim oca-
 » sione breuius, aut fugacius est? Alterum, ut suo quodq; geratur ordine.
 » Quando in re præsertim militari nihil ordine ipso potius, ac maius
 » est. Nam confusio, ac trepidatio præterquam quod periculosa, geren-
 » dis quidē rebus maxime etiā contraria est. Neq; enim aut unum, aut
 » alterum tantum prælium, quanquam consilio, ac ratione susceptum, in
 » feliciter tamen cessisse inuenias, magis ob imperia non eo quo tradita

» erant ordine seruata, quàm ob militum uirtutem, atq; aduersariū par
 » tum imperatoris industriam. Quo circa nequaquam à me cohortan
 » di estis, ut in conferendis manibus fideliter ac fortiter rem geratis, q̃p
 » pe cum fidem, uirtutemq; uestram in multis, magnisq; difficultatibus
 » planè perspectam habeam, neq; uti ductando exercitu, iter maximo
 » exploratum habere studeatis, cum hostis ipse quàm proximus sit, &
 » quæ exploranda essent, cuncta sint à me diligentissime explorata. Quid
 » etiam mihi in animo sit, quid faciundum decreuerim, quæq; se nobis
 » occasio offerat, iusta mecum tenetis. Verum illud unum, illud inquam
 » unum moneo, hortor, rogo, & pro iure etiam meo impero, ut quæ
 » à me præscripta sunt, eorum memores, ad capiendam occasionem, q̃
 » propè tenenus in manibus, atq; (ut uerius dicam) omnino iam tene
 » mus, ordinem adiungatis. Ego ipse pro loco, ac tempore adero. An for
 » tasse uerèdum est exercitatissimi uiri, ne hostis cognito consilio nostro,
 » instructus, paratusq; atq; in acie armatus offendatur? Satis comper
 » tum, satis exploratum, & cognitum habeo, præter paucos admodum
 » qui pro statione noctu excubant, cæteros omnis per oppidum disper
 » sos sub tectis quenq; flumine, ac montibus fretos, somnos etiam igna
 » rissimos ducere. Antequam somno expergiscuntur, armis instruiuntur,
 » equi frenantur, tribunumq; quisq; ac ducem suum pedes, eques conue
 » nit, metu, ac repentina re attonitus, nos occupato monte, effractis por
 » tis, adituq; reſerato, uoti compotes, locum castris ceperimus. Quo capto
 » nobis in acie stantibus, eò caſtro transferètur, quibus positus, reliquū
 » est uti non horam quietam, non locum ullum tutum hosti relinqua
 » mus, Neq; multum tempus aberit, dum aut sese nobis dedat, aut neces
 » sitate compulſus fuga sibi quàm maxime periculosa consulat. Hac ora
 » tione accepta tribuni, ducesq; ad imperata quisq; facienda properas,
 » paulo post instructo cum exercitu, magno etiam silentio assunt. Rex
 » peditatū præmissis itineris ducibus monte arcuire, ac superato iugo, si
 » ne ulla trepidatione inde descendere, interim equitem procedere pau
 » latim, atq; sub signis iubet. Vbi uero tempus uisum est, quo pedes de
 » ſtinatum ad locum perueniſſe iam poterat, dato signo Robertum Vrsi
 » num, lectis cum equitibus superare Fauces imperat. Ille egregie na
 » uata opera, citato equite, in hostiū stationem illatus alios semisomnens
 » capit, alios reſiſtētes uulnerat, ac paulo post in fugam actos, suburbium
 » uerſus acriter urget. Roberto urgente gregarius miles qui eum se
 » cutus erat, prædæ intentus, nihilq; ad præscriptum gerens, taber
 » naculo diripere, equos à præsepibus dissoluere, seq; equos que
 » sarcinis honerare statim cœpit, ac tanquam fuggato hoste, præda ho

anger, m. 100

mustus ad Fauces, atq; in castra regredi. Rex id quod erat ueritus, da-
 vi tempus hosti ad arma capienda, aliquot turmas cum summisisset,
 ipse reliquo cum exercitu pro Fauibus expectare decreuit. Interea
 hostium duces fugientium, ac pugnantium clamoribus exati, re co-
 gnita, propere accurrunt, suos hortantur, ac praemissis, qui impetum
 sustineant, ut quenq; fors obtulerat, acies instruunt, ac paulatim alios
 atq; alios equites summittunt. Robertus ubi sustinere impressionem ne-
 quit cedere pedetentim coepit. Urgebat enim cum lectissimorum manus
 equitum Versus, atq; acri coepta pugna, summis utrinq; uiribus de lo-
 co pugnatur. Hinc Robertus, illinc Versus dum suos hortantur, dum
 fortiter rem gerunt, parum absuit quo minus uterq; suo ab aduersa-
 rio caperetur. His rem penè intra globum gerentibus, regisq; in ar-
 cto propter locorum ignorantiam pugnantibus ab hostium duci-
 bus leua sinistraq; hinc pedites, inde equites summittuntur. At Rex
 cum intellexisset suos in arcto premi, maiorem equitum manum subsi-
 dio ire iubet. Hostium uero pedites in angustiis uiarum implicitos in-
 ter se regios conspicati alij hastis eminus, aut sclopetis, alij communis gla-
 dio suffosis, aut uulneratis equis, ipsos equites partim deiciunt, partim
 in fugam uertunt. Locorum peritia hostem maxime adiunabat. Re-
 gius uero uix è uia egredi, illic omnes cogi, alijsq; atq; alijs subsidiū
 ferentibus in unum simul cuncti coire. Quod aduersarius ubi uidit
 ab dextra sinistraq; acrius illum premere, conari etiam a tergo in-
 uadere, atq; ab reliquo exercitu seiungere. Quod Rex ueritus, suos re-
 ferre pedem paulatim iussit. Primus igitur, dum partim pedem refe-
 runt, partim etiam terga uertunt, fugam iam parantibus, postremis
 autem in acie stantibus, cum locus ipse explicandis ordinibus haud-
 quaquam satis esset, hostium duces eo acrius urgere incipiunt. Illi a
 tergo, hi ab latere, plures singulos, liberi impeditos, recentes saucios cir-
 cumsistunt. Hic uero ingens strages equorum, atq; hominum a sclo-
 petarijs edita, qui ab Rege propter stipendia non statim exoluta initio
 obsidionis ad Ioannem transfugerant. Inter alios, atq; inter primos
 Simonectus cadit. Robertus uulnere in ore accepto uix hostiū elapsus è
 manibus ad regem, qui extra Fauces in loco paulo editiore instaurare
 pugnam parabat, se recipit. Caeteri magna è parte capti. Rex ea exer-
 citus parte exutus, cum nullum in pedite praesidium esset, quippe cu-
 ius nulla in toto praelio extitisset opera, cum neq; locum tenuerit, neq;
 imperium seruauerit, neq; ubi tempus ferebat, pugnae affuerit, sum-
 mus tamen uiribus anniti, quod unum erat reliquum, ne hostes fau-
 cibus prodiret, Quo circa praehensare fugientes, confirmare integros,
 hortari, rogare,

hortari, rogare, locum tuerentur, superesse tot lectos equites, tot etiam
 recentes turmas, aduentare e castris subsidia, si uiri esse uelint, non ho-
 stium modo impetum repressuros, uerum etiam si Fauibus egrediā-
 tur, magna etiam illos clade affecturos. Ipse in hostem proficisci, ac
 nunc his, nunc illis se ostentare. Cum interim ex ijs, qui in praesidijs
 collocati erant, quiq; postremos tenebant ordines, multi signa, locumq;
 deserere, seq; fugae dare coeperunt. Quod hostium duces cum animad-
 uerterent, tanto se impetu e Fauibus proripiunt, ut regij uix pri-
 mo congressu sustentato in fugā se q̄ laxissimis habenis dederint. Ho-
 stes statim in castra profecti, cum uacua ea defensoribus inuenissent,
 castra diripiunt, pauca transpontem, Nuceriam, finitimaq; in loca se
 recipiunt. Regem Neapolim uersus fugientem haud multi secuti, reli-
 qui penē omnes aut in praelio, aut in fuga, aut in ipsis castris, ad quae
 post praelium refugerant, ignauiter capti. Magnus captiuorum omnis
 generis fuit numerus. Direptis castris ingens tum rerum aliarum, tum
 argenti, atq; auri praeda Sarnum perlata. Hanc cladem non uatum
 modo praedicta, et eorum qui rerum caeli periti sunt, uerum prodigia
 quoq; praecessere. Nam & ueterum fatiloquorum carmina passim re-
 citabantur quibus Regi clades obnuntiabatur, & Mathematicorum
 muna uulgo ferebantur. Pridie etiam quam pugnatum est, toto ferme
 die coruorum greges praetorium obuolituere conclamantes, ac proxi-
 mis insedere arboribus. Rex ipse praetorium egressus, equo repente co-
 cidit. Diuersis locis, alibi sanguine, alibi oblitis cinere guttis pluuisse nū-
 tiatum est, notatumq; folijs holerum eas guttas insedissee. Nostra tamē
 tempestate haec aut animaduertere, aut procurare religiosum est. Die
 quae insecta est, cum a Ioanne, Tarentinoq; coacto senatu, quid de
 captiuis statuendū, quo primum arma inferenda essent cōsultaretur,
 de captiuis, uicit eorum sententia, qui censebant uti irirembus im-
 pōsi, Massiliam deportarentur, nisi finito bello in Italiam non remit-
 tendi. De prosequendo uero bello duae cum essent sententiae, altera uti
 ad obsidendam Neapolim statim admoueretur exercitus, altera uti
 finitima prius oppida, quiq; in Regis fide reguli persistebant, tenta-
 rentur, huius quidem Tarentinus, prioris uero Ioannes Coxa author
 erat, cui pleriq; assentiebantur, eumq; ita locutum accepimus. Siquam
 nobis perficiendi belli rationem hesternā ostendit uictoria, eam ipsi se
 qui, atq; oblatam a dijs immortalibus capere occasione uolumus, dicā
 audacter fortissimi duces, die crastino, hostem Neapoli circumsessum,
 atq; haud multo post cum ipsa etiam urbe expugnatam uidebimus.
 Quantum igitur sedendo, ac consultando temporis ipsi absumimus, tā

tum a belli fine per negligentiam, atque in gnaviam uolentes absumus,
 qui si quo impetu in hostium castra irrupimus, ea alacritate fusos, atque
 in fugam uersos secuti essemus, eodem cursu, aut Rege ipso in fuga
 capto, aut fugienti itinere intercluso, in magnam (mibi credite) occu-
 pandæ ex improviso Neapolis occasionem incidissemus, secura et penè
 otiosa ciuitate, dum Sarni circumsessos nos, ac tantum non captos, in por-
 ticibus, ac compitis inaniter gloriantur. Sed quod uel militum labore,
 uel prædæ studio, aut lætitiâ ipsâ quæ præcludere hominum solita est
 consilia, ommissum est, aut peccatum, id quàm primum ut corrigamus, no-
 strum quidem est, aut si corrigi minus potest (quando quod factum
 oportuit, frustra de eo faciendo consilium nunc inquit) saltem quod
 reliquum est, quodque in nostra adhuc manu positum, celeritate pense-
 mus. Quam ob rem, quoniam (quod in omni bello maximum uide-
 tur) profligatum in acie aduersarium de se, uallo, murisque tutando
 cogitare iam coegimus, quid reliqui superest, nisi uti moenibus inclu-
 sum, obsidione eum quàm arctissima cingamus? Quo quidem circun-
 sesso, quid opis, quid spei reliquum, quid animi esse potest ijs, qui eius
 partes hæcenus sunt secuti? Itaque cum una sit regni caput Neapolis,
 in quam Ferdinandus amisso exercitu penè solus refugit, non tam (ut
 arbitror) aut moenibus fretus, aut ciuium beneuolentiâ, quàm arce
 ipsa fidens, in quam non est dubitandum, quin ubi muris castra ad-
 mota senserit, confestim se includat metu territus, ac nobilitatis odium
 timens, cuius bona pars ad nos transierit, quæ nam causa est, quæ in-
 quam est causa, fortissimi duces, cur non crastino die, albescente cælo.
 auulsis, signis ad eâ obsidendam exercitum rapiamus? Nobis integræ sunt
 uires, miles uictor, & quod maximum est, fortunæ ipsius fauor ad-
 est, hominumque uoluntates, eodem semper quo fortuna inclinantium.
 Contra Regi effoetæ uires, exhaustis Alphonsi thesauris, milite, qui ei
 fidelis esse poterat, & strenuo quoque capto, reliquis, quos fuga tutata
 est, inermibus, quosque optandum sit, Neapolim se post fugam, clademque
 recepiisse, aliquem illic tumultum, ob famem, inopiamque excituros. Vi-
 delicet maritimum aliquod auxilium paratum est Ferdinando? At-
 qui mare a nobis tenetur. An fortasse terrestres alias copias, quas
 aduentere fama sit, subsidio uenturas expectat? cum nec ullæ quidem
 ipsæ sint, & quicquid illinc trans Capuam, hinc cis Acerras, a gro-
 rum, atque oppidorum est, nobis pareat, et armis circum clausa omnia
 teneantur a nostris. Reliqua est una illi ciuium beneuolentiæ spes,
 qua firmissima, obsidionem tam diu ciues tolerant, dum ex Hispania
 ab Ioanne patruo, aut a Pio, Franciscoque ex Italia mari terra

11 ue is mittatur exercitus, qui aut metu sui solui a nobis obsidionem,
 11 aut uiribus congressus cogat. De spe quidem cuium (ut dicam, quod
 11 sentio) imperium Catalanorum, quam omnes oderint, iuxta me-
 11 cum tenetis, & res ipsa docet. In nobilitate uero quid certum habe-
 11 re, aut constitutum in ea Ferdinandus potest? cuius maior pars, odio
 11 illum prosequentes, sponte ad nos transierint? Nam de auxilijs ue-
 11 strum erit iudicium. Quid enim in Ioanne patruo, Rege non mo-
 11 do paupere, uerum etiam inopi repositum esse praesidij potest? quae
 11 ab hoc auxilia expectari? praeter paucis admodum triremes, easq;
 11 captiuo instructas remige? Quod uero ad Pium, & Franciscum at-
 11 tinet, etiam si maxime cupiant, quae tamen auxilia aut tanta mitti
 11 ab eis possunt, ut uel percurrere tantum montium, ac flumina
 11 ualeant? nobis aditus omnes armis circumseptos tenentibus? Picani-
 11 noq; cum ualidissimis copijs obsistente? aut tam praesto ea esse, ut non,
 11 quod aestatis reliquum est, interim prolabatur, hyemsq; mox inhor-
 11 rescat? quo tempore an dubitatis, Neapolim aut ui expugnatum iri
 11 a nobis, aut partium studijs sponte imperium accepturam? Cum in
 11 terea quae in Brutijs, Marsis, Pelignis, Marrucinis reliqua in fide
 11 Regis manent oppida, audita exercitus eius strage, cognita Neapolis
 11 obsidione, ultro mittent qui se se nobis accepto imperio dedant. Ad-
 11 haec Neapolim obsidere quid est aliud quam Pium, Franciscumq; ab
 11 incepto detertere. atq; abstrahere? reputantes frustra se de mittendis
 11 auxilijs cogitare, tam breui tempore, tanto terrarum spatio, omni iti-
 11 nere atq; aditu intercepto. Contra uero hortari, atq; incitare, ubi da-
 11 ri a nobis Ferdinando spatium senserint ad comparandam pecu-
 11 niam, ad restituendum exercitum, ad ipsa deniq; auxilia commode,
 11 tutoq; expectanda? Ac tandem si qui sunt qui aduersus Ferdinan-
 11 dum moliri aliquid parent, quos non paucos esse quotidiana nobi-
 11 lium docent transfugia, detertere eos, animumq; & uires aduer-
 11 sarijs adiungere? Quae eum ita se habeant, an cunctamini fortissimè
 11 duces ad obsidendam Neapolim propere castra ducere, quo fortuna,
 11 quo coeli fauor nos uocat? ac regni ipsius caput, coactis in unum ui-
 11 ribus petere? uel còtusa, mox et exasa anguis ceruice, reliquum corpus iri-
 11 cū, atq; exanimū relinquamus. Quae ubi Coxa dixit, cū q; aderat, &
 11 ipse i primis belli dux Ioānes, pars uultu, uerbis alij probare uideretur
 11 contra ea Tarentinus in hanc sententiam locutus dicitur. Neq; impor-
 11 tune duces, neq; parum considerate paulo ante Ioānes Coxa de obsi-
 11 denda Neapoli, totaq; belli mole eo uertenda differuit, quippe quae re-
 11 gni caput, neq; multis ante annis ab Alphonsò capta uictoriam illi,

17 decusq; pepererit, ac regnum uniuersum in pace, officioq; stabilierit.
 18 Verum enim cum eo mihi de genere obsidionis parum omnino conue-
 19 nit, quippe cum exercitum propere muris admoendum censeat, ego
 20 uero longe aliam sequendam rationem statuam, & cur ita statuam,
 21 multa me simul mouent, primum urbs ipsa eo loci sita, ut præter non
 22 multum campi, quod ab ortu solis muris adiacet, cætera omnia libera
 23 ab obsidione, atq; aperta relinquenda sint. Cum ab oarsu, atq; a sep-
 24 tentrione tantum montu interiaceat, ac uallium, a meridie uero ma-
 25 re patens, ac liberum, molesq; adeo munita, atq; ad propulsandum in-
 26 structa, ut tranquillo mari longissimo ab continente tractu classem in-
 27 ancoris stare necesse sit, futuram in summo discrimine, ubi etiam le-
 28 uior spirare aut auster coeperit, aut boreas, quibus hic ipse sinus quàm
 29 maxime est obnoxius. Mouet deinde populi frequentia, & Hispanus
 30 miles, quàm maxime Regi fidus, & quod ea tum armorum est, tum
 31 equorum illic copia, ut breui non exigua equitum manu comparata,
 32 restituere exercitum Ferdinandus queat. Addam tot arces tam egre-
 33 gie munitas, quas qui ciuis, aut peregrinus aspicit, Rege præferam
 34 præfente, atq; incolumi, quamuis magnū, atq; robustum habeat ani-
 35 mum, quamuis factionis nostræ studiosus, abijcet tamen illum, obtor-
 36 pesceatq; formidine. Nam quod ad nobilitatem attinet, nobiliumq; ad
 37 nos transitionem, utinam, inquam utinam Neapoli potius manere con-
 38 silium eis fuisset. Quid enim aliud tot nobilium ad nos transitione
 39 effectum est, quàm ut urbē Ferdinando liberam permiserint? nec se-
 40 curiorem illum modo, uerum etiam cautiorem reddiderint? Adhæc
 41 tanto incepto quæ paucitas nostra sit, ipsi uidetis, cum etiam ad oppu-
 42 guandum necessaria nobis desint omnia. Regi contra et ad repugnā-
 43 dum, & ad laceffendum urbs ipsa, & arces, & multorum etiam an-
 44 norum Alphonsi apparatus cuncta suppedient. Scilicet sperandum
 45 id est, uti constitutis a nobis ante portas castris, in arcem se se Ferdinā-
 46 dus includat, quem nō montes, non flumina deterruerint, quo minus
 47 infesto agmine, loco sibi maxime iniquo, intra Sarnum irruperit. An
 48 potius (quæ illius est uirtus, & ætas militariibus laboribus assueta) ue-
 49 rendum etiam atq; etiam est, nequid apud obsidentes tutum, aut in ca-
 50 stris quietum, continuis eruptionibus patiatur? Tentare igitur obsidio-
 51 nem, quæ postea turpiter omittenda sit, an quæso erit aliud, quàm ui-
 52 ctoriā fortuito nobis oblatam, turpi aliqua dedecorare iactura? aut
 53 sedendo ad Neapolim, qui populi, principesq; in officio erga Ferdinā-
 54 dum reliqui permanent, ut ut oppida muniant, cōmeatus importent,
 55 militem conducant, aliāq; præsidia sibi comparent, tempus, otiumq;

» *permittere? Quam ob rem quæ tutissima quidem est obsidendi ratio,*
 » *hanc ego censeo ineundam, Primumq; uti Robertum Sanseueriniũ,*
 » *cuius oppida nobis ante oculos sunt posita, ad deditionem pellicia-*
 » *mus, aut debellare recusantem tentemus, finitimos deinde populos,*
 » *quibus aut captis, aut deditis, Robertoq; in partes nostras ascito, an*
 » *dubitamus a' Neapoli Cossentiam, ac Rhegium uersus omnia in ditio-*
 » *nem, ac nomen nostrum concessura? Robertum enim Lucàs Sansue-*
 » *rinius, cuius late magnus in lucanis, Brutysq; dominatus est, mino-*
 » *resq; alij proceres, liberae item ciuitates sequentur, ut diebus quàm pau-*
 » *cissimus, præter Auer sam, Capuam, Acerras, Neapolim, nihil in tanto*
 » *terrarum spatio, quod inter Lyrin amnem, urbemq; Rhegium, atq;*
 » *Crotonem interiacet, Ferdinando relinquamus, ac Pio, Francsq;*
 » *animum, cogitationem deniq; omnem mittendorum auxiliorum adi-*
 » *namus. dum Regem perinde ac truncum, sine membris, sine neruis,*
 » *defectum, atq; emutatum uiderint, missis etiam ad eos oratoribus*
 » *qui utrumq; & nostro, & Renati nomine benigne appellent, ac largis*
 » *etiam pollicitationibus impleant. Quæ an sit tutissima obsidenda Nea-*
 » *polis uia, omnes iam uidetis. Nam tentare fortunam, ubi consilio locus*
 » *est, quàm sit temerarium, dies hesternus admonere nos potest. Regem*
 » *certe ipsum ne fortunæ posthac tam facile se committat, abunde iam*
 » *docuit. Dicenti hæc Tarentino senatus assensus est omnis. ea erat se-*
 » *nis auctoritas, is rerum usus, quodq; belli esset author, omnis spes, ra-*
 » *tioq; uincendi in eo collocata uidebatur, ut Coxæ sententiam quamuis*
 » *tactis omnes comprobarent animus, nemo tñ ne ipse quidem belli dux*
 » *Ioannes a' Tarentino dissentire aut uideri palàm uellet, aut omnino*
 » *auderet. Igitur motis a' Sarno castris petiere Stabias. Id oppidum,*
 » *uti rerum Romanarum scriptores prodidere, Syllæ iussu solo æqua-*
 » *tum finitimos in uicos abierat. Postero dein tempore quod eo propter*
 » *loci opportunitatem, portusq; manu facti, multa mari comportaretur,*
 » *tuguria in litore constitui cœpta. procedentibus inde seculis, tanquam*
 » *in uicium multi mortales confluxere, donec oppidi nomen ac formam*
 » *accepit. arce etiam in edito posita, quam egregie Alphonsus munie-*
 » *rat, brachio ab ea ad mare deducto, ut cum usus uocaret, per id im-*
 » *mitti præsidium in arcem posset. Præerat arcī, atq; oppido Iāones Ga-*
 » *liardus ex antiquis Alphonsi familiaribus, miti uir ingenio, & fide*
 » *integra, cæterum qui ut Hispanus uxori paulo nimum esset deditus.*
 » *Ea erat Margarita Minutula nobili loco nata, cuius frater Loisius*
 » *arcem Lucerinam Ioanni in Apuliam profecto prodiderat. Siue igit*

tur futurum sperarent uti Margarita Galiardum ad deditiōem im-
 pelleret, siue quod ea sponte deditiōem fuisset pollicita, si castra eo ad-
 moueretur, Capaneo fratre instigante. Hostes oppidum ingressi, nullo
 suburbium defendēte, nam oppidani intra vallum, quod sub ipsam est
 arcem, confugerant, quater confestim crepidinem tormētis cœpere, nec
 multo post a Galiardo deditio fit. Iisdem diebus Vicani, Massensesq;
 ad Ioannem defecere. Surrenti quoq; trepidatum est, propter suspitio-
 nem familiæ Aciapactiorum qui Ioannis, Renatiq; partes clam fo-
 uebant, Præerat urbi cum præsidio Antonius Carras, cuius pruden-
 tia effectum est, uti Aciapactiorum consilia parum prosperos euentus
 habuerint. Interea duces ipsi nunc minis, nunc pollicitationibus Rober-
 tum Sanseueriniū ad deditiōem sollicitabant, Qui uiribus diffusus,
 quod omnem i se belli impetum uersuros eos cerneret, facta deditiōe
 in castra hostium profectus, in Ioannis uerba iurauit. Cuius exemplū
 Lucās quoq; quod & ipse iisdem diebus in Brutijs male pugnauerat,
 secutus est. Etenim Antonius Centilia, quem Rex in arce Neapolitana
 custodiendum carauerat, corruptis custodibus, noctu arcis postico, quod
 ad mare est, Marilianum se receperat, indeq; haud multo post in Bru-
 tios reuersus bellum instaurauerat, quod captiuus dum esset, per Al-
 phonsum, ac Iulianum fratres, & Ioannem Trauersum eius præse-
 ctum administrabatur. Lucæ, ac Roberti deditiōe cognita, cæteri o-
 mnes Lucaniæ ac Brutiorum principes, populiq; præter pauca admo-
 dum castella, Andegauienſis sunt partes secuti. Igitur hostium duces
 Roberto dedito, cum de occupandis Cauis consilium cepissent, parum
 absuit quin magnam ex improviso cladem acceperint. Ea ciuitas ma-
 gis q̃ urbs montanis in locis disposita uicatim habitat, multitudine in
 hominum frequens, ac situ naturali satis munita. Cauenses igitur re-
 lictis uicis, quos defendi uix posse arbitrarentur, in loca se munitiora
 contulerant, ubi de obsidionis aut tolerandæ, aut propulsandæ ratio-
 nibus cū agerēt, consiliū iniere de inuadendis nocturno tēpore hostiū
 castris. Nam & Armatorum multitudine abundabant, & satis ex-
 ploratum habebant, si res parum successisset, posse tuto se ad suos reci-
 pere, fuissetq; incepto fortuna, ni re per transfugam cognita, castra
 repente ex eo loco mouisset hostis. Huic tot principum, populorumq; tā
 repentinæ defectioni non magis cladē ad Sarnum acceptam, quā in-
 constantem, ac perleuem Felici animū causam dedisse satis constat.
 Qui si quam debuit animi firmitatem retinisset, præter prædam in
 castris inuentam, uix aliud eo prælio ab hoste partum, aut quæsitum

fuiſſet. Verum enim adoleſcens infirmo ingenio, nullo rerum uſu, ad-
dictus conſilijs Franciſci Infantis auunculi, hominis incompoſiti, ac ſa-
cerdotis parum continentis, non deditiōem modo urbium, atq; oppi-
dorum ſtatim fecit, ſed ſupplex ipſe ad Ioannem Antonium in caſtra
proſectus eſt. Ex ea deditiōe cum Nola, Salernumq; maxime oppor-
tunæ urbes hoſtium acceſſiſſent uiribus, coactus eſt Robertus deſpera-
tis penè rebus ſuis conſulere. Cuius exemplum Lucania, Brutijq; ſerè
uniuerſi ſecuti cum eſſent, periculoſum Regi uulnus inflixere, addi-
tis etiam defectionibus Loifi Ieſualdi, qui in Hirpinis cum aliquot
opportunitis oppidis, rerum ad Sarnum geſtarum nuntio accepto deſci-
uerat, adhæc & Mathæi Extendardi. Quo effectum eſt, uti ho-
ſtibus Argentio, Harpadioq; potitis, in Samnites, Apuliamq; adi-
tus Regi omnes intercluderentur. His & aliud acceſſit malum, quod
Franciſcus Comes Caſertanus deterritus & ipſe Sarnenſi primum cla-
de, poſt finitimorum etiam rebellionē, maximisq; hoſtium minita-
tionibus, aliquantum nutabundus cum ſetiſſet, conſilijsq; incertis,
tandem ad Ioannem inclinauit, matris potiſſimum ſuaſu, ac Tho-
mæ Branchatii, cuius conſilijs mater, filiusq; acquieſcebant. Quæ
res Campanorum, atq; Auerſanorum animos uehementius fregit.
Cum Petrus quoq; Mondragonius, qui Metalonum opportunum te-
nebat oppidum, clam cum hoſte conſenſiſſet. Ut iam Acerræ, Ca-
pua, Auerſa, quæ ſolæ cis Lyrin amnem, Campaniæ urbes in
Ferdinandi fide, atq; officio perſtabant, circumſeſſæ ab hoſtibus tene-
rentur. Licuit hoc potiſſimum tempore, atq; ex hoc rerum ſtatu co-
gnoſcere, quàm lubrica ſit, periculisq; expoſita adoleſcentium ad-
miniſtratio, parumq; omnino moderationi apta, & propter rerum
inſcientiam, & quod præſentes ſolum res, ſibi ante oculos ponant,
plerunq; uana ſequantur, & incerta conſilia, illis maxime conſulto-
ribus credentes, qui blandiri nouere, magis quàm uera dicere. Quo
circa Tarentinus Feliciſ inconstantiam ueritus, qui pauciſſimis die-
bus ter rebellaffet, ſpecie quidem liberum, re autem captiuum eum
in caſtris ſecum habens, arci Salernitanæ fidem ſibi hominem, cum
præſidio impoſuit, Nolæ uſum magna cum peditum, atq; equitum
manu præfecit, q̄ et Nolā tueretur, et Neapolim, Acerrasq; aſſiduus di-
ſcurſionibus infeſtaret, cū ipſe hyemare in Apulia decreuiſſet. Adhæc
coſtiterat ſecu in Apuliā Robertū ducere. Sed ille ſenis maxime calli-
di, ac fallacis iſidias ſuſpectas habēs, ex quo die abire è Tarētini, Ioā-
nisq; coſpectu licuit, redire ad eos omni ſtudio auerſatus eſt. Conatus

in est, quo archissimo posset uinculo deuincare sibi eū Ioannes, ascitum quidem cooptatumq; in socium Crescentis, eo Galli nomine Lunam appellant corniculatam. Est enim mos eius gentis principum, religionem aliquam militiam pro abitrio statuere, ad quam quos initiatos admittunt, iurare uerbis conceptis cogunt, futuros se socios periculorum, neq; ullo unquam tempore arma aduersum laturos, fidem, amicitiamq; perpetuam seruaturus, ubi etiam casus tulerit, auxilio futuros, in bello praesentes, armatosq; in acie staturos, aut pecunia adiuturos. Adhuc statuta sacra, et dies quosdam maxime sollemnes constituunt, quibus interesse cunctos fas sit. Ii Confratres uocantur, quos et uiuos, et mortuos, qui religionis eius, militiaeq; auctores sunt, maximis prosequuntur honoribus. Insigne autem militiae ipsius aliud aliq; est. Huic Luna erat corniculata, quae a Gallis Crescens dicitur, eaq; ex argento brachio subligata gestabatur. Quo religionis, ac militiae genere honestatum Robertum Ioannes sibi cum obligasset, Pius inde Pontifex Maximus illum haud multo post absoluit, quod iudicaret eas non magis religiones, quam coniurationes quasdam esse pessimo exemplo institutas. Quoniam autem locus ipse admonuit, pauca de Roberto, deq; eius maioribus dicam. Roberto pater fuit Ioannes, Sancti Seuerini (id oppido nomen est) Comes, mater Ioanna, et ipsa quoq; ex eadem cum marito stirpe edita. Quo mortuo superstitis ex eo compluribus liberis, caelebs ipsa, summa illos cura et aluit, et eorum res procurauit. Nam et domi parca erat, et continens, et quod esset supra muliebrem sexum animo elato, et magno, utrasq; patris, et matris uices gerere se uideri uolebat. Cumq; eorum singulos materna prosequeretur caritate, Roberto tamen, qui natus erat maximus (qua praerogativa paternus ei dominatus obuenerat) et indulgit supra maternos affectus, et dum augere quacumq; ratione res illius posset, parum omnino persequi habuit. Ad caeteras autem matrona dignas artes illud etiam adiunxit, quod, ut erat ipsa fidei, ac regii nominis colens, iisdem artibus, eodem etiam fidelitatis studio filium imbuit. Itaq; nihil prius habuit quam ut Robertum egregie institutum Ferdinando quibus liceret artibus conciliaret. Ille igitur ubi primum aetas tulit, equitando, uenando, cum aequalibus se se nunc iaculo, nunc gladio exercendo, nullo turpi otio adolescentiam labefecit. quo etiam tempore literis operam dedit, quas post natu grandior maiori studio complexus est. Is igitur artibus inter regulos facile eminebat, Ferdinandoq; propterea maxime carus, atq; acceptus erat, Naturae quoq; muneribus ad ea adiutus, quip

pe cuius decora esset facies, statura procera, et cum dignitate, oratio pro tempore non minus suavis, quam grauis, atque ingenua. Ipse facili aditu, gratus responsu, atque in primis urbanus, et liberalis, cuius etiam domus generosissimo, ac probatissimo cuique quotidie pateret. de multis singulis in rebus nobilitatem præ se ferebat generis, quod alij Gallicam ab origine quam Italicam malunt, Nobiles enim quosdam secutos est Gallia Normannos, ac Viscardos duces, pulsosque ex Apulia, Salentinisque Constantino politani Imperatoris præfectis, uirtutis merito donatos in initio oppidis, usque posteros eorum imperitasse, in quibus Venusiam, Materam, Cupertinum, Neritonium fuisse tradunt. Qui dominatus in dies magis magisque auctus fuit bellicam ob uirtutem, qua hæc quidem familia in Italia ex eo adhuc etiam floret. Quo factum est ut dum partim ipsi regum quorundam impotentiam, superbumque dominatum parum æquo ferunt animo, partim ipsi a Regibus timentur, aliquando familia omnis ad internitionem penè redacta fuerit, uix uno aut altero superstiti. A deo euertendæ illi nihil reliqui ad crudelitatem regibus ipsis fuit. Contra qui Italicam eam asserunt, nec olim fuisse, nec nunc quidem extare apud Gallos, Britanos, uel tali cognomento familiam, deductamque agnationem uolunt ab oppido, cui ex ea domo primus imperauerit, ut Celanam, Martianam, Ebulam, Molisiam, Aquinum, quæ ab oppidis sunt agnominate. Sed ego longius fortasse digressus sum. Quam ob rem ad incœptum redeo. Dum hæc ad Sarnum, proximusque geruntur in locis, Iacobus Picinus hostium partes secutus, a Britonaro, ubi hyemauerat, mouens, per Cesenatum, atque Ariminensium fines profectus, decimo die ad flumen Cesanum peruenit. At Alexander, Federicusque, qui iussu Pij Pontificis ac Francisci Sfortie iter eius obseruabant, quod eum locum maxime idoneum ad prohibendum transitum iudicarent, fluminis ripas fossa, aggeribusque munierant, ne transiret hostis, facile prohibitori. Post tamen ueriti ne Picinus conuerso repete itinere Saxiferratum teneret, eo cum exercitu se contulerant. Itaque Picinus quanquam magno militum labore, nullo tamen obsistente, aggeres diruit, ac repletis fossis trans flumen exercitum ducit, et ad Esim fluium eo die castra ponit. Quod sentiens Sigismundus qui illum insequabatur, eo consilio, ut si Alexander, Federicusque a fronte obstitissent, ipse a tergo includeret, confestim in Fanestrem agrum redijt. Picinus die insequenti cum Loretie Mariæ templum ex itinere ingressus, Diuam salutasset, ad flumen Potentiam castra mouit, quodque

in sola celeritate rem positam intellexeret, nocte intempesta mouens, cum ad hostia fluminis (qui loco Firmanus Portus est nomen) peruenisset, ueritus ne mons q̄ litori imnebat, ab aduersario teneretur, ubi qui exploratum missi fuerant, retulere liberum eum esse (decreuerat enim occupato eo ab hostibus, rem gladio experiri) continuo itinere, emensus eo die passuum septem ac triginta millia ad Benedicti tēplum peruenit, quod a Truento flumine circiter octo millibus passuum aberat. Ibi duabus horis equo ac militi reficiendo concessis, cohortatus suos, ut quod reliquum erat ad fallendum hostem, æquis conficerent animis, de prima uigilia mouens instructo exercitu ad Truentum peruenit. Hic cum a militibus qui presidij gratia Asculum uenerant, item ab oppidanis ingens exatius esset strepitus, passimq; noctu ignes plurimi cernerentur, ratus hostem eodē cū uniuersis copiis profectum, consistere agmen iussit. Ipse cum omni peditatu (erat enim in castris eius peditum duobus millibus amplius) magnosq; gregarij militis numero ripas fluminis tetaturus accurrit, suisq; obuiabus, & aggere æquato, uado inuento, primus flumen transiit, quem insecuti reliqui ripas occupauere, quibus occupatis, dato signo, reliquus exercitus traductus est, deq; tertia uigilia ubi Columnella castellum positum est, tumultu capto consedit, plurimisque factis ignibus, regni se fines ingressum finitum significauit, quo alijs pro paruum studio lætitiā afferret, metum alijs incuteret. Cum interea Federicus, Alexanderq; Maceratam profecti, quo portum Firmantum antea perirent, uicti celeritate Picinini, incepto irriti, consilium mutare coacti sunt. At ille biduo tantum quieti militum, atque equorum dato, inuitatus a Iosia, qui Andegauiensis sequebatur partes ad Turdini hostia, qui antea Batinus fuit, constitutis castris, ac decimo die machinis, cæterisq; bellicis instrumentis e nauis exoneratis, ad obsidendam ciuitatem Sancti Angeli proficiscitur. Iacobus Padulius qui oppido cū præsidio præerat, diffusus mœnibus, quod æneorū tormentorum uim minime possent ferre, deditionem oppidanis suasisit. Postridie quoq; ciuitas Pinnarum non expectata oppugnatione deditionem fecit. Inde Lauretum profectus Picininus cum esset, & iam quassatis, ac dirutis muris sustineri diutius obsidio nequiret, tum Franciscus Aquinas Marchio deditionem his conditionibus fecit, ut ipse cum omnibus oppidis, quibus plurimus dominabatur, ad Ioannem transiret, Laurentani multæ nomine aureum quatuor millia pederent. Hinc ad Aternum profectus, cui post ab oppido Piscaria factum est nomen, strato

pote, ac tractato exercitu, in agro Theatino castra posuit, eo consilio ut & agrum uastaret, & Iulium Camerem, quem nuper conduxerat, illic expectaret. Nam initio Truentum cum transisset, viginti quatuor equum turmas, haud amplius secum habuerat. Interea uastabundus Theatini fines populatur, singulisq; penè diebus cum Matthæo Capuano praelia facit. Hunc Rex propter fidei uirtutisq; opinionem oppido, atq; uniuersæ regioni præfecerat, q; quanquã parua equum, ac peditum manu, Picinino tamẽ ubiq; occurrere, tueri oppido propinquos agros, populantibus metum incutere, insidias disponere, fugare, capere, deniq; hostis conatibus omni arte obuiam ibat. Non multo autem post certior factus Picininus, Federicum, atque Alexandrum, qui pluribus dies in Asculanorum finibus Bosium Sfortiam cum septingentis equitibus expectauerant, munitis ad Turdinum castris confedissee, decreuit aduersus eos cum uniuersis copijs regredi, euocata magna peditum auxilium manu, acito etiam Caldorariũ exercitu, qui statim belli initio ad Andegauensem defecerant, Medius amnis utrumq; dirimebat exercitum. utraq; copie quotidie in armis erant. utrinq; imperatores rem egregie curabant. quid casus, quid industria parare posset, hinc atque illinc prospiciebatur, non dies, non noctes quiete, nunc eques, nunc pedes ad arma currere. e castris se proripere. fremere omnes, ac praelium exposcere. Tres illius temporis clarissimi duces de uirtute, gloriæq; certabant. par robur, par militum audacia. Picininum locus aliquanto editior tuebatur, hos arte, ac labore parata munimenta. ille peditatu superior. hi ueteranorum delectu. ille quod rem sibi futuram cum duobus exercitissimis imperatoribus intellegeret, eo maiores concipiebat spiritus. hi partum multis bellis decus ereptum iri sibi indignabantur. Excitabant etiam utrumq; exercitum studia ueterum factionum, quæ à Braccio, Sfortiaq; ductæ multos annos in grauissimis bellis, acerrimis etiam praelijs magis ac magis iras, odiumq; accenderant. Illud uero partium alteri acerbum & graue, quod morbo grauatus Federicus nec equo, nec pedibus obire imperatoris munus poterat. Erat & utriusque exercitus, quæ utriusque factionis fere semper fuerat, dissimilis disciplina. quod Sfortiani cunctando, Bracciani prouocando laceffendoque bellum magis ad ministrabant. Cum igitur multi quotidie e Picinini exercitu in stationem illati hostium, nunc singuli, nunc pauci, nunc etiam plures in certamen prouocarent, forte accidit uti Sacca gninus, cuius Picininus forti opera sæpe utebatur, cum paucis equitibus, ac lecta pe-

ditum manu è castris progressus in planitiem, quæ media inter utraq;
 castra interiecta erat, flume trāsierit, prouocaturus eos, qui in statio-
 ne pro castris agebant. Hi despecta equitum paucitate, auctore Marco
 Antonio Torello qui stationi præerat, in sacra gnum illati, magna
 peditum strage edita, reliquis in fugam uersis, trans flumen præcipientes
 egere. Quod conspicatus Picininus, Iulium Camertem fugientibus
 summittit. Hoc cognito Alexander omnem exercitum armari iubet,
 septemq; equitum ordines extra uallū progredi, qui subsidio statio-
 ni essent, imperat. Quod ubi Picininus intellexit, è castris cum omni
 exercitu se proripiens, ubi in planum peruenit, duas lectissimæ equitis
 alas in dextro, ac sinistro cornu statuit, alteriq; Iohannem Comitem,
 alteri Ramundum Anechinum præficit, isq; imperat, ne quo casu lo-
 cum deserant, præterquam ut cedente aduersario pedetentim æquo
 passu in portam castrorum quàm confertissimè ferantur. In media uer-
 sari iubet acie sinestrum Lucium. Ipse milites cohortari, nunc sin-
 gulos alloqui, nunc simul plures, fortia cuiusq; facta referre, uulnera
 tos ex acie subducere, recentes fessis, saucijs integros summittere, nunc
 addere suis animum, nunc terrorem aduersarijs incutere, nihil se-
 gne, nihil remissum agi sinere, sæpe ante suorum ora uolitare, in ho-
 stem strenuum quenq; immittere, sæpe ex acie excedens prospice-
 re hostium ordines, suas atq; aduersariorum res expendere, quid ca-
 uendum, quid sequendum esset considerare, nihil deniq; prætermitte-
 re, quod casus offerret, quod ratio suaderet, aut belli disciplina, totq;
 annorum ac præliorum usus ostenderet. Hoc prælio uideri potuit (si
 quando aliàs) fortunam ipsam belli dominam, mediam se se statuisse
 inter utranq; aciem, nunc his, nunc illis uictoriam offerentem, atque
 aliàs in illos inclinantem, aliàs retrahentem se se, ludificari impera-
 tores ipsos, nec pati eo die ea acie discerni, utrius exercitus milites,
 utrius partis duces aut fortius rem gererent, aut maiore animo consi-
 lioq; administrarent. Namq; alia parte Alexander summa ui, dili-
 gentiaq; curare omnia, quocunq; casus uocasset, illic adesse, plura si-
 mul prospicere, periculis occurrere, præhensare alios, alioshorta-
 ri, uoce, uultu, manibus, quid agi uellet significare. Impe-
 ratorum præsentia diuersis locis pugnam instaurabat. multi uirinq;
 cadebant equi, uiri que. Ipsæ locorum angustiae, magna q; ducum
 peritia, spectata item ueteranorum uirtus, & equorum, uiro-
 rumque recentium alacer successus summis animis, ingentibus
 conatibus

conatibus fieri ac tentari omnia cogeant. Itaque armorum strepitu, equorum fremitu, procurrentiumque militum clamoribus, alibi cadentium gemitu, aut urgentium lætis conclamationibus cælum complebatur. Interdum tanta ira, irritatisque adeo certabatur animis, ut præter ictus, hastarumque fragores, magno silentio pugnaretur, utranque aciem nunc spe nunc fortuna ludificante. Et iam in noctem pugna protracta erat, cum Picininus frustra sæpius tentata palustris per locos uia, quod irrumpi intra munitiones, quæ amnis uada impediabant, nulla uia posset, circiter secundam noctis horam iussit, ab dextro atque sinistro cornu, utranque alam, qua maxime conferta hostium acies erat, irruere, tanto impetu, ut in uallum usque, utroque a portæ latere penetraret. Qua facta impressione, multi uallo exclusi capiuntur. In hac pugna atrocitate, tantoque rerum discrimine Federici præsentia plurimum contulit. Nam uictus necessitate in equum se inferri cum iussisset, laborantibus in tempore affuit. qua acies inclinabat, recentem militem summisit, hortatus pro loco ac tempore ut alij sensim cederent, quos in locum iniquum progressos intellegebat, alij obdensatis hastis, gladiisque cuneo facto, confertim hostem repellerent. Agnouit Felitensis miles imperatoris sui artes, atque consilia, itaque nunc sensim cedendo, nunc acri conatu propellendo effectat ne ingens ea nocte clades acciperetur. Repulsus a uallo atque a portâ Picininus in castra rediit, ignibus qui ex fragmentis hastarum incensi sunt, lucem, faciesque ministrantibus. Mane ubi sol illuxit, magna hominum, maior equorum strages apparuit, fœda terræ facies, truncis, cruore, cadaveribus. Cernere erat in ipsis castris fere strepitum quenque tum peditem, tum equitem qui in pugna non cecidisset uulneratum, sauciorum gemitu tabernacula resonare, equos, uiros passim animam agere, alios cæso, aut capto amico dolere, alios aut sua, suorumque, aut hostium fortiter facta referre. Erant qui imperatorem suum, qui hostium duces aliam ob causam aut laudarent, aut accusarent, nemo tamen qui non fessum se, atque defatigatum diceret. tantum præterita dies laboris, erumnarumque attulerat. Igitur nocte insequente Federicus, Alexanderque communicatis consilijs, ueriti ne hostis positus a tergo castris, pabulationem, ac regressum prohiberet, magno silentio egressi, summa etiam diligentia adhibita, ne discessus hosti nuntiaretur a perfugis, equis, qui grauius uulnerati erant, relictis, sarcinarumque inutili honore, magno itinere, breui spatio confecto, trans Truentum, proxime Cryptas amaras se recipiunt. Quos eo die Picininus parum cum posset assequi, postridie ad Truentum peruenit, eo consilio, uti il-

los insequens in eam Piceni partem, quæ nunc Marchia dicitur, bellum transferret. Sed retractus à Caldoris, principibusq; alijs factionis Andeganiensis, metu Matthæi Capuani, et Alphōsi, Inuicq; Daualarū, qui cum Enneco Genara ad Amonis Vastum non exigua equitum manu æstiuabant, quorum ipsi præda futuri essent, in Theates paulo post regreditur. Reuerso confestim Francuilla, Bucclanicum, Villa magna, Lancianum impellente Tuccio Riccio, cuius magna in eo populo autoritas erat, se se dedidere. Quibus deditis, Sarum transfessus (quod interea Ennecus cum fratribus in Campaniam adferendam Regi opem festinaret) omnem eam regionem paucis diebus cepit. Quæq; enim oppida, quicq; procures, primatesq; in Ferētanis erant, statim ad Picinini nuntios de deditione misere. Arciū præfecti post admota tormenta, cum de auxilio desperarent, paucos post diebus fidei Picinini se se permittunt. Quo facto, expugnatisq; magno labore plerisq; castellis, quæ in finibus Theatinorum erant, Matthæum intra urbem inclusit. Tū restitutis oppidis Antonio, Caldorisq; alijs, quæ sub Alphonsō Rege amiserant, usq; cum parte copiarum relictis qui darent operam, ne quæ incursiones à Matthæo fierent, ipse per fines Pelignorum in Marsos profectus est. In itinere. Sulmonenses, item Ioanna Celana, et Petrus Cantelmus, Populensis comes missis oratoribus ei se dedidere, ac paucis diebus Marsis, Pelignisq; uniuersis præter Tallacotium captis, aut deditis, nactus occasionem occupandi Tiburis, Romæq; potiundæ, Sabinorum fines ingressus, plurimis castellis direptis, Siluestrum Lucanum cum mille equitibus, peditibus secentis præmisit qui Tibur prodentibus præsto esset. Verū opera Iodarni Colūne Cardinalis irritō incepto redijt. Nam Iordanus quanquam aduersus Regem cum Picinino consenserat, maluit tamen Romano Pontifici fidem seruare. Igitur Silvester in Palumbaria agrum digressus (nam Iacobus Sabellus Picinini partibus fauebat) Latium, propinquosq; urbi agros ita vastauit, uexauitq; ut metu, terroreque cuncta compleuerit, magna etiam pecunia, per speciem indutiæ, finitimis à populis comparata. Quæ res Pium Pontificem magnis diurnis, nocturnisq; itineribus (nam ea tempestate Senæ agebat) properare Romam compulit. Interea Franciscus Sfortia cum intellexisset parum prospere, ac pro antiqua gloria ab suis pugnatum, ueteri exercitu paucis diebus restituto, nouo etiam scripto, ac misso Donato, quem nouis copijs præfecerat, iussit utrumq; imperatorem cum omnibus copijs in Sabinam, ac Latium primo quoque

— si in quibusdam locis inueniuntur in hac editione non in ipsa

tempore proficisci. Qui iunctis simul exercitibus cum Antonio Picolhomineo, quem Pius copiis suis praeferat, aduersus Sabellum, ac Siluestrum bellum gererent. Sed quod hyems iam appetebat, expugnatiss aliquot castellis, mature in hyberna concessere, quod etiam ab hostibus factum est. Nam copiis diuisis Picinus Siluestrum Palumbariae, Ioannem Comitem, et Carolum Ballionem cum parte copiarum in Marfis collocauit, ipse Hortonem profectus, reliquos in Marrucanis, Theatibusque distribuit. Quoniam autem ab sapientibus traditum est uiris, nihil eodem statu, quo est ortum permanere, quid mirum, rerum, ac locorum nomina cum aetatibus simul immutari? Igitur ne is, qui uetera sequuntur, noua quoque ignota sint nomina, placet quae nunc sunt, et quae olim fuere appellationes regionum, in quibus a Picinino bellum hoc gestum est, paucis describere. Aprutium unde nomen cepit, affirmare uix ausim, alij enim ab apris ductum putant, quod cum asperissimi montes, siluestriaque admodum in eo sint loca, apris inde frequentibus abundet, alij, quod pars quaedam eius Praetutinarum quondam esset, corrupto nomine, pro praetutia Aprutium dictum uolunt. Sunt qui a locorum asperitate deducant, factumque ex Asprutio Aprutium uelint, idque nomen montanis primo locis inditum, post uero ab is qui Regum uectigalia exigerent, paulatim productum, plures simul regiones complexum esse. Si quidem Marfos continet, qui nunc in Tallacotenses, Albenes, Celanenses, Aquilanos, Mareriosque distributi sunt. cisi Sabinorum hi quadam ex parte, quam Marforum olim magis fuere. Itemque Carpsolanos, adhuc Piceni partem quae a Truento Aternum usque, hinc Aquilanorum montibus, illinc Hadria continetur, isque ager ab is, quae in ea regione sunt, oppidis nomen accepit, ut Teramanus, Hadrianus, Pinnensisque. Nam quae pars maxime septentriones spectat, olimque Sabinorum fuit, ea nunc Motanea uocatur. Peligni cum in tres olim diuisi essent partes, quae in plano sita est, eam incolae Valuam nominant, in qua Sulmo est nobile, ac frequens oppidum, totiusque regionis emporium. Reliquae partes duae ob caeli inclementiam ignobiles factae, desertaeque pene a cultoribus, pabulum aestate pecudibus ministrant. Quod ab Aterno et Saro id est Piscaria, et Sangro fluminibus, ac Maiella et Coetia montibus clauditur. Hadriaque alluitur, in qua sunt Horton, Lancianum, ac Theate, olim Marrucinarum fuit, in quibus Theates praestabant. Quod est a Saro Trifernum usque Ferentani tenebat. mons hodie quoque Ferentus dicitur, Post quos sunt Dauni. Ferentanorum quondam celeberrimum fuit oppidum Istonium, nunc est Vastum ab Amone agnominatum.

Est in eo tractu celebre oppidum Atissa. a Pelignis per Apenninum qua in meridiē uergit, Samnites, ac Campaniam pertingit, Vulturno flumine dirimente, qui agrum Venafranum ab Iserniensi diuidit. Hæc loca Samnites olim tenebant. Cæterum Aprutium uniuersum Regum præfecti in partis distribuunt duas. Nam quod ab Aterno ac Marforum clauditur montibus, id ulterius Aprutium appellant, quod Marrucinos, Pelignos, Ferentanos, & partem Samnitum complecti diximus, huic citeriori Aprutio nomen fecere, utrunq; Piscaria (ut dictum est) flumio dirimente. Sed redeo unde digressus sum. Ferdinandus accepta Sarnensi clade cum se Neapolim recepisset, Pyrrhū Baucium, Ennecum Genarum, Inicum, & Alphonsum Daualos, qui nuntio cladis accepto statim se in Campaniam contulerant, cum equitibus quadringentis, et aliquot peditum cohortibus, acerris, Robertum Ursinum Auerse cum præsidio imposuit. Ipse nunc Capuæ, nunc Neapoli agere, reliquias exeratus colligere, pecuniam quantum posset, publice, priuatimq; congrere, equos, arma, tela undiq; cogere. Hoc tempore maxime cognitum est, ciuium beneuolentiam, diuitiasq; popularium, non eos, qui in ærarium illati essent, Regum thesauros esse. Namq; eques, mercator, opifex, nobilis, ignobilis, inquilinus, etiam sacerdos certatim Regi pecuniam maxima pars sponte, pauci rogati offerre, atque elargiri, alij bellatorem equum, alij mulum cli tellarium. erant qui thoraces, loricas, arma, tela, hastas, qui pannos uestiendis militibus, qui coria loricandis equis, telas faciendis tabernaculis, nullum denique rerum genus omitti, quod reficiendis copiis, atque instruendis militibus conducere. Isabella Regina nunc in templis, nunc publicis in locis se se ciuibus ostendere, præferre paruos liberos, Alphonsi nepotes dicere, qui de populo Neapolitano tantopere esset bene meritus, ciues eos esse Neapolitanos, Italici generis, apud ipsos genitos, altos, educatos, non Gallicam præferre insolentiam, non peregrinos mores in urbem illaturos, cum ipso rum liberis, ac nepotibus ætatem acturos, cum ijs diuitias, honores, magistratus distributim partituros, cum ijs pueritiam, cum ijs adolescentiam, cum eisdem quoq; senectutem exacturos, regias opes, regni administrationem in eorum arbitrio ac manu futuram. Se uero quid nam aliud curaturam, q̃ ut publice, priuatimq; Neapolitani populi patrocinium gerere uideretur? Hæc dicendo lentos excitabat, excitatos impellebat, impulsos confirmabat, Ipsa magna, & excellens habebatur, De qua quoniam res admonet, pauca dicam. Isabellæ pater fuit Tristanus Comes Cupertinensis, ex Claromontia familia, quæ in Gallia ulteriore

Gallia ulteriore habita est nobilissima mater Catarina Ioannis Antonij Tarentini qui bellum hoc excitauit, utroq; e parente soror. Patre mortuo Ioannes Antonius eam, quæ minima natus erat, cum quatuor sororibus Lipij in Salentinis habuit, atq; educauit. Post collocatas autem sorores, & Alphonsi uictoriam, auunculi opera, Alphonso e cupiente, Ferdinando nuptui tradita est, quem pater in regno Neapolitano heredem instituerat. Ipsa statim a primis annis mirum pudicitiae ac continentiae studium præ se tulit, domi parca, non tamen alieni appetens, formæ quantum dignitas posceret studiosa, religioni non sine superstitione dedita, facilis aditu, in responsis libera, magis quam aspera, magno animo, magno consilio, constans in aduersis, lenis in prosperis, populari eloquentia, quæq; nihil fictum, aut compositum præ se ferret, iusti, atq; honesti etiam ad contentionem colens. Quo minus autem gratitudinem exercere, atq; liberalitatem posset, mors prohibuit. Bello enim finito, rebus tamen regni non dum planè compositis, Neapoli diem obiit, cum sex iam liberos enixa esset. Mors eius uulgo molesta, quod uitam longe utilissimam omnes præsertim boni arbitrabantur. Igitur Rex aliquot turmis equitum restituit, militibus etiam è classe accitis, circiter idus Octobris Capuam mouit, ac direptis Formiculis, finitimisq; aliquot castellis in deditionem acceptis, aduersus Comitem Cerretanum profectus, confestim eum ad deditionem compulsi, Carolo maiore natu è filiis obside accepto. Inde a Terrecusanis accessit, die uno uniuersa Caudinorum castella recepit, arce Aerolæ in quam mortales multi confugerant, arcu sessa, et Alphonso Daualo cum præsidio illic relicto, qui obsidioni præesset, repenteq; aduersus Franciscum Comitem Casertanum profectus, Ducentam diripit, Munditanum incendit, Vallem ad deditionem cogit, ac paulo post Francisco dedito, Pomulianoq; recepto, Argentium arcu sedit, quo minus autem Rex oppido per uim potiretur, tempestates prohibuere. Nam cum bruma iam appeteret, increbuerunt tempestates adeo, ut pleraq; tabernacula discinderentur, aut torrentibus correpta haurirentur, quæ è finitimis deuoluebantur montibus, egs, uirisq; simul immersis, demum corruptis omnibus, militaria etiam tuguria, quæ pro tempore stramentis constructa fuerant, passim natabant. foedi dies, noctes longe foedio res erant. Quod sentiens Matthæus Extendardus, cum etiam speraret Vrsu, quem Tarentinus Campania decedens, quadringentis cum equitibus Nolæ reliquerat, comparatis auxilijs, subsidio uenturum, deditionem differebat. Tandem cognita Regis constantia, militumq; pertinacibus animis, Ferdinandi se fidei permisit. Quod idem paucis

post diebus Iacobus Galeota qui Harpadium cum presidio tenebat, secutus est. Nam et Iacobus quoque ad Andegauensem defecerat, post rem in Brutis aduersus tumultuantes bene gestam. Interim qui in Aërolæ arce circumfessi premebantur, cum se undique circumuallatos intellexerent, et spe annonaeque deficerentur, ne quicquam ab Urso sub uentione tentata, etiam Rex cum omnibus adesset copiis, pacti corporum incolumitatem arcem tradidere. Qua tradita Ferdinandus, quod coeli foeda uis ferri ultra nequiret, in Montisfuculi uicos ibidem hibernaturus concessit. Nam Tarentinus, Ioannesque Lucanis, ac Campania relicta, in Hirpinos primo Iesualdum, post Vallatam, Charifrassque, inde in Apuliam, finitimaque in loca discesserant. Satis enim constat Tarentinum cum uideret Ferdinandi res prostratas, Gallumque sibi praesidentem, mutato consilio, rebus suis ita consuluisse, uti relicta Campania, Ferdinandum penè circumfessum ad erumpendum inuitauerit, clam etiam missis ad Isabellam nuntiis, qui bonum eam habere animum iuberent, Regemque confirmarent, quippe cum ab iis, qui Ioannis res solum spectarent, de se capiendo consilium initum aut sensisset, aut propter metum qui ei summus inerat, suspicatus esset. Per eosdem dies, ac post labefactos admodum Argentum muros, Robertus Sanseuerinus, Comes Calatinus, quem Franciscus è Gallia citiore propter singularem uirtutem ac rei militaris disciplinam cum exercitu miserat, è portu Formiano soluens ad Regem cum paucis uenit, cuius aduentus non gratus modo, uerum etiam expectatus Regi fuit, tum quia uir bellicosus et acer, atque in uictorijs enutritus, tum quod Francisci sororis cum esset filius, magnam popularibus spem, maiores Regi spiritus excitauit. Huic è nauis descendenti praesto ad litus Rex fuit, declarauitque, quo suae, quo hostium res in statu essent. quid illum agere uellet, quid ipse pararet cuncta simul aperuit, et primo quoque tempore, ut equite in nauihus imposito, exercitum omnem è Formiano, ac Fundano in Baianum traduceret, ac Puteolanum agrum hortatus est. Haec duobus ferme annis gesta.

FINIS

IO ANNIS IOVIANI PONTANI
DE BELLO NEAPOLITANO
LIBER SECVNDVS.

Nitio insequentis anni, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimus primus à Christi natali die annus, Robertus Sanseuerinius, quod in partis Andegauensis, desperatis Ferdinandi rebus, inuitus declinasset, aspirante iam regis rebus fortuna, cum de se Regi conciliando consilium cepisset, clam ad illum misit, qui reditum eius in Campaniam inuitaret. Itaque Rex citius Idus Ianuarij ex hybernis mouens in agrum Vesuuium magna cum parte copiarum proficiscitur, Nec multis post diebus Robertus ad eum uenit, ubi communibus de rebus cum diutius consultassent, tandem placuit uti ille cum Roberto Ursino, ex parte exercitus Cossentia maturaret, ad ferendum arci auxilium, quæ in dies arctius premebatur. Hi mature necessarijs ad expeditionem comparatis, paucis diebus magno itinere confecto, pluribus interim castellis captis, aut deditis, Campaniarum cum ad flumen peruenissent, non longius duobus millibus passuum à Cossentia, ibi instructo exercitu, tantisper in acie steterunt, donec præmissa turma equitum de aduentu suo Franciscum Siscaræ arcis præfectum certior fecere, qui septem iam menses inclusus tenebatur. Inde ad Castellum Francum profecti partim intra oppidum, partim sub moenia confedere. Quo tempore Lucas etiam Sanseuerinius affuit tribus cum peditum millibus, equitibusque sescentis, Roberti uoluntatem secutus. Hi consilijs prius communicatis, iusserunt milites corpora curare. Postridie autem albescente caelo iussis militibus se ad pugnam parare instructo agmine Cossentiam petunt. Est ante urbem propter Bissentium flumen locus, cui nomen est, ad Reuocatos, forum rerum uenaliū. Huc postquam duces cum exercitu peruenere, inito simul consilio, cohortati milites, ut se præde magis quam pugnae acingerent, decreuerunt montem occupare, quod arci ab ocafus aduersus est. Is mons magna manu à Nicolao Antonio Caruleo tenebatur. Namque hostes de aduentu Robertorum edocti, coacta manu septem millium peditum et propinquis oppidis, montem occupauerant. Equites magno impetu facto, peditum et monte facile deiciunt, qui pugnae parum assuetus ubi equitem confertis ordinibus inferri uidit, pars abiectis armis, fuga sibi consulit, alij dum hortante Caruleio certamen ineunt, irruente equite aut capiuntur, aut uulnerantur, nec multo post uniuersi in fugam uersi montem liberum

equitibus relinquunt. Quocirca duces victoria ac celeritate freti, ne quod cuius tempus ad prospiciendum relinquerent, statim e monte descendunt. Sisac arcis praefectus praemissis, qui rem certius explorarent (uerebatur enim ne fraude peteretur) ubi superata conualle uenire ad se copias instructas uidit, et utrumque ducem, signa, militemque cognouit, cohortatus uti rem impigre gererent, intra arcem eos accipit. Tum Robertus Vrsinus quo spe, animisque militem impleret, quod etiam celeritatis praesidio utendum intellegebat. Milites inquit in urbe uobis prandendum est. Maestri uirtute estote, uallum mecum rescindite. Quo dicto accensus miles, alius uallum rescindit, alius aggerem diruit, pars cominus pugnant munitionem peruadit. Qui pro munitionibus pugnant, uix prima impressione sustentata, proiectis armis se se fugam mandant, quibus immixtus pedes declinem per locum nullo ultra obistente, urbem ingreditur. At ciues repentina re attoniti non obuiam ire hosti, non arma capere, non obiectis repagulis urbis uias obsidere, alius domo se se includere, alius militi manum dare, plerique in templis confugere, mulieres, impuberes, senes clamore, lamentatione, heuulatu coelum implebant. Militum irruptionibus, portarum claustrorumque fragore tecta, uiaeque resonabant. Interea Vrsinus urbis portas securibus effractus, equitatum immisit. Hic uero tota urbe peruagatus miles, quod tunc omnino capta urbs uideretur, nihil reliqui facere, non profanis, non sacris parcere, pro cuiusque ira, ac libidine res geri, rapere uirgines, matres spoliari, pueros e parentum complexu diuelli, luctu, ac miseratione ciuium non domus, non uiae, non templa uacua esse, omnia de mum acerba, foeda, crudelia in uictos fieri. Interdum uictores ipsi, dum alius alij praedae cupiditate uim infert, arma in se conuertunt. adeo miserabilis facies direptionis erat. Capta igitur ac direpta urbe, cum foedae etiam tempestates accidissent, diebus aliquot militi ad quietem concessis, de communi ducum sententia, placuit, productis ex urbe copiis, magno prius in arcem commeatu conuecto, finitima loca tentare. Itaque magna cum fiducia, maiore hostium metu cossentia egressis Silanum statim deditur, inde Martoranum, ac Neocastrum. Nam Centilia, Franciscusque Neocastrensis Comes diffusi moenibus Maïdam concesserant. Neque ita multo post Bisinianum per uim captum. Quae res regionem uniuersam longe maiore formidine impleuit. Oppido enim in editis, ac praeruptis locis sito, habitatoribus frequenti, quo inermi uix militi patere accessus existimaretur, primo impetu expugnato, nihil iis ducibus, nihil tali militi inuium, atque inaccessum fore metus persuadebat, nec aberat quin breui maximam regionis partem in Re-

gis ditionem redigerent. Quod sentiens Tarentinus confestim iacobū Picinum ē Marrucinis arcessit, qui Roberti agros, oppidaq; quæ in Lucanis essent, vastaret. Itaq; per Samnites profectus Picinus Montem aureum admotis æneis tormentis primum expugnauit. dein Caluanicum dolo, magis quàm uirtute captum diripit, parua etiam aliquot castella, uicosq; plurimos populatur. ferro igniq; quæ iret, cuncta vastat corrumpitq; suos ingenti præda, hostes metu ac pauore plurimo afficit, ut nec Rex, licet misso satis cum ualida manu Roberto Calatino, eius cohibere impetus posset, et Sanseuerinus incepto desistere cogeretur. Cæterum ille inito cum Ursino consilio, quo regressus esset eorum formidolosior, et hostem lateret, superatis Brutiorum saltibus in Apuliam declinauit, magnaq; celeritate usus Iuuenatium a Tarentino plures iam menses circumsessum, atq; ad ultimam necessitudinem reductum, comportato frumento fame, atq; obsidione liberauit. Id oppidum tempestate nostra satis celebre, atq; habitatoribus frequens est, atq; ut quidam arbitrantur, Egnatiolum initio dictum, quod fortasse diruta Egnatia celebri quondam urbe, in ea maris ora sita, quæ ea è clade superfuerant, ibidem confedere. Nam et a Baro, quæ nunc quoq; celebris urbs est, ac regionis eius caput, Barolum in eadem ora sitam urbem, duxisse nomen opinantur. Veri tamen est simile, loca illa maritima, quo tempore mediterranea a Langobardis primo, post uero a Normannis tenebantur, propter assidua bella quæ aduersus eos Constantinopolitanis ab Imperatoribus gerebantur, mirum in modum celebrata, maritimisq; aucta transportationibus, increbuisse cultoribus, ac ciuibus. Cæterum ueritas ipsa apud eos, qui harum rerum studiosi sunt, suum teneat locum. Igitur oppidum ipsum quanquam mare liberum, ac patens habet, tamen eo ne comportari frumentum nauibus posset, a Tarentino omni arte curabatur. Nam finitima continentis oppida cum ei parerent, eo rem perduxerat, uti corruptis, quæ in agris erant, omnibus, prohibitisq; rerum transportationibus, uix ciuibus paucorum dierum qbaria superessent. Robertorum aduentus, ut Iuuenatensibus pernecessarius, sic Tranensibus, Barolitanisq; maxime gratus, atq; acceptus fuit, cum uiderent regias res paulatim respirare, uagariq; per Apuliam Ferdinandi copias, atq; eo magis, quod plures iam menses occupatis ab hoste undiq; finitimis oppidis atq; itineribus uix nuntius ad eos regis de rebus peruenisset, fama q; omnia aduersa diuulgaret. Roberti, confirmatis ciuium animis, comunicatisq; cum Francisco Baucio consilijs, qui Andriæ Dux præerat, Canusium primo, dein Venusiam profecti, ubi cum Masio Barreza, urbis præfe-

eto, quæ de communi sententia uisa sunt, composuere, paucis diebus in
 Lucanos, indeq; in Campaniam peruenere. Quorum aduentu cogni-
 to Picininus & ipse distributis copijs se se in Apuliam ad Tarenti-
 num recipit, adducta secum Neapolitana Lucretia, cui ea maxime fi-
 debat. Hæc est illa Lucretia, cuius per orbem terrarum amores fuere
 quàm notissimi, Eam Alphonsus adamatam propter formæ, qua præ-
 stabat, excellentiam suauissimus etiam puellæ illecebris senex ipse de-
 linctus, diuitijs, opibus, auctoritateq; ita extulerat, ut pleriq; arbitra-
 rentur, si Maria uita excessisset, legitimæ uxoris eam loco habiturum.
 Alphonso mortuo Lucretia in arcem se se Vesuniam cum thesauris
 contulerat. quibus cum timeret, quod Ferdinandum bellis exhaustum
 intellegeret, adduci nunquam potuit, uti eius se fidei crederet, quin
 etiam clàm cum hoste consentiens, parum amica consilia agitabat ani-
 mo, metu, atq; ambitione præceps. Interea appetente iam uere Pius
 Pontifex Maximus Antonium sororis suæ filium, mille cum equiti-
 bus, ac peditibus quingentis maturare ad Regem iubet. Præerat ijs Io-
 annes Comes, uir impiger, & strenuus, atq; in rebus bellicis maxime
 exercitatus, quem nuper magnis stipendijs, maioribus pollicitis Ponti-
 fex a Picinino distraxerat. Hic saltu Menianensi impigre occupato,
 ac rescisso aggere, ad Regem, qui per id tempus Capuæ agebat, perue-
 nit, confestimq; eductis ex urbe machinis, ac tormentis æneis, Castel-
 lum, quod est ad Vulturum ripam, qua mare illabitur, oppugnare ador-
 tus est, quod cum a Marino Martiano impositis teneretur præsidjs,
 miles ipse præsidiarijs campos Leborios, omnemq; Campaniam, quæ
 cis Vulturum esset, populationibus infestabat. Oppidani, qui in præ-
 sidio erant, diffisi mœnibus, paucos postquam oppugnari coeptum est
 dies, deditionem fecere. Inde Antonius, Ioannesq; scisatum profecti,
 castellum aggrediuntur. Cum autem oppugnatio ipsa difficilior esset,
 quod castellum in insula positum Sarno flumine cingitur, turrim qua-
 tere duabus è regione bombardis incipiunt. Ea quanquam maxima
 crassitudine, biduo tamen continenter quassata, ruinam facere cum
 coepisset, pontem ab ea parte comportata materia exirunt, quo strato
 per ruinam turris milites ingressi castello potirentur. Quod ueriti ca-
 stellani se se Antonio dedidere. Per idem tempus Marcus Antonius
 Torellus, et Petrus Paulus Aquilanus, alter cum equitum turmis sex,
 alter cum duabus a Francisco missi iunctis cum Mattheo Capuano
 copijs, pleraq; oppida, quæ in Pelignis, Marrucinis, Ferentanis, Præ-
 cutinisq; æstate superiore ad picininum defecerant, facile recuperauere
 cuius animis in Regem inclinantibus. Quæ res Picininum ex Apulia

statim reuocauit. Nam longa naui è Manfredonia Turinum, mox Hortonem delatus, audita obsidione Loretanæ arcis, quam Matthæus recuperato oppido acriter oppugnabat, lectis cum peditibus Moscosum proficiscitur, ubi equites, quos diuersis è locis arcessebat, expectare decreuerat. Scafato dedito Ferdinandus iunctis simul cum Antonio copiis è Campania mouit, eo consilio, ut in Apuliam profectus segetes, quæ maturæ in agris essent, corrumpere. Paucis tamen diebus in oppugnando Monte Forti frustra consumptis, per Samnium iter faciens, aliquot etiam castellis in itinere receptis, cum ad Apenninum peruenisset, sub Sabinianum consedit. inde superato monte, cui nunc Crepicorio nomen est, in Apuliam descendit, positisq; ad Troiam castris, finitimos inde agros pluribus diebus uastauit. Erat autem uastandi genus duplex, quod quæ minus maturæ erant segetes ad equorum pabulum, quæ iam maturæ ad usum hominum secabantur. Cum enim rei frumentariæ laboraretur inopia, nullaq; esset panis in castris copia, triticum ahenis excoquebatur, in cibum tñ peditum, tum equitum. Cumq; mortales permulti montanis ex oppidis, et in ijs mercatores penuria frumenti ac lucri gratia uenirent in castra, ad frumentationis famam, inde mules uastationi factus est intentior ob lucrum, ac laboris pretium. Itaq; castra ipsa ad mercaturam penè conuersa, horreum quasi quoddam ea æstate præbuere finitimis. Exstitit autem ipsis solstitij diebus frigoris tam atrox uis, ut necesse fuerit uineta concidi, ac frugiferam quanq; arborem, ad ignis castrensis usum, res sanè rara, atq; annotatu digna, propter temporis, ac regionis illius naturam. Vastatis igitur Troiæ subiectis campis, Rex inde mouens, sub Vulturinum consedit, simili euastatione in agro Lucerino usus. Quo tempore aliquot etiam castella, quæ ad radices montium, quæq; in ipsis sunt iugis posita, deditionem fecere. Quo minus autem Luceria tentata fuerit, Ioannis præsentia obstitit, qui satis magna equum, ac peditum manu urbem tuebatur. Quæ è re leuia quotidie prælia diuersis locis committebantur. Adhæc Estensis Hercules, qui Fogiæ cum præsidio præerat discursantes regios à liberis populationibus prohibebat. Inde Rex Sanctum Seuerium petens, oppidum insequenti die recipit. Oppido enim egressus Nicolaus Rosa, cuius propter opulentiam magna inter populares erat autoritas, impetrata uenia, seq; et oppidum Regi dedit, quod tñ diutius in fide haud pmāsit. Dein Rex ad Turrim, quæ Dragonaria dicitur, motis castris tentauit Carolum sāgruū, sub cuius ditioe finitima erāt castella, ad deditionē pellicere,

profectusq; ad Turrim maiorem, alloquendi illius gratia, irrito in-
de incepto redijt, Quippe cum soluto statim colloquio, Carolus Lu-
ceriam ad Ioannem profectus, Regem ludibrio habuerit, arbitratum
facile illum ad se traducturū. Nā Ferdinandus quod Honorati Fū-
dani, fidelissimi sibi reguli Carolus gener esset, per illius hoies, quos
ea de causa ad se acierat, moturum se adolescentis animum ratus, mul-
tis, ac magis eum promissis per eosdem honorauerat. Sed ille quan-
quam adolescens, astu tamen instructus, atq; consilij dubius in initio
subblāditus est Regi, dum hac ratione dies plures tereret, quibus prae-
teritis, Regem intellexeret siti, atq; ardoribus exagitatum, suis ē fini-
bus cum exercitu discessurum. Hac deceptus spe Rex, frustra q; ab ado-
lescente habitus, Rhodum, quod est oppidum ad mare situm, uniuerso
cum exercitu proficiscitur, uastissimam per planitiem, ac cultoribus ua-
cuam, & arborum, atq; aquarum indigam. Itaq; canes, equos, iumen-
ta cernere erat passim aestu exanimata cadere, pueros armigeros ex
equis repente delabi, pedites, equites itinere, calore, siti, agmen deniq;
uniuersum uiribus tam defici. Cum iam ad aquas peruentum est, sal-
sas, ibi uero aquarum ipse aspectus, & fontium species blanda (nā
quo salsior est, eo apparet aqua limpidior, ac magis lucida) qui pri-
mum agmen praebant, eos repente gaudio, letitiaq; affecti. Itaq; testari
acclamationibus letitiam cum coepissent, & inuenta flumina, fon-
tesq; compertos significare, redditusq; inde ab insequentibus clamor
cum esset, uniuersum agmen ad maturandum excitauit, erexitq; lā-
guentium animos. Aut ubi gustati cupide initio fontes falsi apparue-
re, repente ibi ē gaudio tristitia exorta est. Castra tamen haud longe
posita in campis, locisq; hortensibus, sub Caprinum castellum, quod
propinquum cum esset, statim se se dedit, sollicitantibus qui ē Mar-
rarum familia in castris erant, cuius familiae proxima castella an-
tiqua sub ditione fuerant. Approperata a castellanis, uolentibus qui-
dem animis, pro ea quae illic erat copia, uina, panis, aliq; abaria,
atq; ē uestigio in castra perlata, itinere atq; aestu confectos milites ali-
quantum refecere, praesertimq; hortensia, quorum non exigua in agris
reperita est copia, quippe cum maturi, immaturi q; ac crudi pariter, ac
mites, foetus promiscue absumpti. Processum inde mitiora in loca, ca-
straq; secundum Pantanum statuta. Rhodo igitur recepto ac praeter
Vestas, castellis omnibus, quae in ea Gargani parte constituta sunt, re-
fectoq; paucis diebus exercitu, noctu maximo itinere cōfecto, mane sub
Montem Sancti Angeli, quod oppidum summo ē iugo in quo est po-
situm, aequinoctiali ab exortu pelagus, a meridie subiectos Apuliae

despectat campos, Vriosq; eos montes ab antiquis dictos non temere quidam pertendunt, in ijsq; Veneris celeberrimum fuisse quondam templum, uniuerso cum exercitu Rex improuisus apparuit. Cuius repentino aduentu, eo atrocius consternati sunt ciuium animi, quod maxime tutos sese antea arbitrati essent, montium asperitate, aquarumq; inopia, ac pabuli. Tentatis igitur oppidanis, quo minus se se dederent, obstitit praesidium a Ioanne missum. Itaq; paratis ad oppugnandum necessarijs, tertio Rex die, qua parte neq; fossae ab oppugnatione distabant, neq; rupes ab ingressu deterrebant militem, dispositis circum balistarijs, sclopetarijsq; quorum magnus erat in castris numerus, acri oppidum praelio adortus, vulneratis, aut caesis maxima e parte defensoribus, cum tribus circiter horis pro muris pugnatum esset, comminutis, ac deiectis no semel scalis, instaurata saepius pugna, cohortantibusq; subinde duabus, eiectione muro propugnatoribus paucorum pertinacia, uno simul tempore pluribus locis miles irrupit, perq; humiliorem turrim facto aditu peditum pars maxima, ac gregariorum immissa est manus, moxq; effractis portis omnis multitudo ingressa. Paucas in ipso ingressu e praesidiarijs caesis, reliqui in arcem se se recepere. Directioni huius facies multo maxime miserabilis fuit, irritatis militum animis pugnae ardore, ac multitudine omni simul irrumpebant, spe praedae incitata. Nam quod oppidum ipsum frequens, atq; opulentum esset, quodq; propter situm maxime securum, atq; ab hoste tutum existimabatur, peruiulgatum erat, e finitimis urbibus, praesertim Manfredonia, locupletissimos quosq; ciues clanculum a se comportatos, illic thesauros amicus, aut templorum sacerdotibus commendasse. Itaq; non sacra, non prophana ab ui, iniuriaq; tuta erant, dum oculos thesauros miles exquirat. In uiros ac mulieres seuissima suppliciorum edebantur exempla, maximeq; sacris in aedibus seuitum. Itaq; sepulchra eruta, spoliata donaria, direpti loculi uenerabilium reliquiarum, arae etiam sanguine foedatae, ac polluta adyta. Quodq; mulieres, atq; imbecillior sexus eo confugerant, quisq; pro libine irahere, uerberare, caedere, infantes a matrum complexu diuellere, ac solo sternere, rapere pueros, uiolare uirgines, nec deesse qui foeminarum pendendas partes insertis digitis contrectarent, dum gemmas, unionesq; aut pretiosum aliquid putant illic abditum. In ipsos quoq; tribunos, ac duces tumultuatum, dum parci imbecillo sexui, ac sacris imperat. Rex Michaelis Angeli templum statim ingressus, claudi illud iubet, demandata fidelibus uiris custodia, in quo praeter ciuium priuatam pecuniam aeditum commendatam, auri, atque argenti sacri magna

erant in
omnes itali
tan, qui seque
uant. regem
quiqui illum
persequunt.

uis reperta, eaq; Regis iussu a scribis notata, atq; a quæstoribus, in castra, atq; in ærarium relata est. Quam tamen omnem partem post uictoria (sic enim conceptis iurauerat uerbis) referendam in templum summa diligentia curauit, singulaq; restituta sunt, atq; a bonis reſecta artificibus, in ea, qua fuerant, antequam in numos conflarentur, forma. Nec uero alienum fuerit (quoniam in templi mentionem maxime augusti incidimus, ad cuius antrum ab ultimis terrarum finibus annis singulis plurimi mortales soluendis uotis accedunt) de eius initijs, quæq; ab antiquis authoribus habeo comperta, pauca pro meo instituto referre. Est natua specus durissimo è saxo, in quam multis gradibus, cæterum non lato admodum aditu descenditur, speculari- bus quibusdam lumen præbentibus. Vñ est eam parte superiore, qua natua ipsa quidem ac perrimosa testudo est, è quercu, uasta proceritate lucus, muris tamen circumdatus, pecori ne qua pateat ingressus. Ante uero quam descendere in antrum incipias, ædificia extant manu facta elaborato è lapide. Vbi uero antrum in imum descenderis, qua specus diffunditur, mira animi religio subit, loco ipso sub obscuro, & horrido, solaq; natura constituto. Admonent religionis tabellæ, uotaq; passim suspensa, titulos indicantia. Vbi uero aræ admotus ad numinis procumbes statuam, loco solo, & ab hominum accessu semoto, repente inhorrescit tacito metu animus, atq; in diuinarum tantum rerum cogitationem uersus, in preces, suppliciaq; effunditur. Augent uenerationem aliæ item aræ, nullo sumptu, nullo artificio factæ, quibus natura ipsa uidetur locum statuiffe. Cur autem Michaeli potissimum dedicata specus fuerit, hæc a maioribus tradita comperior, annos quidem supra non ingentos, atq; amplius repetita, qua quidem tempestate Heruli, Goti, barbaræq; aliæ quædam gentes per Italiam bacchabantur. Garganum quendam, ciuem Sipontinum cuius prægrande armentum Gargano pasceretur in monte, a quo & ille nomen duxisset, cum armentalem taurum, qui oberrauerat, per sylvas suis cum pastoribus queritaret, inuentum tandè eum ad eius, de qua dictum est, speluncæ hostium pascentem animaduertisse, itaque ira percitum, contento arcu, summus in illum uiribus sagittam emisisse, eamq; ubi tauri tergus attigisset, retro flexam è uestigio, recuruataq; spiculi acie sagittatorem petuisse. Quæ res inter pastores in religionem, cum esset uersa, tum Garganum rem hanc sacerdoti expositurum, Laurentium adijisse, probatissimæ uitæ antistitem, ibi illum recognita, factiq; admiratione ductum, dierum trium ieiunio indicto,

multis etiam adhibitis precibus Deum esse consulendum, Gargano respondisse. Itaque absoluto ieiunio, re sacra rite facta, noctu dormienti Laurentio astitisse Michaellem Angelorum principem admonentem his uerbis. Mea opera, ac Dei iussu factum Laurenti, qui taurum indicem esse uoluerim basilicæ huius, quam mihi ad inhabitandum cum hominibus in terris parauim. hæc mea est basilica, meum hoc sacrarium apud mortales futurum. Eminentia hæc ciuibus, ut monente me, parte intellegant ea in spelunca, ijs in adytis aboliturum esse me mortaliu peccata, qui ad eam confugerint. Quo accepto oraculo, antistes somno excitus, ubi Deo gratias egisset, re populo indicata, summa ciuium cum frequentia uenerabundus, indictis supplicationibus, pontificis habitu amictus, ascenso monte ad speluncam procedit, sacraque ibidem peracta re, non tamen ut ingredi antrum ausus esset quisquam, multis cum precibus, decantatis rite diuinis laudibus, Deo gratias egit, nomenque Michaelis per omnes laudes celebratum. Riteque rebus his peractis Sipontum rediit, magna ciuium lætitia, ingenti que urbis uniuersæ gaudio. Nec uero multis post diebus, Neapolitanorum exercitus, quorum opes profligatis Beneuentanorum rebus abunde tum pol-lentes erant, Sipontum obsedit. Igitur sollicito de populo suo antistiti, post indictum dierum trium ieiunium, quo iriduo fuerant etiam indutæ ab hoste impetratæ, astitit rursus dormienti Michael, admonens, et pie, et rite factum, quod per ieiunium, ac preces a Deo auxilium implorasset, Michaellem se Angelorum principem iussu Dei illa dicere, imperareque uti in sequenti die de quarta hora populus uniuersus arma caperet, in hostemque repente irrueret, se ipsum armatum in acie ciuibus affuturum. Hæc igitur populo tuo expectatus differe, ac bono animo esse iube. Hora igitur dicta, armatus atque ad pugnam instructus aus hostem negligentius agentem improuisus inuadit, fundit, fugat, ualidis adeo repente exortis procellis, summoque e montis iugo prorumpentibus terrifico impetu fulminibus, uti maxime fœda tempestatis ui, ac fulgurum fœscenti ex hoste exanimati referantur. Fugatis igitur, ac cæsis hostibus, sacris Deo Optimo Maximo, ac Michaeli rite factis, cum antistes decreuisset speluncam ipsam (uti moris est, Christianique ritus) dedicare, Gelasiumque Pontificem Maximum, per id tempus Soracte agentem de ea dedicatione consulisset, Astitit illi tertio Michael inquit, Mihi egomet nulla adhibita hominum aut arte, aut opera uacuum feci hoc saxum, mihi egomet desertum humano cultu montem dextra hac suba-perui. mea ego in lapide hoc uestigia infixi. mihi ego ipsemet ædem

17 hanc statui. sacrariū feci. basilicam dedicavi. Quaecūq; igitur ab hac
 17 æde, basilica, sacrario humana dedicatio absit, ritusq; ois abesto huma-
 17 nus. Michael ego sum, q hoc exætuato saxo, hoc antro, hoc habitaculo,
 17 his assidue manantibus stillis abluturus sum, ac deleturus, meam ad
 17 aram confugientium mortalium errata. Age expergiscitor sacerdos, ci-
 17 uibusq; hæc tuis differito, cumq; ijs simul rem diuinam illic facito, meq;
 17 adeste antro meo, sacrario meo, meaq; basilicæ, tuq; populusq; tu-
 17 us, mortales denique omnes placatum, atque propitium sciunto. Inde
 17 igitur Angelo antrum Michaeli dedicatum. Spoliando templo Regem
 (cisiærarij premebatur angustijs) magis tamen illud compulsi, quod
 compertum haberet Ioannem post suum statim ipsius discessum cun-
 cta direpturum. Nam & ille grauiore etiam rei pecuniariæ labora-
 bat inopia, & ipse decreuerat urbem habitatoribus uacuatam, ac sine
 ullo præsidio relinquere. Nam & arx a Ioāne tenebatur, nec prohi-
 beri poterat quo minus quotidiana præsidia noctu præsertim immen-
 terentur. Ad hæc fama erat Picininum aduentare, a Ioanne pariter
 Tarentinoq; arcessitum. Itaq; ne illic includeretur ueritus, descendere
 quā primum e monte statuit, cum præsertim exercitus præda omnis
 generis esset honestus, præteritaq; Manfredonia, quæ præsidio teneba-
 tur, castris ad Sipontum positus, prædaq; uniuersatutum in locum com-
 portata, quietem militi, atq; iumentis dedit. Quo tempore ingentis
 multitudinis armentali præda male custodita, atq; ab latronibus no-
 ctu abacta, insequenti die, maxima e parte eques, qui Fogiæ erat, ea
 potitus est. Cum autem ab Siponto diruta, et solo æquata urbe, duplex
 esset uia, altera per Fogiensiu, aut Asculanorum fines reuertendi in
 Hirpinos, aut Samnium, altera per oram maritimam Barolum, ac
 Tranium petendi, dum hæc partem in utranq; agitantur, falso nun-
 tiatur, quod post cognitum est consedisse Picininum in Lucerino-
 rum finibus, ac tantum non cum Ioanne, & Hercule, qui Fogiæ
 præsidebat, iunctis simul copijs adeste. Itaq; communi ducum sen-
 tentia decernitur Barolum petendum, motisq; intempesta nocte ca-
 stris, per oram maritimam, prope Ausidum metatus est Rex. Die
 quæ insecuta est, castra trans amnem ueteres ad Cannas posita, insi-
 guem clade quondam Romana uicam, nūc habitatoribus omnino ua-
 cuum, inde præda est omnis Barolum perlata. Quo e loco paucos
 post dies cum transire in Samnium decreuisset, & iam sub auro-
 ram aliquantum spatij Canusium uersus profectus esset cum uni-
 uersis copijs, renuntiatur ab exploratoribus, ac leuis armaturæ
 equitibus, qui agmen præcedebant, hostem instructum, para-
 tumq; stare

tumq; stare in acie: quo ex improviso agmen adoriatur sub sarcinis impeditum. Hoc nuntio accepto Rex magno silentio retro uertere agmen iubet, maximeq; repentinus, atq; inexpectatus Barolum peti. ac secundum fossas, partim in hortis, partim sacris in ædibus, quæ sunt extra urbis moenia, exercitum collocat, tantus aduentantis hostis terror duces pariter, militesq; inuaserat, cum tandem compertum fuerit agmen fuisse ceruorum compascentium, quorum in ea regione belli præsertim tempore maxima est copia. Hi sub matutinum tempus pastui dediti sparsim cum errarent, ubi exploratores sensere equites, in unum coacti dubia iam luce speciem præbuere hostilis agminis. Castris igitur hunc in modum ad Barolum dispositis, interim dum præda uenditur, quod nouus ex ære numus iactabatur, & Barolitanæ auctore Barnaba Marra nouum æs aspernabantur, reiciebantq; illius usum, coactus est Rex fuso argento, atq; in numum conflato, ex ea pecunia pendere militi stipendium, Fama etiam tenet Iacobum Caldoram, solertissimum ætatis suæ imperatorem, ducentem per Apuliam peditum atq; equitum non exiguas copias, eadem spece deceptum. Itaq; & conclamatum fuisse ad arma, & instructo cum exercitu stetit eum in acie, hostem expectantem, nec nisi aliquot post horas cognitum, errantem in pastu, maxime ingentem ceruorum gregem esse. Quo factum est, uti Picininus iunctis simul copiis illum intra urbem penè incluserit. Sunt qui Regem criminantur, desedisse illic ob amores tum ueteres, tum nouos, quibus delinitus magis ipse curauerit, quâ ratione amoribus indulgeret, quàm quibus artibus hostem falleret. Quod nē Macedonia Georgius Castriotus cognomento Scander, uir fortis, et multis rebus aduersus Turcas strenue gestis clarus, cum classe repente apparuisset, futurum erat ut Rex aut mari fugam turpiter inde arriperet, aut tentata pugna, in postrema seq; & res suas pericula conijceret. Cuius aduentu expositis in continentem circiter septingentis equitibus, lectissima uirorum manu, cum aliquo peditum numero, Andria præterita hostes iter auertere. De hoc igitur uiro pauca dicam & propter eximiam ac raram eius animi uirtutem, & propter insignem etiam gratitudinem. Georgij maiores in Macedonia late magnum imperium tenuere. Verum Amoratho Turcarum Imperatore Græciam uastante uniuersam, Georgius admodū adolescens a patre, quo res suas in pace tueretur, missus est ad illum obses, in cuius expeditionibus ea uiri fuit uirtus, uti propter liberalitatem, ac fortitudinē agnominatus sit Scander. quo nomine a Turcis Alexāder dicitur, unde hodie, quæ nostra lingua Alexandria, ea Turcica est Scā

deria. Post ubi paterno successit imperio, atq; ab Mahometo Amora-
 thi filio summus oppugnatur uiribus. Alphonsus Ferdinandi pater pe-
 cunijs, militaribusq; praesidijs amicissime eum iuuat, diutiusq; ipse seq;
 resq; suas pluribus praelijs fortiter administratis, Alphonsi opera, au-
 xilioq; tutatus est. Igitur eo mortuo, ubi sensit Ferdinandum in Apu-
 lia grauius ab hoste premi, conductis mercede aliquot nauibus, de-
 creuit & animi gratitudinem, & fortitudinem simul testari su-
 am, impositoq; in nauibus milite ad Regem in Apuliam tran-
 sisse. Huius igitur nomen, atque aduentus non hostem modo, eiusq;
 turbauit consilia, uerum Italiam omnem opinionis suae fama im-
 pleuit. Vir militari disciplina, corporisq;, atque animi uiribus
 aequae clarus, ac rebus gestis, apud amicum, atq; hostem maxime in-
 clytus in ore omnium uersabatur. Quod si Marinus Martianus
 (ut ad inceptum regrediar) cum ea quam habebat manu equitum,
 ac peditum, in agrum tunc se Campanum contulisset, cum Nolae Vr-
 sus esset, resq; Neapolitanas infestissime uexaret, aut in Hirpinos, quo-
 rum utrumq; facere tuto poterat, haudquaquam Ferdinando in Sam-
 nitum reditus, aut in Campaniam per id temporis patuisset, sine maxi-
 mo rerum, ac uitae discrimine. Verum Martianus summæ rerum pa-
 rum consulens, dum finitimus quibusdam Sidicinorum oppugnandis
 castellis tempus terit, Regem ipsum ad regrediendum pellexit. Qui
 rebus Apuliae Georgio commendatis, cum Alexander Sfortia è Pel-
 ignis, Marrucinisq; ubi Sulmonem, aliq; oppida permulta recupera-
 uerat, quæ anno superiore ad Andegauensem defecerant, à Rege euo-
 catus, Samnitum in agris habere castra nuntiaretur, et Robertus Vr-
 sinus plures iam dies suis cum copijs ad Montem Leonem, ipsiq; in Apu-
 liae faucibus confedisset, magno itinere nocte dieq; confecto, Vrsi-
 no primum, post Alexandro sese coniunxit, communicatisq; deinde cõ-
 silijs Flumarim arcuissent. conuictisq; è Capania tormentis aeneis,
 pluribus diebus concussis mœnibus, oppidanos ad deditionem cogit.
 Quorum exemplum finitima quoq; castella secuta sunt. Inde in Câ-
 paniam uentum, hyeme iam appetente, ac uiris, equisq; tolerare ulte-
 rius laborem nequeuntibus, sfortiano præcipue equite, propter anni
 asperitatem imperia detrectante, Cum etiâ Vrsus Neapolitanos, atq;
 Aueranos a gros assidujs excursionibus in dies magis ac magis affli-
 geret, mariq; ab Ioâne Torrella, q Aenariâ obtinebat, tuti nihil pror-
 sus esset. Inter hæc Bartholomæus Cardinalis, qui gerente bellum in
 Apulia Ferdinando, Beneuenti Pontificias res curabat, per fidelem
 hominem cum Vrsu egit, uti Pij opera ad Ferdinandum transfereat, Nam

Pontifici Maximo rem abunde gratam faceret, et rebus suis per
 quam opportune consultum iret. Cui cum hereditario iure Nola debere-
 tur, quā tunc precario teneret, hanc esse viā recuperandae illius, per-
 suadere summo ei studio conabatur. At Vrsus qui paternis puer, atq;
 auitis exutus bonis fuerat, eiectusq; patrimonio, tantam hanc occasio-
 nem nactus, cum intellegeret Ioannem Antonium annis, morboq; ag-
 grauatum iam, ita bellum gerere, ut qui animi, consilijq; incertus in-
 diuersum traheretur, decreuit oblatam occasionem frustra labi non
 sinere. Itaq; rebus sic compositis, uti Nola, Laurum, Atripaldum, Fo-
 rinum, Asculum, cum agris, finibus, ciuibusq; ipsi, liberisq; ac po-
 steris domināda traderentur a Ferdinando. Quarū rerum omniū
 Pontifex fideiussor esset. Vrsus Neapolim ad Regem profectus, iura-
 uit de more Neapolitanorum Regum in eius uerba. Ritus uero iuran-
 di, uerborumq; huiusmodi est formula. Sedet Rex medius regia in
sella editiore loco constituta. Assident iuxta primū ordinis optima-
 tes, ac proceres. Stant inde purpuratorum frequentes ordines, lo-
 co quisq; suo. Regis ad pedes, genibus innitens a dextra procum-
 bit parte epistolarum magister, qui nunc Secretarius dicitur, si-
 nistra antistes, euangeliorum libros regio in sinu adstratos tenens.
 Horum medius genibus et ipse ille innisus procumbit, qui in uer-
 ba iurat, utraque manu libris adaperitis imposita. Ibi epistola-
 rum magister uerba praet, quae iuraturus in uerba, sequitur. Igitur
 posteaquam Vrsus regios ad pedes pronolatus, palmam in codice
 utranq; expansam statuit, tum magister praere uerba haec coepit, Vr-
 susq; ea est secutus, Vrsus ego Vrsinus Nola, et Atripaldi Comes,
 Ascoli, Lauri, ac Forini dominus, illorumq; et agrorum, et fi-
 num, ciuium, atque popularium, tibi Ferdinando Regi, libe-
 risq; successoribusq; in regno Neapolitano tuis polliceor, promit-
 to, spondeo pro liberis, successoribusq; in hisce item urbibus, op-
 pidis, agris, finibusq; meis fidelem, meq; illosq; utiq; futuros, tuisq;
 illorumq; imperijs ubiq; meq; illosq; parituros, atque imperata fa-
 cturos, cum hisce urbibus, oppidis, agris, finibus, popularibusque
 perpetua cum constantia, et fide. Siquid uero aduersus te ue, illos
 ue parari fraudis, doli ue, insidiarum ue audiero, sciero, comper-
 tum ue, significatum ue habuero, indicaturum illud ē uestigio, ac
 facturum palam tibiq; illisq; officia denuo obiturum meq; il-
 losq; omnia domi, forisq; pace, belloq; aduersum quoscunq; ac pro
 imperio quae probi, et fidelis subiecti iure, lege, natura, obcum-
 da, ac praestanda sunt Regi. Deniq; his Optimum Maximum

rursus de quo

æstem inuoco, perq; sacrosancta hæc euangelia, sciens, uolens, libesq;
uerbis conceptis iuro. Atq; his dictis manus ipse è libris sustulit. Tum
Rex Vrsi manus utriusq; digitis pollicibus apprehensis, suosq; intra pol
lices ijs insertis, deuinxit illos suis, statuitq; super euangelia. Hic rur
sum Vrsus, magistro præeunte uerba, Ego me inquit cum liberis, suc
cessoribusq; meis, Ferdinandi Regis mei, domini mei, liberorum, ac
successorum eius, Ligum hominem statuo, dedicoq; eumq; me hic si
sto. Hæc ter ubi dixit, Regios osculatus è pollices, Rexq; ore suo illius os
excepit, moxq; comuter appellatum dimisit. Hic est usitatus iurandi
mos in uerba Regum Neapolitanorum, quiq; Ligios illorum se faciunt,
ipsum hunc seruante, dicti inde Ligij, quod ligatis Reges pollicibus, il
los fidei, imperijsq; sic suis uinciant, atq; obnoxios statuunt. Ex ea
tempestate Ferdinandus Vrsi opera forti, fidelique in maximis qui
busq; usus est rebus, quippe qui esset magno ingenio, constanti animo,
fida amicitia, maturis consilijs, integra uoluntate, manu promptus,
atq; in certaminibus felix, in consulendo cautus, in deliberando mini
me temerarius, quiq; nihil prorsus ficti haberet, atq; ut maxime im
piger, sic ipse parum omnino ambitiosus erat. Regis igitur aduentus
Neapolitanis ciuibus maxime gratus, atque expectatus fuit, summaq;
gaudij, ac letitiæ ex aduentu eius declaratio apparauit. Is postquam
per aliquot dies ciuibus, atq; amicis dedit operam, conuersus inde ad
res bellicas, quod ab Ioanne Torrella, qui Isclam oppidum, Aena
riamq; tenebat insulam, multa mari in prohibendis, atque abigendis
commeatibus indigne patrabatur, decreuit occupata insula, eum in
tra oppidum includere, atq; a statione iriemes arcere, munitionibus
ad oram maritimam erectis. Accedebat huic malo, quod arx cui ab
ouo est agnomen, a Gallis tenebatur, pecunia tradita Ioanni Iunce
sio qui ei sub Alphonso præfuerat. Ea arx circatur quingentos passus
ab Neapoli, exeso et arduo in scopulo posita, iacta mole continenti
iungitur. Ab hac ad Isclam arce quotidiane iriementum, nauigioruq;
aliorum traiectiones fiebant, ac tranquillo tempore mare hinc ma
gis magisque infestum reddebatur nauigantibus. Demandata igitur re
Alexandro sfortiæ, alijsq; fortibus, ac fidelibus uiris, cæsaq; in con
tinenti materia, eaq; nauibus comportata, capta primo congressu a
milibus qui descensionem fecerant, insula, collocatisq; opportuno lo
co præsidijs, munitiones castrorum in morem eriguntur, quibus perfe
ctis, milites intra uallum collocantur, dispositis per opportuna loca di
uersi generis tormentis æneis, quibus præcipue nauium infestaretur sta
tio. Iscla oppidum edito, atq; adeso in monte situm, mari olim undiq;
angebatur,

cingebatur, nunc mole iacta, satis longo tractu, insula coniungitur. mons ipse breui admodum a Prochyta freto dirimitur, inde circum adesis rupibus ab meridie, occasuq; mare sinuatur, stationemq; efficit, qua parte post ipsam molem insula procuruato in sinum mari abluitur. statio ipsa sub euris, ac notis male omnino tuta a fluctibus. Ad ipsum autem oppidum accessus est per accliuus, maximaq; e parte saxo caeso, atq; exatuata rupe manu factus. Munitiones igitur ita erectae sunt, uti tormentis aeneis, & offensitari nauium statio, et oppidi porta, finitumq; illi quassari aedes posset. Militibus itaq; intra munitiones collocatis, conuetoq; multorum mensium commeatu, & oppidani intra muros coercerantur, & repellebantur a litore triremes, ne in insula ab ea parte descensionem tuto facerent. Quocirca acria per sepe excitabantur certamina, dum per gradus quasi quosdam ferro in rupe exatuatos demissis in mare restibus, classiarij milites ipsi excepti subsidium oppidanis ferunt. Quae obsidio eo fuit grauior, atq; contentior, quod supra biennium durauit, & Carolus Torrellae frater, quatuor cum irirembus, aliquotq; birembus, atq; exploratorijs nauigijs, iteq; onerarijs nauibus, quas ceperat, praedam omnis generis in oppidum conuectabat, unde annona, stipendiumq; militi, ac popularibus affatim subministrabatur. Quo tempore Torrella arcem omni, de qua diximus, spoliauit multa, & diti suppellectile, quae illic asseruabatur, corpusq; Alphonsi Regis ibidem in loculis custoditum, triremibus ad se transtulit. Cauerat enim Alphonsus moriens, uti de more aliorum Aragoniae Regum, in Hispaniam Tarroconensem, ad eadem Populeti sepeliendus ueheretur, eamq; ob rem in arce, ubi diem obiit, loculis pie, religioseq; seruabatur. Parta tamen uictoria Ferdinandus, loculos ipsos eandem in arcem referendos curauit, in qua hodie quoq; seruantur, & ob rerum gestarum memoriam, a magnis, & claris uiris frequenter uisuntur, et saluantur. Hoc in bello, rerumq; bellicarum uarietate, & casibus cognitum est, Hispanos plerosq; q; oppidis, aut arcibus praefecti essent, Ferdinando parum fideles fuisse, seu q; tacitis ipsi consilijs, Ioanni eius patruo regnum assererent, seu q; indignum ducerent, Ferdinandum Alphonso succedere, quem alij incesto coitu e Catarina, Erria fratris uxore susceptum ab Alphonso putarent, alij suppositum, neq; ex Vilaradona Carlina, quae mater eius diceretur, genitum, sed suppositum ab ea, authore Gulielmo Corelia, quem Alphonsus honoribus, titulisq; mirifice euexisset, procreatumq; ex homine ignobili, utq; alij mustarent, sutore calceolario. Ut uero alij, ex homine Mahometanae religionis, quales Valentini pleriq; sunt agricola, atq; opifices, quae quidem, aliaq; ab illis,

qui Ferdinandū prosequabantur odio, palam, indigneq; iactabatur. In qbus tres præcipue uisi sunt maxime improbi, atq; ob insignē perfidia detestabiles, Ioannes hic Torella, quē Alphonsus, q Antonia uir erat, q ē sororibus Lucretia unice amasset, illius gratia Isclæ moderationi substituerat, profeceratq; arcis. Petrus Mondraconius alter, cui ab Alphonso arcis Metuloni, et oppidi administratio pmissa fuerat. Tertius Ioannes Antonius Fosciarius, cui Tranēsis arcis erat custodia demandata. Verū hi duo clanculū cum hoste consenserant. At Torella bellū aperte gessit aduersus Ferdinandū, Ioannemq; ad se con- fugientē, amissa continente, terra & accepit, & armis, opeq; fouit, iu- uitq;. Vrsō igitur dedito, Daniel quoq; q Sarni, Forinūq; i peritabat, me- tu perterritus, & ipse, haud multis post diebus, deditionē fecit. Quodq; Sarnensis arx a Tarentini præfecto, cum præsidio tenebatur, occultisq; militum, qui arcē tuebantur, latrocinis regio infestaretur, aliquot post menses coactus est Rex, admotis bombardis, illam expugnare. Itaq; cō- cussa, & diruta turri, quæ ab ursa nomen habet, estq; ante arcem sta- tuta, ueritus præfectus, ne ea capta, fame intus conficeretur, se se ea con- ditione dedit, ut militibus, qui cum eo erant, cum uestimentis libe- re abire permitteretur. Illud in hac expugnatione rarū, atq; admi- randū, quod cū immensæ magnitudinis aeneū tormentum subuehi in- sumum, atq; arduum nequiret iugum, in plano, remotiusq; aliquā- to a montis radiabus collocatum, inde turrim ipsam concussit, labese- citq; spatio ad mille aeris passus interiecto. Interim etiam Robertus Sansonerinius salernum laceſſebat, interclusis itineribus, nequa in urbē deferri cōmeatus posset, hac enim urbe recuperata, Cossentiā ad- usq; ferē libera Neapoli permittebatur accessus. Hæc a Ferdinādo dū geruntur, post reditū ex Apulia in Cāpaniam, Iacobus interea Picinī nus præterita, ut diximus, Andria, Ioannis Antonij iussu, Lucanorū montana populatur, diripitq; profectusq; Aquā Vinam uersus, quod erat Frānci Baucij Andriensis Ducis oppidū, illud aeneis tormentis ali- quot dies concussū, dum sub specie deditionis ciues ad colloquiū, et pa- ctionis spem trahit, dolo magis, q uirtute militū capit, diripitq; nihilq; crudele, fœdū, abhominandū in uiros, mulieres, impuberes omisſum. Inde locupletato exercitū, in fines Tranensiu regressus, urbē obsidet, agrumq; Andriensem assiduus excursionibus uexat. Quo tempore cū Georgio Castrioto, q Barolū tutabatur, sæpius certatū est, diuerso pugne genere, cū Italici egtes statariæ magis pugne sint assueti, pro- pter armorū grauitatem, contra Macedones & Turcarū disciplina uagi, procurſantesq; raro congregiantur stantes. Itaq; plerisq; in congressio-

nibus Georgius hñtem ludificatus est. Ceterum *Tranensis* obsidio diuturnior fuit, q̃ urbs erat egregie munita, nobilitasq; *Tarentini* ferre imperiũ nolebat, muris tandẽ, qua parte infirmiores erāt, solo æquatis, cū a Rege nullũ etiam speraretur subsidium, famesq; urgeret, *Tarentino* se cives longiorẽ post obsidionẽ dedit. Arx incolumis Regi mansit. Nā Georgius cū intellegeret *Fosciannũ* arcis præfectum cū *Tarentino* consensisse, sub specie colloq̃ij extra arcẽ accitum, cepit illum. Captus igitur arcẽ Georgio tradi iussit, pactione libertatis. Itaq; *Picininus* ad arcis oppugnationẽ conuersus, qua mari non abluitur, uallo illam, ac fossa cinxit, ne uel inferri cõmeatus in eā posset, dispositis per oram maritimã biremibus, singulari diligentia cauẽdũ curabat. Quo effectum est, ob summã abariorũ inopiã, ut qui arcẽ defensabant, ad famẽ reducti sint. Forte accidit, uti *Venetæ* classis præfectus secunduũ *Tranensem* orã uela faceret, quo tempore nauigia quẽdã frumento grauida a *Ferdinando* missa, uento ad arcẽ ferrentur, quæ *Picinini* biremes adoriri iam parabant. Itaq; quod ipse duceret de dignitate id rei publicæ *Venetorũ* esse, speciem exhibuit, se haudquaquam passurum suos ante oculos uim nauigij *Venetico* insinu inferri. Quod ueriti qui biremes moderabantur, abstinere a ui inferenda. Itaq; delata ad arcem, magnã frumenti uim exposuere in litore. Quæ re ablata est *Picinino* spes eius potiundæ. Nec uero hac præsertim in parte aut alienũ a me fuerit, aut ingratum lectori, explicare, quibus nunc nominibus regiones eæ dicantur, in quibus hæc a *Picinino* gesta sunt, ne qui uetera tantum noscitant, noua ignorent nomina, qui uero recentia tenent, ijs prisca ne sint omnino incognita. *Apuliæ* igitur pars ea quæ est ab *Frentone* flumine, quod hodie *Fortorium* est, ad *Aufidii* ripas, sua nũc appellatione est *Capitinata*, quæ *Normanorũ* prius, ac *Græcorum* temporibus fuerat *Catapaniata*, quod qui eius moderationi esset Imperatore ab *Cõstātinopolitano* præpositus diceretur *Græco* nomine *Catapanus*, quæ uox contractis atq; immutatis literis a recentioribus uersa est in *Capitinatam*. quiq; *Catapanus* fuerat in *Capitaniũ*. Quæ uero *Calabriæ* pars olim fuit, in qua *Tarentũ*, *Brũdũ* fũ, ac *Salentinorũ* maritima est ora, ea ab *Hydrunto* oppido ad quod est ab *Macedonia*, *Epiro*q; q̃ breuissima adnauigatio, *Hydrũtina* hodie terra dicitur. At qui est ab *Aufido* tractus ad *Calabriæ*, hoc ẽ *Hydrũtinæ* fines terræ, quo in tractu sunt ad mare posita *Barolũ*, *Tranũ*, *Vigiliæ*, *Melficta*, *Iuuenatium*, *Barum*, *Polygnanum*, *Monopolis*, ab urbe *Baro*, quæ caput olim regiõis fuit, *Baren*sis uocitata est terra, regiorum quæstorum constitutione ac iussu. Post eam montana

loci, quæq; olim fuisse illinc Lucania, hinc Apulia, iisdem illis temporibus vocari coepta Basilicata, cuius regionis complura castella fuisse à Picinino direpta, agerq; fere omnis fruge, pecorèq; spoliatus. Ceterum hæc ipsa appellatio unde potissimum ducta sit, iure anceps est, ac dubium. Sunt enim qui existiment, haud satis tamen certis authoribus, Constantinopolitano olim ab Imperatore regionem eam filia, ac genero traditam dotis nomine. Veri autem alijs videtur esse similis, à Basilio quodam, fortissimo viro dictam, qui per illa tempora loca ea tenuerit, deq; regione ipsa, tractuq; omni Salentino Græcos industria sua pepulerit, atq; Pœnos. Verum nos quæstionem hanc posteris melius ingrendâ relinquimus. Hæc dū in Apulia, Căpania, Sănioq; gerūtur, Baptista Grimaldus in Brutios à Ioāne missus, q̄ regioni præesset, cognito Robertorū aduentu, dū copias colligit, paucis post captā Cossentiam horis cum præsidio affuit, cognitaq; eius direptione, retro statim mouit. Post Robertorum autem discessum (pleraq; enim oppida ab illis capta statim ad Andegauisem rediere) Silani hyemauit. Antonius uero Centilia cum Errichectæ uxore apud Hypsicron dum desidet, seq; parem Robertis desperat, accessit ab Loisio Arenate qui mortuo patre, ipse è concubina genitus, nouerca capta, Arenas, a grūq; eius occupare omnem parabat, præsto illi affuit. Ineunte igitur uere, comparatis atq; instructis exeratibus, de communi sententia in planitiem quam Cratis amnis mediam secat, simul uterq; conueniunt. Baptista prior per Agelli, ac Petre malæ fines, montemq; qui interiaces Caruleios profectus, inde in planitiem peruenit. nec multos post dies Antonius cum Alphonso fratre eodem proficiscitur, biduoq; post Loisius Caraciolus Neocastrensis Comes eodem quoq; cum accessisset, placuit, iunctis simul copijs, castra ad syluam transferre Tabulariam, quæ secundum amnis ripas diffunditur. Hoc cognito Lucas Sansfuerinius, qui cum præsidio partim Cossentia, finitimis partim in oppidis hiemauerat, equitatum undiq; suum ex hybernīs euocatum, Lucios ad se uenire Silan per montem iubet. Quod hostes ubi sensere, ingenti agrestium manu Cossentinis è uicis coacta, qua Sila egressus esset, syluam longo spatio cædunt, stratisq; atq; obseptis ingentis proceritatis arboribus, transitum impediunt, comparataq; finitimus è locis magna armatorum manu, nec minore pastorum omnis generis superiora occupant, ibiq; insidias struunt. Equitatus igitur syluam ingressus, nullo secum peditatu ducto, ipse securus, atq; insidiarum ignarus, ubi longus progressus, egressum impeditū, atq; obseptum conspicitur, consilij incertus, atq; consternatus animo, tum uero in insidias delatum se intel-

git, dumq; aliud alij consilium sequendum censent, repente maximis sublati clamoribus a greges immixti pastoribus, superioribus e locis magno impetu illati, equites confusos, nullo certo ordine, parum certo duce, cōsternatosq; adorti, locorū ipsi piti, alios fugā parantes intercepti, resistentes alios vulnerat, parie ex egs loquijs, perticisq; deturbatam sparis, ac fustibus magis quam telis percipiunt, parie ense, aut hasta prostratos cædunt, captosq; ad unum penē omnes, armis, ac uestibus exuunt. secumq; ad uicos, atq; oppida captiuos ducunt. Ludum hunc fuisse magis quam certamen, illud planē docet, quod pastores, equorum, telorum, armorumq; uendendorum gratia, dum ad oppida uicinasq; ad urbes proficiscuntur, quo se strenuos, uictoresq; ostentarent, assumptis perticis, equisq; impositi, ingressi urbem, dū concurrunt, dum pugnas meditantur, animaduersum est pastorū alios, quæ arma protegendis erant cruribus, ea aptasse brachijs, alios quæ cubitis, ea genibus inseruisse. Itaq; in risum cum uerterentur qui ad spectandum plurimi conuenerant, iudicatum est a rudibus quoq; atq; bellorum ignaris hominibus, ingenium, quam uires corporis, admi-
strando bello plus posse, fortunamq; tum denuum omnia sibi uendicare, cum prudentiæ locus nullus fuerit etiam inter maximas opes, potentiamq; relictus. Ex eo Antonius, ducesq; Andegauensiu, per agros urbium, quæ Ferdinando parebant, liberius discursantes, uicos plurimos diripiunt, prædamq; omnis generis in castra referunt, longiusq; uagati, terrore, atq; formidine populos implent. spoliatisq; impune agris aliorum, ac uillis, dum Cassanensium fines audentius populatur, strenue insecutis Cassanensibus, Nicolaū Antonii Rufum, adactō per galeam telo, prostratum humi, ac confestim cæsum amittunt, uirū et corporis, et animi uiribus pariter insignem. Hinc Rogianū quoq; strenue magis quam feliciter adorti, aliquot militibus amissis, a fossa, moenibusq; repelluntur. Hinc Sanctum Marcum tentare aggressi, exulibus deditionem pollicentibus, fugati inde colubinarum, bombardarumq; multitudine, frequentibusq; explosionibus uetera in castra ad Tabulariam se recipiunt. Ex eo igitur duces ijs in castris dedere. Namq; Antonius per idoneos, ac fideles homines, qua erat animi infirmitate, atq; ambitione, agitare cum Lucā cœpit de sua cum Ferdinando conciliatione. Erat enim Lucās necessitudine Antonio coniunctus, quod utriusq; uxores iisdem e parētibus sorores erāt, ex eaq; conciliatione uterq; existimabat rebus suis optime consultum iri. Itaq; primo petere Antonius, dein postulare etiam a Baptista cœpit, Aman-
team sibi urbē restitui, q̄ ea materno iure uxori deberetur, quo per

hanc causam (si negaretur) castris discederet, sin concederetur, ut haberet oppidum inferum ad mare situm, cuius opportunitate ad eas, quas animo agitabat res percommode uteretur. Baptista bonam primo spē Antonio polliceri, ille eo uehementius agere, ac nunc precibus, nunc muneribus cōtendere, dumq; alter cauet, alterius ne capiatur artibus, eo uentū est, ut uterq; ille causando, hic importune agendo tempus teneret, seq; alternatim frustrarentur. Tandē Antonius, ubi dari sibi omnino uerba sensit, ē castris cum Neocastrēse abiit, ab uxore se arcesitum simulans, quod agri eius, atq; oppida illinc ab Iacobo Carrasā, Antonioq; Caibano assiduū uexaretur discurſionibus, expugnato penē Bellicastro, repentino aggressū, militumq; ac ducum uirtute, hinc a Galeotto Baldasino impune populante, cum etiā compertum se habere diceret Masū Barresam ualidis cum copijs aduētare. Hūc Rex initio belli Venusiā cū præsidio praeſecerat. isq; (ut erat acri ingenio, et magno atq; elato animo) multa fortiter, ac feliciter gessit. Nā non urbē modo eam ab hoste tutatus est, uerū cum Ioāne Melfiæ Duce collatis saepius signis confluit, quibus in certaminibus non minus saepe uictor euasit q̄ uictus. Duo hi praestantes animis, ac bellicis laudibus duces nunq; manus conseruere, quin utrinq; summis conatibus, ingentibus animis, haud minore sua q̄ militum uirtute, imperatorisq; artibus, ac muneribus decertauerint. Ioannes tamen suam ubiq; maioremq; suorum nobilitatem praetulit. Ille, ut erat natura ferus, ac parū urbanis moribus, uix ab ingenio unq; discessit. Quo igitur Brutiorū rebus Ferdinandus prospiceret, Masium eo cum equitum ac peditum ualida manu mittere decreuit. Itaq; Antonius his usus causis in regionis ulteriora concessit, atq; haud multo post Sinopolim proficiſcitur, eo consilio, q̄ Gulielmus Rufus, capto ab se Carolo Rufo Comite, patriuo suo, et oppidū et agrum illius omnem occupauerat, ut eorū ipse res opera sua componeret. Nam Ruforum familiae Errichecta eius uxor princeps erat, et ipse ambitioni seruiēs, sibi non minus q̄ uxori satisfacere cupiebat. Horum post discessum Baptista se se Bisinianum contulit, nec multo post, q̄ uici Cossentini, quaeq; hodie Casalia dicuntur, alij Ioannis, alij Ferdinandi partium erant, proq; tempore ac rerum euentu modo huic, modo illi apertius fauebant, decreuit Baptista munitionem apud Dominicos erectam occupare, eaq; occupata finitimos uicos diripere, Missis Rogerio Laino, Loïsio Foga, et Nicolao Stabia, cū ea peditū atq; equū, quā tunc habebat copia. Illi strenue nauata opera munitionē capiūt, moxq; in praedā uersi, ut quē praedandi libido rapiebat, eo raptabundus ferri. Qui in uicis erat, partim fugere, par-

tim arma capere, seque resque suas ferro tueri, alius alij auxilio esse. modo hi, modo illi aut pellere, aut pelli, sauciare, aut sauciari. vulnera, cadesque promiscue, uictoria incerta esse. e Consensu subsidia subinde mitti. eques, pedites misceri. confodi equi. subterni pedites. e tectorum culminibus iacuta tela, tigna, truci, saxa, tegulae. plurimum ab alto uulnerari. superatium exclamatio, ac cadentium gemitu caelum consonabat. Iam uero balistarum fragore, dumque arma franguntur, ac clypei, sclopetorum dispendio, et tonitruo repercussa nemora uallesque mugiebant, ac circumfuso fumo lux e pugnatium oculis auferabatur. Ter eo die pro Aragonensium Andegauensium uenictoria, aut fuga uicorum populares instructi, atque in acie stantes, mutatis studiis, in hostes, seque ipsos communis uerterunt arma. Itaque centuriones, praefectique dum nihil geri se gniter, nihil remisse administrari patiuntur, uix e balistis sagitta, aut e sclopetis pila, iacula uel e dextris in castrum emissa. Et adhuc tamen mars ipse anceps erat, cum tandem post arma undique cruore sparsa, foedatasque tot cadibus uias, nox pugnautes diremit. Satis autem copertum est, qui in initio pugnae commiserunt, eorum haud sane multum fuisse manu, Andegauensem in lectum militum. post uero ad quinque millia armatorum, qui ad certamen diuersis e locis raptim concurrissent, manus contulerunt, e quibus cecidere quingenti, plurimum uulnerati, ex Andegauensibus qui suere capti, a factionis fautoribus, aut ab amicis, cognatis uel noctu ad suos remissi. In ea pugnae atrocitate, praefectorum ne, an militum, cuius, an quod stipendia faceret, uirtus maior fuerit, eque ab utraque parte dubitatum, tanta ira, incensusque adeo militum ac popularium est omnium animis dimicatum. Hac pugna nutrita Masius maturato itinere, instructis ad oppugnandum copiis, Bisimianum petit. Quod Baptista ueritus, Acrim se contulit, ratus posse illic cautius Masij se conatus frustrari. Ille praemissis qui deditionem minitabundi tentaret, confestim ubi in conspectum uenit oppidi, a quibus deditionibus Bisimianum recipit, diebusque aliquot militi de itinere fesso concessis, iteri oppugnationi necessaria comparat, quibus comparatis ex improviso Acrim adoritur. committitur pugna uaria, atrox, cruenta, oppidanis pro sua, coniugum, liberorumque salute, ac libertate pugnantibus, hoste pro praeda, pro uictoria, quod eo expugnato oppido, nihil sibi reliquum futurum ad uictoriam arbitraretur. ducibus et ipsis utrique suos hortantibus, ac nunc ante illorum ora manu conferentibus, nunc alios pectore apprehensos, alios tergo impulsos in aduersarium immittebant, Marte intra uallum modo, modo extra munitiones seuiete. Itaque multis utrique caesis, aut uulneratis, non paucis uallo deiectis aut e rupibus deturbatis, aedificijs quoque uallo proximis immisso igni, ab ortu solis ad noctem uario certamine, dubioque euentu pugnatum est. Dirempta a nocte pugna

Masius, quod fessis omnibus, vulneratis compluribus, nocturnis iter in tenebris peragendum esset, per loca saltuosa, equitibusq; parum com-
moda, hæc ueritus noctem sine tabernaculis, absq; uictu ullo, sub dio,
breui in campo, qui duos intra tumulos, non adeo ab oppido procul
iacet, summa sua solitudine, ac militum consternatione egit, subinde
trepidantium, ne finitimus a populis, qui Martiano parebant, auxi-
liis arcessitis, tumultuario ab illis adortu intercepti trucidarentur. Sub
auroram igitur equis, qui de vulnere inutiles erant, quiq; animam iā
agebant militibus in campo relictis, Bisinianum, quod quatuor aberat
passuum millibus, citato gradu redijt. Iisdē quoq; diebus Octavianus
Montistorius, Masij præfectus, circiter millibus passuum tribus ab Rē-
da, cum in uico consedisset quanquam a se pro tempore munito a Cos-
setinis exulibus, qui iter eius obseruabant, nocturno aggressu supe-
ratus, uix ipse solus euasit, cæteri ad unum omnes capti, turma inte-
gra uirorum atq; equorum amissa. Repulso ab Acri Masio quod dif-
fideret, ut se post id oppido potiturum, multa diu animo cum agitasset,
uisum est tandem, quod per Milanum egit exulem, ut is explorato un-
diq; oppidi situ, cognitisq; oppidanorum, ac Baptiste nocturnis insti-
tutis, ac moribus, cum Blancino acri, ac ueterano milite, oppidum mi-
nime muris cinctum nocturnis usus tenebris ingrederetur, singulaq;
exploraret. Quod ubi ab utroq; factum est, Masiusq; de oppidanorū
institutis omnibus ab ijs edoctus est, consilium inijt, ut ij lectis cum mi-
litibus, ijsq; partim elypeatis, partim sclopetarijs, balistarijsq; sub pri-
mam noctem deceptis uigilibus flumen peruaderent, ac monte supe-
rato, ubi collocata prima custodia oppidanorum erat, cæsis uigilibus
illic operirentur, quoad ipse in plano cum copijs instructus, paratusq;
adesset. Est autem Acris summo in monte posita, paucissimis locis mu-
ro, cæterum uallo, ac rupibus undiq; ferme cincta. Circiterq; duobus
millibus ab oppido passibus decurrit Cotilis fluminis, a cuius uado ad
ipsum usq; oppidum sensim assurgit arduo ascensu, montis dorsum, quē
Serronem incolæ uocant. Aduadum Baptista consueuerat singulis no-
ctibus uigiles disponere, qui per tenebras aucuparentur, si qui flumen
transirent, statim id remuntiaturi. Igitur tranato amne, cum ob præ-
fecti negligentiam, uigiles nulli ea nocte flumen obseruarent, militesq;
cum Milano, ac Blancino præmissi, taciti, absq; ullo omnino strepitu ad
custodiam peruenissent, summo silentio custodes ingulant, deq; suorū
numero lectos substituunt, qui oppidanis signa de more custodū antea
quidem explorata & cognita, redderent. Cum uero, accepto signo,
ubi aliquatulum quiescissent, Masium adesse cum copijs sensere, magno

impetu oppidanis quiescentibus nullum transcendunt, Cattuq; centurionem qui nullum custodiebat inermem, ac semisomnem capiunt, inde clypeati primi, post eos sclopetarij balistarij; occupatis uis in forum irrumpunt. Quo a' auibus, ac militibus concursus cum esset, magnis utrinq; sublati clamoribus acre committitur praelium. Inter hæc Masius portam conatus diffringere, ab illis qui eo concurrerant, magno nisu repellitur, alijs tandem atq; alijs succedentibus, facta est ferro p portam uia. Milites turmatim ingressi, qua conferti irrumpunt, gladio sibi iter pandunt. Multa omnis generis hominum cædes passim facta. Baptista reptiæna re percussus, alio atq; alio dimissis militibus, ipse cum paucis, ueteris ad aras tumultum confugit, illicq; contra irrumpentes aliquantum cum stetisset, tandem superatus, ac pene circumuentus ab hostibus, fuga sibi per rupes asperas, confragosaq; montis loca uix consuluit, ac beneficio noctis usus, cum exiguo familiarium numero Longobucum (sunt autem qui Themisen olim hanc fuisse, propter metallorum uenas arbitrentur) se recipit. Capto igitur oppido, cõuersi ad prædam milites nihil sibi reliqui, non ad prædam, non ad crudelitatem fecere. Sacra, profanaq; in promiscuo cuncta habita. Ducis ipsius iussu Nicolaus Clanceoffus serra per dorsum lumbosq; adacta, medius seatur, rarum profecto, ac pene inexcogitatum sæuitiæ genus, ac supplicij exemplum. Inde haud multos post dies Catantiarum profectus, repetino mox adortu Simarim cum tentasset, re infecta alia atq; alia uia aggreditur. Id oppidum quod esset in edito situm, quadamq; e parte rupibus immuneret, ea minus diligenter a' uigilibus noctu custodiebatur. Itaq; nocturno tempore admotis scalis, magno silentio Masius illam non exiguo armatorum numero occupat, qua occupata cum exercitus ab aduersa ei parte muros aggressus esset, illi superiore e loco magno impetu, maioribus clamoribus illati intentos praelio oppidanos a tergo inuadunt, alios cædunt, alios uulnerant. hos e propugnaculis deiciunt, illos proiectis armis capiunt, breuiq; potiti oppido illud diripiunt. Quod peruetustæ, ac maxime celebris quondam urbis Sibaris reliquias esse, sunt q existiment, quippe cum haud multum inde loci dirutæ urbis uestigia ostendatur. Interea Alphonsus Centilia tribus cum equitum turmis, non satis numeroso peditatu, eoq; maiore e parte tumultuario, Rocellâ obsidebat. Id castellum abest Catantiaro, circiter sex passuum millibus. Castra eius hic stagnum muniebatur, illinc amne Coragio, q arciter quingentos passus ab castris præterlabebatur. Id Masio cum esset cognitum, quatuor cum equitum turmis, ac mille ferè peditibus, septingentis ite armatis partim equibus, partim

peditibus, qui eum lecti è cauibz secuti sunt, Catantiaro mouit, se-
 cundumq; torrentem Masentium profectus, collem occupat Pergellu
 nomine, qui ab Coragio quingentos ferme passus distat, eo consilio, ut
 cum Alphonso confugeret, a quo paucis ante diebus provocatus ad cer-
 tam fuerat. Alphonsus cõsidentem eum in tumulto conspicatus, instru-
 cta acie confestim aduersus illum mouit, amnemq; prætergressus, sub
 collem in uia constitit, haud procul ab hora maritima, illic cum hoste
 manum conferturus. Contra Masius ubi transeuntem Coragium, atq;
 aduersum se uenientem hostem instructa uidit acie, suos è colle turma-
 tim instructos descendere in planum iubet. Quod si Alphonsus quo
 impetu uenerat, in primos confestim irruiisset, neminem profligatis ad-
 uersarijs, captisq; ut quisq; è monte descendebat, suis incolumibus, uo-
 ti compos in castra rediisset, cuius rei suis cum esset a præfectis am-
 monitus, iuuenili animo magis q̃ ex ipsa re sumpto consilio, auersatus
 præfectoru sententiam, Atqui inquit descendere omnis patiar ad unũ
 cunctos captiuos ducturus, ne cladis eorum nũtius ad urbem redeat.
 Stabat in acie Alphonsus tribus cum turmis, præerat alteri ipse, al-
 teri Antonius Caraciolus. tertiæ Ioannes Cola, & ipse Caracio-
 lus. Peditatum moderabatur Galassus Ascarus. Masij copiarum
 præfecti erant Losius Sangrius, alter Loisius Longobucus, tertius
 item Loisius Gentilis, Octauianus Montistorius, & Colecta Castel-
 lius. Initum est prælium ingentibus uirinq; animis, stetitq; utrinq; im-
 mota acies diutius, cum interim multi uulnerarentur eq; uiriq; du-
 cū præsentia ad singulas cohortationes pugnam instaurabat, & ipsi
 pugnam edebat duces ante suorũ oculos. cõflictus maior q̃ pro equitũ
 numero. ipsaq; paucitas uirtutẽ excitabat, q̃ singuli a duce suo cõspicie-
 batur, et duce qsq; suũ cõspiciebat, nec pedes superari se ab egte uirtute
 patiebatur. Itaq; affirmatis ab utraq; parte animus uulnera infligebat
 tur. pediti pedes, equiti eques, singulis pene singulis, aut gladio, aut ha-
 sta sibi aduersi dimicabant. hinc atq; illinc balistarij, sclopetarij; uix
 in cassum aut pilas fundebant, aut sagittas. eratq; euentus pugnae du-
 bius, ac mars ipse anceps. cū repẽte Galassus balistaria transfixus sa-
 gitta, ex equo moribundus corruit, eodemq; simul momento aliquot
 cum eo, qui iuxta pugnant. Casu quorũ consternati pedites, parũ
 militiæ assueti, cessere primum loco, mox terga simul cuncti uertere.
 Quorum fuga circumdatus a Masij milite Alphonsus, uiribus, auxi-
 lioq; destitutus capitur. uix pauci ex eo numero euasere. castra statim
 direpta. Victor Masius cum præda, captiuisq; Catantiaru redijt, ma-
 gna ciuiũ lætitia, ac gratulatiũ acclamationibus urbẽ ingressus. Per

idem tempus Ioannes Trauersus, Antonius Turrius Stephanus Male-
nus, et Ioannectus Moranus, qui Martiani copijs Scillatensi in agro
præerant, fines Sanctæ Seuerinæ populati, ingentem pecorum omnis
generis prædam, multosq; mortales secum captiuos perduxere. Post
eam prædā ē præfectis quisq; cum suis loca ad sua redijt. Trauersus,
ac Turrius Netensem in agrū se contulere. Quæ res cum a Iacobo
Balestra, impi gro, maximeq; exercitato equite, Antonello Caibano si-
gnificaretur, consiliū Antonellus inijt sub prædādi specie, utrinusq; in-
tercipiēdi. Itaq; dispositis secundū Netū flumiū insidijs circiter quin gē-
tos passus ab oppido Rocæ, cui est de flumine agnomē inditū, Balestrā
præmisit cū paucis, q; Rocæ portis insultans, hostē extra oppidū, repen-
timum ad tumultum extraheret. Trauersus, ac Turrius gregarijs ti-
mentes, qui pabulatum ierant, ex oppido egressi nullo ordine, ipsi eo-
rumq; equites parū instructi Balestrā consulto fugientem trans flu-
men insequuntur. Quod Antonellus ubi animaduertit, ex insidijs re-
pente prodicens illos circumuenit. Circumuenti dum elabi ex insidijs,
summus conantur uiribus, transfixi uterq; alter per tempora, alter per
ilia adactis sagittis, collapsi ex equis cæduntur. Cæteri capti. Antonel-
lus uictor magna prædā, eximijs cæsorū spolys ē pugna redit. Hu-
ius uiri fidē, consiliū, fortitudinē, sunt qui tollentem in cælum Ferdi-
nandū sæpius audierint, cum illius ingenio acceptum referret, quod ea
regio tot passim rebellantibus, breui pacata, imperiū acceperit, idq; eo
apparere admirabilius, quod Antonellus omnē adolescentiā, primā
etiā inuentū in literarū egerat studijs, otioq; ac libris deditus, post
uero bellicis cū se negocijs tradidisset, eo laudis, atq; authoritatis pro-
cessit, ut et consilio præcipue bonus haberetur, et cōferendis mambus
maxime audax, nec minus dux prudēs, q̄ miles strenuus, incipiēdis,
atq; administrādis rebus ubiq; par. Hæc dū in Brutijs administrātur,
Ioannes Vigintimilius a Ferdinādo missus, propter ætatis authorita-
tē, ac rerū gestarū gloriam, mari ad Brutiorū litus prouectus, Anto-
nū adiit, quodq; de cōciliatione prius agitatum esset, cū illo transēgit,
quibus transigendis illud etiā effectū est, uti Ioanna Antoni, filia Ma-
sio desponderetur, conditionibus ex amborum sententia scriptis, uti
sua Antoni, liberorūq; eius essent oppida, agri, et bona quæcūq; uxo-
ri hæreditario iure deberetur, quæq; ipse olim tenuisset, Masius Ca-
strinuillari Dux declararetur, cū ijs agris, oppidisq; quæ ipse belli in-
re tum teneret. Huius cōuentis, hæcq; rerū gestarū gloria elatus Masius,
in fines Terræ Nouæ uniuersis cum copijs digressus, oppidū ipsum sta-
tim recipit, itemq; Sanctum Georgium, ē cuius arce Rogerium Ori-
liam, equitem Neapolitanū, duosq; item alios nobiles uiros ē summis

arcis pinna culis in rupes maxime præruptas deiici iussit, spectaculum
 sanè horredum, immane, nouum, atq; ob crudelitatem, ea tempestate,
 per Italiam ab amicis, aduersarijsq; iusta nobilitatum. Sunt qui fa-
 ctum excusent, quod cum Ioannes Barresas Masij frater in foro Cos-
 sentino, nulla honesta causa à popularibus in frustra conatus esset,
 hoc genere uindictæ ulcisci fratris ipse interitum uoluerit. Inde ad-
 uersus Galeoctum Baldasium profectus, qui, ut erat fluxa fide, ad
 Andegauensem iam descenderat, scalis noctu summo silentio admotis,
 urbem nomine Oppidum capit, ac captam diripit. Longaq; cum præ-
 da ad Terram Nouam reuersus illic hyemauit, ac per speciem colloqui,
 ueterisq; consuetudinis Marinum Curialem, qui Giracum tenebat,
 capere dum intendit, ille re per amicos cognita, dolum, atq; insidias
 fuga maxime improvisa uitauit, tanta celeritate usus, ut equus, quo se
 rebatur, de nimio cursu in itinere exanimaretur. Inerant autē ingen-
 tes Masio uirtutes tum corporis, tum animi, maxime firma laborum to-
 lerantia, frigoris, calorisq; patientia æque magna. uictus eius ple-
 runq; militaris. Vsesus pro tempore, quiq; inter alios uix excelleret.
 perferendæ inediæ militibus ipse suis exemplum erat. honoris, glo-
 riæq; appetitio insatiabilis. habendi cupiditas infinita, nec minus ut
 multa largiretur alijs, quàm ut ipse possideret quàm plurima, peri-
 culorum incredibilis despicientia, difficiliumq; inceptorum summa
 audacia. Ita tamen, superbiaq; uastum eius, uixq; sui capacem ani-
 mum deformabant. Itaq; pace parta, compositisq; regijs rebus, Nea-
 poli agens, obuium cum haberet Ioannem Spathasorum, hominem
 sibi aduersum, ac maxime infensum, qui salutandi Regis gratia in
 arcem accedebat, ira atq; impotentia præceps, gladio illum obtrun-
 cat. quæ re in carcerem coniectus, aliquot post annos illuue, atq; pe-
 dore oblitus, squalensq; diè illic obiit, uir utiq; dignus mitiore animo
 qui esset præditus, quiq; si nō magis grato, minus saltem se uero prim-
 ape usus esset. Anni huius exitu, in campis qui beneuentum inter Api-
 cumq; interiacent, foedum certamen inter coruos, miluiosq; exortum
 est, siue ostentum illud fuerit, prognosticumq; futuræ ad Troiam pu-
 gnæ, seu naturalis contentio, quod multitudine locustarū ijs in campis
 eo autumno prognatarū, quibus alites ipsi uescantur, pugnatum sit, ob-
 pastus cupiditatem. Primo igitur certamine (nam bis pugnatum est)
 qd milui acrioribus, magisq; falcatis armati essent unguibus, alijsq;
 uteretur patientioribus, maioresq; captaret auras, corui cū discessissent
 inferiores, paucis post diebus, ac si imploratis aliunde auxilijs, rediere,
 desiore agmine generis sui uolucrū. Quod idē factitatu à miluijs. Cæ-
 pta igitur

pta igitur acri in aëre pugna, corui sensim quasi inuito consilio, arteq;
hac usi, intra uineta subsidere, stantesq; aut sup nitibus iā defrondibus,
aut super editioribus ramis, trūco ne emnētioribus rostra subrigebāt,
ingruētersq; alis atq; unguibus miluios suffodiebant rostris, quasi pu-
gionibus. Itaq; cernere erat cadentes passim atq; exenteratos miluios,
singulorumq; ad casum conclamare coruos, crocitatūq; significare ui-
ctoriam, & tanquam cohortari aciem cantu, atq; excire pugnantes.
Quo pugnae genere cum certatum esset diutius, plenis tandem caden-
tium miluiorum campis, ipsi tanquam in insidias delatos se intelligen-
tes, pugnam deseruere, confessi uolatu fugam, atque alitis hostis super
stragem uolitantis uictoriam. Hic uero elatus uictoria coruus, atq; in
cadem uersus, in stratos humi miluios sēuire, iramq; ac rabiem exer-
cere, conficere rostro semineces, atq; ē mortuorū aut capitibus cerebrū
eruere, aut hausta ē uisceribus intestina trahere unguibus, carpere prae-
cordia, ac discindere armos rostris. denum nihil irae reliquum face-
re, nihil non permittere rabiei. Atq; ex hoc certamine, uictor plures
dies, perinde ac direptis hostium castris liber, laetusq; passim fereba-
tur. Hanc pugnam, uolucrumq; conatus tantos plurimi mortales spe-
ctatum cu uenissent, quo stragem ipsi cernerent, per uineta, camposq;
uagabantur. Itaq; alij pugnae genus acre, cruentumq; stragem alij tā
tam mirabantur. Erant qui uulnerum uastitatem, & congestos quasi
caesorum aceros suspicerent, nemo tamen, qui non futurum breui cō-
tendentium exercituum auguraretur certamen, partisq; alterius cala-
mitatem. Eodem anno in Arenate Brutiorum agro mula equum pe-
perit, pilo flauo, crinibus rutilis, oculis rufis, quem post Loisius Are-
nas ad Ferdinandum misit.

F I N I S .

IOANNIS IOVIANI PONTANI
DE BELLO NEAPOLITANO
LIBER TERTIVS.

Neunte aestate Masius animo agitans quibus maxime consilijs, quaq; arte aduersariorum res prosterneret, educto ex hibernis milite, coq; instructo, paratoq; in expeditionem proficiscitur, positisq; Medimam ad amnem castris, in monte, qui est agri Plaisanatis, quanquam natura munito, manu tamen ipse arteq; erectis munitionibus, munitiorem multo illum efficit, ferreisq; atq; aeneis tormentis circum dispositis firmat, eo consilio, ut relicto paucorum militum praesidio, uagari caetero cum exercitu libere, atq; impune posset. Parte ex alia hostium duces arcessito Baptista Grimaldo Ioannis legato, qui per id tempus ad Sanctam Agatham agebat, eoq; duabus cum birembus mari Arenatem in oram delato, conuenere Monasteracj, dieq; constituta ad Antonij fanum, secundum litus maris, de rerum summa consultabant. Fuere autem qui conuenerunt ad fanum cum Baptista simul Galeoctus Baldasimus, Loisius Arenas, Franciscus Gerunda, copiarum Martiani praefectus, Franciscus Caraciolus, et Ioannes Cola eius filius, qui aliquot oppidis regionis eius praerant. Horum fuit omnium una sententia, uti data Loisio cura rei frumentariae, caeteriq; commeatus, ipsi omnes coniunctis simul copijs, Masij inceptis obuiam irent. Itaq; paucis post diebus, positis inter Philogathos, ac Panagiam castris, pedite, equiteq; illic recensito, utroq; cum apparerent hostibus superiores, decreuerunt castra castris conferre, atq; hac ratione, commeatu intercluso, illum aut ad deditionem cogere, aut gladio rem experiri. Quam ad rem interceptae Antonij ad Masium literae, illorum animos mirum in modum confirmauerant. Monebat enim ante aduentum Iaimi Centiliae fratris, qui propè diem affuturus esset trecentis cum equitibus, lectaq; peditum manu, ne quo pacto manum confereret. Quo cognito hostes ante Iaimi aduentum decreuere cum illo congredi, rati (quod post successit) superiores se futuros, motisq; confestim castris, haud procul Plaisano metantur, quingentis non amplius passibus ab Masij castris. quo die leuia quaedam certamina inita. Postridie uero ex eo loco digressi ad flumen proficiscuntur, eo consilio, uti munitis ad Sanctum Philum castris, & prohiberent ne comportari ab Seminaria commeatus posset, & tentarent trahere illum in certamen. Masius igitur (qua erat animi im-

potentia)uenientem in acie conspicatus hostem, expediri arma in ca-
 stris confestim iubet, ac relicto Alphonso cum praesidio, qui castris prae-
 esset, ubi suos conuenisse instructos uidet, huiusmodi est eos oratione ad
 hortatus. Ad praedam potius quam ad pugnam quo uos horter mili-
 tes, monet me tot praelijs spectata uirtus uestra, cui non moenia obsite-
 re, non rupes, quin ipsi quocunq; tentastis, ui, ferroq; irrueritis. Fer-
 ro uos in ira munitissimas urbes uiam uobis mihiq; aperuistis, ferro
 aequis in campis deprehensum hostem non semel prostigastis, ubiq; ui-
 ctiores, ubiq; hostium potiti. Aduentantes ipsi cernitis, ignauissimo cu-
 exeratu, imperitissimos duces, eosdemq; inter se maxime discordes.
 Et haec quoq; ignauissimorum militum messis secunda uobis ferro est.
 Agite igitur fortissimi socij, irruite in eos quo soliti estis robore, qui-
 busq; uincere consuestis animis. Hac una acie, hoc uno certamine (mi-
 hi credite) deletis his copijs, regio omnis nostra est. Hac igitur acie, hac
 una pugna parate uos ad colligendos quos par est, quos fortitudo ma-
 net uestra, quam maxime uberes laborum uestrorum fructus. Ego
 dux, ego miles ubiq; periculorum socius, atq; hortator adero. Haec ubi
 dixit, in hostem instructa acie e monte descendit. Parte alia hostium
 duces instructis ordinibus procedentem Masium conspicati, impedi-
 mentis ad sinistram accliu in loco constitutis, praegrediente peditatu
 aduersus illum feruntur magnis clamoribus, summa alacritate. Dis-
 ces ipsi suos quisq; hortantur. Agite milites, nocturnos hos latrones
 luce in media quos indepti estis, caedite gladio, figite hastis, sternite ia-
 culis. liberate regionem hac peste. uindicate a sicarijs patriam. lux
 uobis auxilio est. Noctu per fraudem, per insidias in tenebris pu-
 gnare soliti, quod uidetis, aduerso oculis eorum sole procedunt, ui-
 delicet assueti in latebris, dum conspectum hostiu reformidant, im-
 promisos adoriri. Haec dies, haec lux, uestra dextera, animoru uestro-
 rum robur libertatem populis, uobis diuitias, gloria, decus, otiumq;
 comparabit. His utrinque duces militem quisque suum adhortantur.
 Et iam signa canere incipiebant. Erat medio utriusq; exeratus con-
 uallis nullo accessu, aut calle, nisi qua publicum iter, ac peregre in-
 cedentium uia. Ita q; aduersarum partium duces, quod intellexeret
 Masium, quo impetu rapiebatur, conuallē transiturum, alam a sinistra
 lectissimoru equitum collocarunt. Ille ad conuallē ut puenit, turmas
 eqtū quatuor, aliam post aliā trans conuallē immisit. Haec confer-
 tis acriter manibus, peditatu hinc, illinc hastis equos transfigente, ali-
 quanto iā superiores aduersarios propellebant. Aderat ipse inter pri-
 mos dux, ac nūc ante suoru ora ferri, nūc gladio hostem petere, peditē

immittere, hortari uoce, significare manibus, adesse se periculorum so-
 cium, atq; adiutorem. Nec uero duces aduersarum partium non et
 ipsi ferire, cedere, in hostem incurrere, uulneratos ex acie subduce-
 re, integros summittere, uirtutem, ac fortiter facta suorum extollere, ele-
 uare aduersariorum, Cum iam in hoc statu rerum quinta a Masio
 immittitur turma, e cuius pugnae euentu in alterutra plane erat par-
 tem uictoria inclinatura. Itaq; nihil a militibus, nihil ipsis ab duabus
 omitti, exanimari equites, exanimari pedites, aestu, labore, puluere,
 uulneribus, equi plurimi trassigi, pedites equorum impulsibus passim
 sterni, ungulis atteri, sauciari, cedi. Tum Masius eo acrius instare.
 Nam si ut alias, hanc quoq; mouisset loco turmam, hostes ibi in fugam
 uersurus erat. Itaq; summis uiribus anniti, nunc solus in hostem ferri,
 nunc alios secum rapere, hos dextra, illo clamore impellere. Hic uero
 hostium duces (quod rem in summum adductam discrimen intellege-
 rent, aduersariumq; fessum iam, uirosq; atq; equos defectos uiribus)
 alam illam, recentibus equis, uirisq; a sinistra immittunt tanto impe-
 tu, ut ea impulsu suo disiectum hostem dissipatumq; nullis ultra sub-
 stentatum subsidijs in fugam uerterit. Dux ipse decem cum equitibus e
 manibus hostium elapsus Seminariam quam maxime citato cursu con-
 tendit, Fugientem pauci ex hostibus insecuti in quers Capacius Capa-
 nus, qui dum ab alijs deseritur, ab alijs qui cum Masio fugiebant ca-
 ptiuus Seminariam ducitur. Strages fuit equorum maxima. peditum
 equitumq; plurimi sauciati. Masiani pene omnes capti. caesi egres ali-
 quot strenui ac fortes uiri. in ijs Gulielmus Rufus sclopetaria pila tra-
 iectus, et quidem dignus ob animi, generisq; nobilitatem longiore
 uita uir. Dumq; uictores ipsi ad spoliandos qui caesi iacebant, pha-
 leratosq; conuertuntur equos, Loisius Gentilis e Masij praefectis stratus
 humi, grauatusq; uulneribus repertus est, quodq; eo in congressu in
 galeae suae cono insigne ferebat, quod ferre Masius alijs esset in pugnis
 solitus, dum fama fertur esse Masius, e finitimis oppidis manus quae in
 castris tum erat, in illu uersa, corporis eius uix partem aliquam, quae
 non aut telo, aut ense, aut pugione petita fuerit, intacta reliquere, tan-
 ta propinquorum oppidorum populi in Masium ira rabiq; incensife-
 rebantur. Victor inde exercitus ad expugnanda castra profectus, acriter
 ea aggressus capit. Alphonsus inter dimicandu, nullo furtim egres-
 sus, Burrellum fuga petijt. Hostes castris potiti, quadriduum in ijs ge-
 uere, dum uulneratos curant, recensitisq; captiuis praedam partium-
 tur. Inde Seminariam profecti, duobus circiter passuum millibus ab
 oppido Petracem ad flumen metantur, rati oppidanos deditionem fa-
 cturos, dum

eturos, dum agrorum uastationem minime toleraturi uidentur, cum
 interim exercitus rei frumentariae extrema penè inopia laboraret,
 ut qui armentariae tantum praedae rapto, animaliumq; aleretur uisce-
 ribus, triticoq; subuiridi è messibus uix dū maturis excusso, eoq; aut
 pruna, aut caldarijs excocto. In hac itaq; deditonis expectatione cū
 essent, Baldasinus, cuius ut corporis, sic animi quoq; incompotitae ad-
 modum, ac uastae uires erant, leuissimas ob causas, ira atq; indi gna-
 tione praecipit, equestris militiae quosdam, alios hasta, alios fuste cum
 percussisset, tumultuantem penè omnem in se exercitum traxit, dum
 equites alij, dum equitum praefecti indigne, impotenterq; ab illo fa-
 ctum, egerime ferunt, criminantiumq; in castris audiuntur clamo-
 res. Is igitur, ut erat animi impotens, atq; intractabilis, conclamatis
 uasis, repente è castris se proripit, profectusq; in agrum Giraciensem,
 maritima in ora consedit. Quo facto duces alij quod impotentiam ho-
 minis, feriasq; nec precibus, nec ratione ulla lenire potuissent, & ipsi
 dissoluto exercitu ad oppida quicq; sua, agrosq; reuersi sunt, cogni-
 tumq; praecipue tunc est, Baldasini, cuius in Europa clarum admo-
 dum nomē erat, quod sepius in singulare certamen cum produisset,
 uictor semper euaserat, uires illas corporis admirabiles, tantamq;
 membrorum dexteritatem, animi morbis, moribusq; foedasse intolerā-
 dis, naturamq; ipsam, qua gignimur, quibus hominibus, corporis attri-
 buendis uiribus maxime consuluerit, eisdem animorum conferendis
 uiribus, aequae uix unquam prospexisse. Quippe quae huic uiro parū
 pensī, nihil omnino moderati indiderit, cuius animus esset trux, uio-
 lentus, inexorabilis, uastus in cupiditatibus, foedus, crudelis, immani-
 tate etiam fera. Huc accedebat, quod in tanta elatione, hominumq; de-
 spicientia, bellicis in rebus parum se pro hominum opinione, ueteriq;
 dignitate gesserat. Is igitur Brutianum in agrum è Giraciensi profe-
 ctus, Turrim quae Brutiana dicitur, die noctuq; cū acriter oppugnas-
 set, irritò inde incepto abiit, cumq; castellis ab alijs esset repulsus, quod
 Alphonsus Centilia magnum in singulis peditum praesidium imposue-
 rat, quodq; intellexerat Alphonsum Ferdinandi filium mari ad ora
 Cossentinā appulisse, ualidisq; comparatis copijs cum Antonio, et Lu-
 ca simul aduersum se parare expeditionem, Rocellam se contulit, di-
 stributisq; per oppida quae ei parebant militibus, decreuit illic Alpho-
 sum expectare. Inter haec post Baptistae legati discessum Loisius Are-
 nās sibi, rebusq; suis iuxta metuens, per Alexadrum Tosum ueterē fa-
 miliarem egit cum Alphonso de conciliatione. Eo igitur dedito, rece-
 ptisq; oppidis omnibus, quae sub eius ditione erant, Alphonsus aduer-

sus Baldasimum proficiscitur. Ferdinandus enim pater eū intellege-
 ret Brutiorum res laborare praefectorū ambitione, ducumq; suorum
 seditionibus, decreuit eo Alphonsum, qui esset liberorū suorum omni-
 um natu maximus, mittere, fore ratus, uti duces, praefecti, proceres, re-
 gionis uniuersae populi, Alphonsi dictis iuxta omnes parituri essent,
 imperataq; obtemperanter facturi. Is itaq; e portu Neapolitano sol-
 uens duabus cū triremibus, felici navigatione usus, acceptusq; a Luca
 quā familiariissime, per eius agros Cossentiam profectus, ibiq; con-
 uentu habito ducū ac procerū, qui patris imperio parentes tunc erāt,
 coniunctis simul copijs ab obsidendam Rocellam progreditur. Id est op-
 pidum Ionium ad mare situm, naturaq; ac manu satis munitū, quod
 Baldasimus praenualido tuebatur cum praesidio peditum, atq; equitum.
 Itaq; oppugnatione perdifficilis erat, multiq; quotidie balistarum, aeneo-
 rumq; tormentorū crebris exussibus sauciabantur, et quanquam ob-
 sidio ipsa apparebat futura diuturnior, diffusus tamen Baldasimus re-
 bus suis, quodq; acerbissime imperitasset, sibi praetimens, sub speciem
 aduehendorū e Sicilia auxiliorum, triremē ascendit, quae ad ancorā
 stabat, noctuq; cum liberis in Siciā nauigauit, cohortatus prius mi-
 lites, uti fidei, amicitiae, pristinaeque fortitudinis memores essent, breuē
 se affuturū pollicitus, magnis cum auxilijs, bellicisq; omnis generis in-
 strumentis, diemq; expectandi sui cū illis statuit. Alphōsus ubi intel-
 lit Baldasimum relicto oppido in Siciā nauigasse, eo acrius oppu-
 gnationi intētus erat. Itaq; nihil remisse ab suis agi sinere, nihil apud
 obsessos quieti esse, summa omnia diligentia administrare, tentare ob-
 fessorum animos, ac maxime militum, pellicere eos ad deditionem pe-
 cunijs, praemijs, pollicitationibus. At milites quanquam obstinatis ani-
 mis obsidione, diurnosq; ac nocturnos labores nō minus pertinaciter
 sustinebant, quā fortiter, tamen cum ille nec statuta redisset ad diē,
 nec aut reditus eius, aut auxilij reliqua eēt spes ulla, atq; in dies omnia
 apparerent difficiliora, Cū se deniq; frustra a Baldasino habitos intel-
 legerent, scriptis conditionibus seq; atq; oppidū Alphōso dedidere, po-
 pularibus publice priuatimq; data uenia milites pleriq; acceptis stipē-
 dijs i Ferdinādi uerba iurauere. Quod exēplū alia itē oppida quae
 Baldasino parebant, secuta statim sunt, quiq; itē egres in illis erant.
 His peractis Alphōsus cōpositis pro tēpore populariū rebus penteda-
 ctulos cum exercitu proficiscitur quod castellū millibus passuū quatuor
 abest a litore. Castellani haud procul a castelli porta munitionē lōge
 prius erexerāt, q Alphōsus tanto est aggressus impetu, ut castellani me-
 tu pterreti, ea destituta intra Castellū se reciperet, qbus trepidatibus
 immixti hostes castello potiti, illud diripiūt. Maritimā inde p ora in-

structo exercitu procedit ad Mottā Anomeriā. Tētatisq; animis Mottā norū, cū deditio negaretur, iussit tormēta ab Rhegio festinari, interim munitionē summo studio erigi, q̄q; solū esset glareosum, materia ex arborū ramis cesa, parū poterat, aggesta, quæ male inhereret, terra cōtegi, cū aggeres lignea, q̄ terrena materia magis cōstarēt, q̄q; aestuū torrerēt calores, breui materia oīs aruerat. Hoc ai adueriēs Mottā præfectus, q̄ hostibus in cōstituēdis munimētis quasi timētis speciē præbuerat, nactus occasione statibus auris, die medio ignē sulphurea admistū materia imisit, raptimq; oīs ea aggestio cōfla grauit. Quod eger rime cū ferret Alphōsus, iussit demū aggeres restitui, q̄ esset futurum bōbardis, atq; earū excubijs munimētū. Quibus reficiendis magnis laboribus p̄multi dies cōsumpti cum essent, bōbardēq; ex præscripto collocatæ, ualido ēt præsidio illis iposito, rursus præfectus nocturno tēpore, cōparatis prius sulphurei pulueris sacculis, uasculisq; itē olei, magnōq; silentio, cōpersis oleo exterioribus tabulis, sacculisq; passim iactatis, ac sopitis de multa lassitudine uigilijs (nā et ipse ad multā eos noctē defatigauerat) ex iprouiso i ferri ignē iussit, quo statim cōprehēsis undiq; munitionibus, uno oīa tēpore ignibus ambusta sunt, tela, clypei, thoraces, armorūq; oīs generis nō exigua copia. Vigiles tādē exati flāmarū strepitu, materiēq; crepitātis fragore, adhuc illorū uocibus q̄ ē muris inelamabāt, uix incēdio elabūtur, hic fumo cōspectū eripiēte, illinc flāmus fugā impediētibus. Igitur ubi sol illuxit, castellani irride re uanos militū labores, cōtēnere tot operas, tot irritos conatus, ludere, achinnari, exprobrare. Illi dolere tot dies in cassū absumptos, pude re i gnauiæ, accusare præfectos. Hi uigilū secordiā, coenas, atq; intempestiua cōuiuia. Alphōsus ira, indignatiōēq; angiturbari, penē furere. In hac itaq; eius pturbatiōe, ludificatisq; cōsilijs, hostes qui extrema laborarēt aquæ penuria, p̄ hominē Antonio Cētiliæ cognitū, cuius cōsilio, atq; opa Alphōsus in primis utebatur, egerunt cū illo deditiōe. Antonius in re præsertim despata, hoc cognito ad Alphōsum propat, re explicat, hortatur, monet, oblatā deditiōis occasione elabi e manibus ne patiat. Cuius autoritate psuasus Alphōsus, cōditiōibus statū subscribit, castellūq; i gressus, ubi cōperit aquæ reliquū quātū eo die satis eēt, neq; amplius castellāis esse, admiratus hostiū solertiā, ac fidē, maximis extulit eos laudibus. Anomeria recepta ad Mottā Rusā copias admonit, p̄fectisq; summa celeritate, nō minori studio munimētis, collocatisq; tormētis æneis, ijsq; de coelo asperrima tēpestas tactis, maximo exercitus terrore, cūcta coelitus exarserūt, fulminisq; affiatu quatuordecim itra munitiones ex præsidiariis exanimati. Sācius Agerba

munitionū prefectus eadē procella attonitus uix post dies plurimos ad se rediit. Restitutus uero munitionibus, multis laboribus, magnis operis, cū nihilominus castellani pertinaciter se defenderēt, Antonius quidā, q̄ ē monacho per summū scelus factus eēt, miles, atq; ob morū improbitatē agnominatus Gabadeus, cū eēt ipse unus ē turris custodibus, obtulit popularibus clām se irāsiturū in hostiū castra, tormētāq; clauis ferreis cōfixurū, ne displodere post id possent. cuius cum esset consiliū ab illis laudatum, ipse furtim castra ingressus Centiliam adit, offeritq; proditūrum se Alphonso turrim, soluto pretio, signaq; ac diem constituit. Re ab Alphonso comprobata redit intra castellum, hoc prius cum Cētilia composito, ut perinde, atq; tormenta confixa clauis essent, nequo modo aliquandiu disploderent. Reditus eius maxime acceptus popularibus, praesertim nō displodentibus bōbardis, confirmata fide promissorū. Igitur Gabadeus diem ad dictā turrim ascēdit, aliquantūq; castra munitionesq; conspicatus, ac si magnū etiā aliqd animo aduersus hostiū munitiones agitare, q̄ sol esset ardentior, rogauit focū, q̄ unus cū ipso ascenderat, pileū ad se uti deferret feruentissimū sub aestum intendo capiti. Itaq; ob eam ille causam ubi ē culmine descendit in imū turris, confestim Gabadeus subductis sursum repente scalis, palliū haesta infixū, quod signū proponendū conuenerat, ē propugnaculis praetulit. Milites q̄ ad munimenta instructi paratq; aderant, signū conspicati, turris ad uallū magnō impetu concurrunt, atq; inde intra turrim excepti in castellū irrūpunt, captūq; cōfestim, ac direptum, atq; Alphonso iussū incesū est. Turris ad solū diruta. populares magnis propositis supplicijs ni parerent coacti Rhegiū commigrare. Tentata inde in cassum sācta Agatha, cum oppidū esset maxime omnium munitū, ac ciues ipsi supra omnes mortales Andegauensis factionis studiosi, Baptistaq; haud inualidum secum haberet praesidium, decreuit Alphonso Cossentiam regredi, apud Flumariam oppidum aliquantum temporis Centilia cum copijs relicto. Biennium inde Baptista, pacata iam uniuersa regione uexauit finitimos, magnis praedis saepius abactis, nec prius oppidum se se dedit, quā Ioannes ē Massilia Baptista scripsit, suadere populo deditionē, quā is populus conditionibus fecit, uti sub Bartholomaei Cardinalis moderatione esset oppidū, fraterq; eius Florius ius eis nomine Cardinalis diceret. His peractis Baptista, fide publica ab Alphonso accepta, cū is omnibus, qui remanere in patria recusarunt, Messanā primo in Siciliam traiecto fretō, Narbonensem inde in Galliam ad Ioannem mari delatus est. Hæc per id tempus in Bruijs gesta.

FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI
DE BELLO NEAPOLITANO
LIBER QVARTVS.

Adem æstate Tarentinus adulta iam in cam-
pis segete, cum omnis in unum coegisset copias,
infestissimo exercitu Andriā petit, castrisq; pro-
pius admotis, obsidionem quam desinauerat,
pertinacissimo aggressus, moenia pluribus si-
mul locis quatit, nihilq; remissum, aut quietum
esse apud circumsessos, et laborantes sinit. Quoque à Francisco Duce
magis magisque cuium alienet animos, atq; atrocius terreat, non so-
lum agros uastat, diruitq; ædificia, sed domos, atq; frequentia urbis
loca teneis tormentis die ac noctu quassat, non sacris, nō profanis ab-
stinens. Apparebat illum ita necessitudinis et humanitatis oblitum,
ut nihil præter urbis eius ruinas, præter Francisci, ac Pyrrhi san-
guinem, Bauciæq; excidium gentis cuperet, odio atq; immanitate præ-
ceps. At Franciscus, quod unum, ac maximum obsessis urbibus reme-
dium ac præsidium esse solet, cives humanissime alloqui, appellare
singulos, sua maiorumq; suorum publice, priuatimq; benefacta me-
morare, de Rege liberalissime polliceri, auxilia propediem affutura
dicere, nec passurum fortem, atq; amicum Regem, deditissimum sibi
populum, benemeritum Ducem, cum gente Baucia, cum uxoris suæ
sorore, indefensos, desertosq; hostis prædam, ac Tarentini spectaculū
fore. Hæc aliaq; ingentem præ se spem ferēs commemorat. Nec uero
Sanxia uxor, uirilis animi matrona popularibus suis deerat, discir-
sare per urbē, sua præsentia, sua oratione plurimum spei, plurimū
illis firmitatis addere, uulneratos solari, egentibus subuenire, in sum-
mis difficultatibus summum robur ostendere, omnia ab utroq; dici,
agiq; quæ confirmandis animis, leuandis laboribus, solandisq; præ-
sentibus malis conferre intellegebantur. Regem uero literis, ac nun-
tijs quo in statu res essent, certiores facere, rogare uti quā primū
auxilia mitteret, Se in dies magis ac magis premū, populum Andriæ
sem imbellem, uerendam hominum inconstantiam, præsertim in ma-
gna annonæ difficultate, arcem in urbē nullam esse, in quam confu-
gat, itaq; urbe amissa, ne spem quidem reliquam aut tutandi sui,
aut illius aliquando recuperandæ. His rebus permotus Rex, quod unū
tunc asserre auxilium poterat, non dum enim à Pontifice, atq; à Fran-
cisco sfortia stipendium militibus missum fuerat, et ipse magna la-

borabat aerarij difficultate, Alphonsum Danalū, qui Ariam in sān-
tibus hyemauerat, quanto celerius possit, subsidio ire iubet, pecuni-
amq; quantam pro tempore poterat, at eum mittit. Magnis interim
Andria in periculis uersabatur. moenia pluribus locis corruerant.
deiecta ē turribus plures. corruentium murorum ruinis fossae im-
plete. plurimi intus dum aggerem exirunt, dum propugnacula
erigunt, uulnerantur. non pauci etiam cadunt. Iulius Antonius Ta-
rentini gener, quod Picininus Frāscī res perditum iri nolle, propter
ueterē amicitiam putaretur, auctor atq; hortator nihil reliq; facere, nul-
lam obsessis intermissione, nullā quietem diurnā, aut nocturnā esse
pati. Ceterum non exiguum ad salutem popularium remedium
erat, quod Andria non modica ē parte antris habitatur, unde sunt,
qui nomē duxisse illā credant, his se pleraq; mulieres, atq; imbellis
aetas continebat. Franciscus Dux dum ijs qui ad aggerem laborabāt,
socius, atq; adiutor adest, dū suos confirmat, cognitus ab hoste parum
absuit, quo minus tormentario ictus lapide sub corruentis muri ruina
decumberet. Quotidiana praelia conferebantur, ne quiete quidē a
certamine noctes erant. Hinc atq; illinc multi uulnerati, aut occisi.
Quo tempore Franciscus dū laborantibus suis equo uectus noctu ac-
currit, atq; ante eum facula incensa praefertur, atroci colubrina Ta-
rentini iussu petitus est, quae posteriore equestri sella partem secum
uulsam trahens, illa sum illum tamen, solo deturbauit. Ad haec ho-
stis ipse, quo praesidiarius Pyrrhi miles defatigatione, uulneribusq; cō-
fectus, rem Andriensem imbecilliorē redderet, de industria, repenti-
na certamina excitari iubebat, ac subinde ad arma concursari. Mitti-
tur etiam a Francisco Barolum ad Barnabam, qui tum rei Baroli-
tanae praerat, uti peditem quo ipse maxime egeret, quoq; illum pau-
cis ante diebus inuisset, confestim remitteret. Nam quia corona cingi
urbem passus non esset, facilis adhuc intra muros illi exceptus foret,
Quod ab illo, dum sibi, rebusq; Barolitanis uehementius timet, per-
negatum est. Dū haec ad Andriā gerūtur, Mineruini a Pyrrho ad Ta-
rentinū, missis ab illo qui oppidū acciperent, deficit. Qui Pyrrhi par-
tes fouebant, eorū pars in arcem confugiunt, in qua Maria Donata,
Pyrrhi coniux cum paruis liberis, ipsa grauida, et maturo prope par-
tu erat. quorum bona statim direpta sunt. Arx ne qua ijs q in eā con-
fugerant fuga pateret, ne ue intra accipi praesidiū posset, ab ijs q Mi-
neruini curabāt, praesidio iposito cingitur. At res Andrienses quotidie
magis ac magis ad exadiū spectabāt. frustra subsidiū expectabatur,
et quāquā in hac obsidiōe maxime cognitū est, na^{us} firmius ciuiū be-

nevolentia munimentū esse, tamē cum animi omnium fessi uideretur, spesq; in dies minor esset, ab hoste uero quæ ad oppugnationē pertinerent, summa cura administraretur omnia, annona prope nulla esset, præter hordeaceum panē, eumq; paucissimorum dierum, resq; in angusto uersaretur. Et iam Alphonsus aduersus Regis præscriptum in Samnites, Pelignosq; iter diuertisset, nec à Barolo subsidiū ueniret, tum uero primum Franciscus Dux necessitate uictus cogitare de conciliatione cum Tarentino coepit. At nihilo imbecillius, aut minus strenue in tanta militum paucitate, moenia, turreisq; tutatus est, centum quinquaginta bombardis opportuna per loca dispositis, ut ne ipsas fossarum ripas attentare hostis unquam sit ausus. Quò circa faciundo cuniculo, quo intra urbē noctu irrumperetur, magna cura dari operam Tarentinus iussit. Re autem à Francisco cognita, nihil ab eo mittitur, quo frustrari hostiū conatus posset. Itaq; dū irrumperere hostis intra muros parat, Franciscus patefacto cuniculo suo, sublatis clamoribus in hostē fertur, et quāquā ignis, incendiūq; fomenta parata erāt, quo urere illos ad unū intra cuniculū destinarat, religione tamen uictus, ac rerum humanarū memor, abstineri incendio iubet, captosq; atq; armis exutos illos, ac per domos distributos, familiariter accipi à ciuibus imperat, atq; ubi illuxit, benigne appellatos in castra cum uesimentis remittit. Quæ re illorum ita sibi deuinxit animos, uti reperti ex eis fuerint, qui per famulos, aut amicos suos clam frumentum, cuius inopia premi urbem sciebāt, aut intra urbē immitteret, aut in ipsas fossas excipiendum noctu ab oppidanis, deicerent. Quibus artibus aliquot diebus fames in urbe tolerata est. Cui rei Tarentinus quod prospicere nullo modo posset, dolore, rabieq; conficiebatur adeo, uti sagittis balistarijs ueneno delibutis tollere Franciscum è medio, pretio corruptis balistarijs tentauerit. Igitur cum ab illo tentandi gratia noti quidā homines missi intra urbē ad colloquiū essent, atq; in ijs Lauretius Miniatus uir utriq; propter syderū cognitionē notus, et ob animi integritatē, ac fidē gratus admodū, atq; acceptus, agere cū eo Franciscus statuit de conciliatione. Sed cū aio destinaisset se se nunq̃ in Ioānis, Renatiq; nomē, uerbaq; iuraturū, quod Tarentino nequaquā displiciturū itellegebat, ita qdē cōuenit, uti Franciscus seq; urbēq; in fidē Tarentini pmitteret, scriptisq; in hanc formā conditionibus, diebus nouē et quadraginta, ex quo obsideri coeperat, deditur. Quæ res in Ioānis aium altius descendisse dicitur. Pyrrhus filius noctu cū paucis equitibus, ut q Tarentini conspectū adire, ac ferre nollet, fugā arripuit. Facta deditiōe, rebusq; è formula cōpositis, Tarentinus ad arcē expugnā-

da, Minerviniū partē exeratus mittit, ob Pyrrhi fugam longe infensior factus. Qui postquam nec precibus, nec minis tentatam impellere ad deditonem Mariam nequit, arcem non minus crudeliter, quā pertinaciter oppugnari iubet. Concutitur itaq; assiduīs tormentorum ictibus. Labefactantur pluribus etiam locis muri. Ipsum quoq; gynæceū, ubi mulier pleno utero, languēti corpore, ingentibus uicta malis sese continebat, patrui iussu plus etiam quā hostiliter pulsatur, oppugnationem tamen uerius quā obsidionē supra muliebrem animum fortiter substinet. Addit igitur eius constantia, obstinatioq; propugnatoribus animum, paranturq; ab ijs ad propugnandum opportuna, quantum ars, quantum pertinacia ualet. Quæ res Tarentini animum eod' acrius irritabant. Itaq; eius iussu expugnationi necessaria, mira celeritate, summo studio, diurnis, nocturnisq; expediuntur laboribus, Quoq; Mariæ prospectum foedet, ac lucem ipsam qua nil est mortalibus gratius, ante os illius, oculosq; suspendio confectum hominem in iugo statui iubet. Circumsonabant omnia minarum, ac terrorum plena, palamq; audiebantur uoces, quibus significabatur, foeda exempla, atrocis cruciatus, crudelia supplicia parari. At uero significatum ubi est ei, Mariam morbo simul, partitudineq; aggrauari, uictus pietate, senis, ac patrui animus, memorq; ex fratre, quem unice amasset, genitam (adeo in acerbissimis etiam odijs naturalis perseperecur sat affectus) quotidianum ad eam uictum deferendum curauit, qualis languentibus dari solet. Hæc ad Regem perlata cum essent, eius animum uehementius percussere. mouebant amissa oppida, in primis uero nequid in Franciscum Ducem crudelius admitteretur. Inexorabilis enim Tarentini animus iure plurimum suspectus erat. At Maria quod nulla ulterius tuendæ arcis spes esset, muri solo æquati, munimenta euerfa, ac disiecta ab imo essent omnia, nullum deniq; auxilium paratum intellegeret, nec sustineri iam oppugnationi posset diutius, capta uerius, quā dedita, exuta penè bonis omnibus, ac male dictis oppleta, cum liberis Spinaciolam à patruo mittitur. In eos, qui in arcem confugerant, seuitum est. Arce capta, Minervino mouens Tarentinus, Canusium proficiscitur, arcis præcipue potiundæ cupidus. Intellegebat enim canusio capto, Barolum, et quicquid trans Auidum esset amnem, breui suam sub ditionem iturum. In hac obsidione illud auare nimis, impotenterq; admissum est. quod dum thesauris inhiatur absconditis, ne à sepulcro quidem maximi principis, Boamundi temperatum est, quod aliquot etiam seculis, atrocissimorum quoq; bellorum turbinibus intactum, inuiolatumq; extra urbem in

Sabini templo magna quadam religione permanferat. Quod facinus palam docuit maxime foedū, ac detestabile animorū malū auaritiā esse, sacra, profanaq; in aequo eam ponere, rapiendi licentiam, summum ius ducere, nullū deūm metū, nullū honesti respectum habere, id denum decere, fasq; esse, existimare, parto quauis ratione plurimū abundare. Sunt qui Tarentini hoc iussu, alij Picinini factū criminentur, illud satis constat, Tarentini iussu euulsas fuisse templi fores, ex aere constatas, quas post ipse templum ingressus religione ductus restitui iusserit. Cæterū Canusiu urbem fuisse ciuibus, aduenisq; maxime frequentem, secundumq; Aufidū flumē positam, emporiumq; regionis eius, ambitus ipse ac situs argumento est. Nā & Cannensis cladis tempore, multa Romanorū millia, quæ illuc confugerant, amice liberaliterq; accepta pauit, & ad Viscardi usq; tempora caput regionis fuit. Quam, ob defectionē, expugnata, incensamq;, ac solo æquatam memoriæ proditū est à rerū scriptoribus, isdem fere quibus à Roberto temporibus Roma quoq; magna è parte incensa est, dum Gregoriū septimum Pontificē Maximū illic circumfessum, ab ira Emerici Tertij ereptum liberat, ac Salernū secū ducit. Aedificatū autē ab Diomede unā cum Harpis, ac Siponto, non desunt è Græcis qui tradant, dū Europā, atq; Africā ferē omnem colonias esse suas uolūt. Tempestate uero hac nostra præter tumultū, in quo arx tunc erat, præterq; Sabini templū quod extra tumuli muros sitū est, solo iacent æquata omnia, uixq; aliquod tantæ urbis uestigiū extat, cuius profecto excidiū non parū uidentur contulisse Baroli affinis oppidi frequentiae, ac celebritati, dū propter agri uiciniae, rerumq; opportunitatē maritimarū, ciues patria amissa eodē commigrant. Siquidem Heraclius Imperator, dū transportandis à mercatoribus ex Apulia in Macedoniā Epirumq; præcipue mari, prospicit mercibus, dū nauigantium saluti, oneradarumq; frugū commoditati, publicisq; portorū ratione hac consulit, molem eo in litore iecat, quæ nunc quanquam partim op-
pleta est ciuiū ob negligentiam, partim nullo reparante maris quassata fluctibus, magno tamen usui est onerandis, atq; exonerandis nauibus. Extat etiam aenea Heraclij statua, quæ ad molis initū ob eius iactæ memoriā, tunc erecta fuit, id quod statua ipsa etiā dextra protenta significat. Hæc dū à Ioāne Antonio geruntur, Ferdinandus signis ad Suessulā in Campania de more lustratis, dieq; ad conueniendū dicta, ipse modicis itineribus in Samniū profectus secūdū Lauiellā (id riuo nomē est) castra posuit. Ibi uiginti dierū, dū eques cōuenit, statua sunt habita. Quo tēpore exploratis hostiū cōsilijs, qd aut seque

dū, aut cauendū esset, animo continenter agitabat, pluribus simul rebus intentus, populos enim qui in fide, officioq; perstabant, nullis non rationibus, atq; artibus confirmat. dubijs spem, fiduciamq; adiungit. qui ad hostem defecerant, eos partim minus territatos, partim impunitate proposita, ut ad officium redire mallent, præmijs quoq; pollicitationibusq; sollicitatos inuitat. quid in Pelignis, Marsis, Brutijs fieri placeat, ducibus præscribit. nihil a quoquam remisse agi, nihil segnitè geri passus. Igitur undiq; coactis copijs, cum ex communi ducū sententia bellum in Apulia gerendū decerneretur, nequid hostile à tergo relinqueret, aliquot castella, quæ in Apuliâ descendenti ad Apennini radices posita iter reddebāt infestius, prius expugnare decreuit, ac die profectionis edicto, secundis castris cum septem ac quadraginta equitum turmis ad Aquâ Diâ profectus est. I d' castellū loco edito sitū, qua solis occasum prospicit, sanè angustū habet aditū, tractūq; satis breui. cætera ferme omnia rupes occupant. Castris pro loci natura positis, cum oppidani deditionē facere recusarēt, Rex obsidendi castelli consiliū cepit. Et iā obsidio ipsa futura diuturnior apparebat, q' hostis aduentare nuntiabatur. Igitur eo inietiore animo esse oppugnationi opportuna cōparare. materiā undiq; comportari iubere. tormenta ænea è Cāpania magno conatu deuehenda curare. nihil segne, nihil remissū pati. Interim hostis, quo Regē ab incepto deterreret, relicta Canusij obsidione, quinq; millibus passū ab regijs castris, ad Focaciā confederat. Eqtatu q' regius erat aliquanto minore, peditū uero circiter septem millibus, in qbus ad tria millia balistariorū erant. Qua fiducia castellani confirmatis animis, cū se neq; corona cūgi posse intellexerēt, et noua quotidie à Ioanne Antonio subsidia p' agros quàm latissimos nocturno tempore mitterētur, obsidionē in dies magis magisq; contemnebāt. Nam et munitiones, quæ à regijs excitabatur, securi despiciebant, et quotidianas penè eruptiones ex oppido cum facerēt, prælijs ita laceſcebāt, uti multos è regijs uulnerarent. Cæterū in castris laborabatur uehementer inopia commeatus, quod necesse erat ab longinquo summus laboribus, maioribus etiā periculis importari, cum hostis interi assidue laceſſeret, ac nunc in pabulatores, modo in frumentatores illatus, nihil tutū, nihil getū, nō die, nō noctu apud regios esse sineret. Adhæc et Iacobus Vrsinus, qui Sanctam Agathā proximū tenebat oppidū, belli se mediū gereret. Magnā forte Rex post aliquot obsidionis dies equitū manū è castris emiserat, q' præsidio tum ijs essent, qui tormenta deuehebāt, tū gregario militi, atq; calonibus, quos in loca diuersa, pabuladi, ac frumentadi

gratia multos dimiserat. Hanc occasione nactus aduersarius, hora
 dici ferme quarta, instructo agmine, tanta celeritate mouit à Forcia,
 uti eodem tempore et nuntius in castra quanq̃ citatissimo equo per-
 uenerit, et hostis stare iam in acie conspiceretur. Ferdinandus repē-
 tina re permotus, et quid hosti consilij esset, incertus, quod anticipi in
 re fieri solet, omnia oculis, animoq; lustrabat, et quanquā hostium
 in cursu, temporisq; exiguitas nihil quieto consilio gerisinat, confestim
 tamen pedites, quos paucos ante diebus scripserat, quorum etiā maior
 pars ab hoste transfugerat, ne eruptionem castelli facerent, pro fos-
 sis arcte collocat, ignemq; à munitionibus arceri iubet. Strenuū queq;
 ac maxime fidum, quē aut casus obtulerat, aut ipse nominatim euo-
 cauerat ad repentinos coercendos impetus, ubi magis opportunum ui-
 debatur, curare, atq; adesse imperat. Tribunos, præfectos, duces, aliū
 aliū muneri destinat, et quid facere quēq; uelit, demonstrat. His actis
 pro præsentī re, atq; copia, satis castris prospectum ratus, Robertum
 Calatinum cum equitibus quadringentis, quanta maxima posset cele-
 ritate, ijs qui in pabulatione occupati erant, subsidio ire iubet. Ipse eg-
 tib; qui pro statione armati, atq; instructi aderant, hosti iam e col-
 le in planitiem quæ sub ipsis castris non admodum lata suberat, de-
 scendenti in aciem, iussis occurrere, reliquum exercitum cogit. ordi-
 nes disponit. ne quid ab latere, aut à tergo incommodi accipiat, pro-
 spiciat. nunc singulos, nunc uniuersos cohortatur, bono animo essent, im-
 petum hostium tantisper ferrent, dum gregarius rediret, dum arma
 totis expedirentur castris. Hæc agendo, ac nunc hos, nunc illos pristi-
 næ uirtutis admonendo, trepidationem sedare, militum animos con-
 firmare, erigere spe, præmijs, gloria. Et iam in planitie concurrī acri-
 bus utrinq; animis coeptum erat, resq; in uniuersi exercitus certamen
 expectare uidebatur, hoste copias promouente, regio non solum non
 detrectante pugnam, sed uliro etiam ad conferendas manus prouo-
 cante. Hæc inter cum aliquantum temporis extractum esset, acur-
 runt nuntij, exploratoresq; qui omnia apud pabulatores, tormen-
 taq; tuta esse dicerent, nec multo post gregarius cum subsidiario
 equite haud procul conspici coeptus est. Quod ubi hostis intellexit,
 confestim suos in collem se subducere, atque ad signa redire iubet.
 Gregarius cum equite letis animis in castris exceptus, ubi paulum
 modo uires abo recessset, et iam omnia in sequendo hosti ab Re-
 ge parata essent, ad signa atque in ordines statim ire est iussus. Cer-
 nere erat, mutata belli fortuna, regum militem spei, atq; fiducie ple-
 num, pugne signum expectare, seq; uix in ordine, conferendæ manus

castris. Calatinus.

cupiditate continere. Contra apud hostem omnia plena paucoris, atq;
 formidinis, solaq; in fuga spem esse. Quod ubi hostiū duces intellexe-
 re. ueriti ne si pugna coepta esset, collatis signis, procul à castris suis,
 sole iam in occasum inclinante, dimicandū esset, citato gradu, ac fu-
 ga maxime simili, per summum collem redire suos in castra iubent.
 Hoc cognito Rex celeriter procedere agmen, qua intercipi posse ho-
 stis iter uidebatur, imperauit, ultimos à tergo qui adoriretur, immis-
 sis, ac iam iam Regis equatus postremos affecutus, pugnam ciebat. Hic
 siue fortuito, siue Picinini consilio, quod à plerisq; creditum est, tantus
 repente ignis extitit inter utrunq; exercitum, ut non equorū modo irā
 situs flammis interceptus, sed equitum quoq; aspectus esset fumo, cali-
 gineq; sublati, quæ subuiridi ē stramine, fœniliq; materia excita-
 ta, cœlum repente omne circumfuderat. Reditum est igitur à regis
 in castra sub primam noctem, hostis ipsius confessione, quo minus ui-
 ctus ipse, profligatusq; esset, fumo, flammisq; prohibitum, Qui si quo
 impetu uenerat, irrumpere in castra conatus esset, nē dies ille cala-
 mitosum bello finem imposuisset. Satis tamen constat Picinini auda-
 ciam, Tarentini cunctatione repressam esse. Die quæ insculta est, ma-
 gno militum concursu, maiore spe, tormenta in castra perlata sunt, no-
 ctuq; ad iactum muris admota. Vbi illuxit, regis ad munitiones, ca-
 stellani ad muros, quæ cuiq; in sortem cesserat, laborare. hi tormenta-
 rios lapides subuectare. illi aggerē intus substruere. omnia summa uē
 hinc, atq; illinc administrabatur. In medio ferme, quē diximus tra-
 ctu, quadrata surgebat turris, ad cuius leuā oppidi porta erat aliqua-
 to humilior, à qua ubi paulū modo processeris, demitti cliuius, atq; in
 horrescere rupes incipit. Eā primo turrim demoliri placuit, cuius rui-
 na oppleta porta, muroq; qui portæ imminabat, equato, aditus intra
 castellum liber militi permittebatur. multis itaq; ictibus die noctuq;
 labefacta turri, pars eius anterior, opinione citius corrui. Quæ ē re
 defensorū animi fracti conciderant. At nihilo segnius præsidarius
 miles propugnacula munire, ne turris posterior pars exterius procū-
 beret. machinis prohibere. non opera, nō arte sibi deesse. Rex ubi quæ
 oppugnandis mœnibus opportuna essent, cōparati intellexit, exercitū
 uniuersum eē in armis iperat, ac nequā repētini hostiū incursus incō-
 modo eē, ne uē quē in castris, atq; inter oppugnandū excitare tumultū
 posset, iētō in oppugnationē exercitu, milite pluribus in locis disponit,
 simul quid cuiq; agendum esset, præfictis, ducibusq; præscribit. Tum
 signo dato magnis sublati clamoribus in fossas procursum tanto est
 impetu, ut uallo superato admotis scutis acriter pro muris pugna-
 retur. Castellanus

reter. Castellanus saxa conicere. scalas cōminuere. multos sauciare. Regius integras alias referre. murum rursus ascendere. non uiribus. non animo defici. Inter hæc Rex castra subinde circumiens, ac nunc his, nunc illis se locis ostendens, integros saucis summittebat, alios uoce, alios præsentia cohortatus, multa quoq; per præfectos, ac tribunos administrabat. Dum hæc a dextra turris parte geruntur, et pugna aliquantulum extracta, res in expectatione esset eorum qui ab leua dimicabant, tum repente displosa bombardæ, imminens portæ murus concussus magnis fragoribus corruit. Quo collapsò, qui in propugnaculis consistebant, partim ruina prostritis, partim maxime simili fulminis procella deturbatis, regius quanquam fumo, puluereq; offusus undiq; magno tamen adortu intra castellum irrui. In ipso statim ingressu aliquot e propugnatoribus cæsi, cæteri superante multitudine abiectis armis uiui capti. Hinc milites ad prædā uersi, castellum diripiunt. Cæterū cum direptio spectare in seditionem cerneretur (nam et prædā exigua, et diuersi generis miles erat, adhæc quod hostem esse in armis, et aduentare illum fama erat, cum tamen castris se cōtinuerit) Rex immitti in ignem tectis, pluribus simul locis imperauit. Captum igitur, atq; incensum est castellum, undeuigesimo ex quo obsideri coeperat die. Cum interim finitimis e locis partim metu, partim studio partium, missis oratoribus, Regi se se aliquot etiā castella dedere. Biduo deinde quieti militum dato, cum interea de belli esset rationibus agitatum, Vrsaria omnium sententijs, ac totis uiribus petitur, omnisq; in eam uersus est apparatus. Fore enim satis apparebat, ea capta, uti penè omnia post tergum, citraq; Apenninum pacata redderentur. Ab qua in uniuersam quoq; Apuliam, quæ Apennino, Ganganoq; includeretur, liberæ discursiones paterent, Troiæq; quæ regionis eius arx esset, a qua passuum millibus quatuor non amplius abesset, nihil tutum, aut quietum relinqueretur. Quo peruentum cum esset, Rexq; de more per præconem, uti deditionem facerent, postulasset, oppidani quod scirent Tarentini copias integras esse, nec se propter loci opportunitatem despicendos arbitrarentur, Rursus quod intellegerent Aquam Diam ante ducum suorum ora per uim captam, igniq; absumptam esse, spe, metuq; quid potissimum sequeretur, incerti erant. Verum quod tormenta propius admoueri scirent, quibus admotis, dedendi sui arbitrium non facile integrum relinquebatur, spem metu superante, deditionem in quadriuum, ne liberati interea obsidione ab suis essent, cum Rege paciscuntur. Ferdinādus quod per hanc maxime occasionem futurum rebatur, uti collatis cum hoste signis, quod

maxime auebat, decerneretur, quodq; è campania nuntiabatur Mari-
num Martianum multis undiq; coactis militibus, ad uiginti equitum
turmas, ad duo peditum millia secum habere, quibus aut agrum Ca-
panum infestaturus uidebatur, aut in Beneuentanum transiturus,
quo Regem ipsum à tergo aut omnino includeret, aut arctius preme-
ret, oblatam ab oppidanis accepit deditionis conditionē. Igitur locis cir-
cum occupatis, nequa nocturno præsertim tempore irrumpere ho-
stis posset, quæ è Focacia mouisse per exploratores compertum erat, ad
eum propellendum summa omnia diligentia ab Rege parabantur.
Interea Ioannes, Picininusq; (nam Tarentinus quartanæ morbo
correptus è castris Spinaciolam concesserat) sub Asculum confederat.
Ibi communicatis sententijs placuit, uti admotis ad Troiæ castris, sub
iectos Apuliæ agros non solum à populationibus tuerentur, uerum
etiam fortunam tentarent, siquam liberandæ ab obsidione Vrsariæ in-
uenire uiam possent. Troiæ edito in tumulo sita ab ocausu, qua arx est,
clementi tractu in ortum excurrit æquinoctialem. ipsa oblongior,
et maxima è parte posita plano, utrisq; ab lateribus muros cliuo im-
positus habet, æquato pene ubiq; aggestita terra fistigio. A qua parte
in orientem, ut dictum est, uergit solem, paulatim se campi demit-
tunt, donec in uastam illam planitiem diffunduntur. Ager ipse fici,
uitibus, atq; oleis confitus. Sub ipsum tumultum à septentrione Chi-
lon amnis delabitur, ab Apennino decurrens. Vrbis ipsa, ut annales
quidam docent, quadringentos et quadraginta duos ante annos co-
dita, Basilij, et Constantini Imperatorum iussu, præsidium, uti au-
thores arbitratur, aduersus Normannos, qui finitimis in locis sedes sibi
constituerant, bellumq; aduersus Græcos gerebant. Sunt qui Ecanam
eam fuisse tradant, ueterem maxime urbem, atq; à Constante Augu-
sto multo ante dirutam, quo tempore is ab Epiro cum exercitu in Apu-
liam cum traiecisset, multa ibi foede, crudeliter, immanem in modum
patrauerit, non Ecanam modo ac Luceria nobilissimis urbibus solo
æquatis, uerum etiam à Remoaldo Beneuentanorum Duce Grimo-
aldi Langobardorum Regis filio fuscis fugatisq; eius copijs Romam
cum concessisset, atq; à Pontifice, ciuibusq; Romanis liberaliter acce-
ptus esset, publica priuatq; ædificia, ædes item sacras antiquissimas
quibusq; ornamentis, ac præsertim æneis spoliauerit, in ijsq; Diuæ
Mariæ templum, quod à Marco quondam Agrippa in honorem deo-
rum omnium fuerat conditum, ac sumptuosissime ornatum, detractis
inde tum monumentis alijs, tum æneis etiam tegulis. Quibus para-
tis sceleribus in Siciliam mox trajiciens, ea quoq; cum Africi pariter

ac Sardinia per summam auaritiā direpta, ante quā inde decederet
 ob seuitiam, atq; impotentiam in balneo a' militibus cæsus, di gnū
 sceleribus suis exitum uitæ habuerit. Quin etiam quibusdam in an-
 nalibus comperio Robertum Viscardum capto Rhegio in Brutijs, cir-
 ca initia rerum eius, statim in Apuliam profectum, cum a' Troianis
 urbem ipsam deditibus uocaretur, adeo inter annalium scriptores, et
 res gestæ, et tempora simul dissentiunt. Quippe cū euocatio hæc ipsa
 è Brutijs indicio sit ante Normannorum aduentum in Apuliam, Tro-
 iam fuisse siue conditam, siue instauratam. Positis igitur ad Troiam ca-
 stris, Andegauensium partium duces cum diuersa sentirent, alter can-
 doq; aliquantum extraxissent temporis, illorum tandem uicit sen-
 tentia, qui censerent, uti occupato colle, qui ante regia castra non ma-
 gno tamen interiecto spatio, aliquanto surgebat editior, unde et aqua
 tionem facile hostium prohibere possent, et subiectos tueri campos, eò
 copias traducerent. Occupandi uero collis ratio hæc est imita, uti de
 quarta uigilia præmisso paucis cum equitibus, quo plurimo abun-
 darent, peditatu, locoq; castris delecto, reliquus exercitus instructo a g-
 mine, cum impedimentis sequeretur. At Rex, quod unum cupiebat,
 cum in dimicandi necessitatem rē adductam, cernebat, præfectis duc-
 busq; i' prætoriū ad se uocatis, huiusmodi ad eos orationē habuit. Si q-
 occasione aut di' imortales ostēdunt, aut hostes ipsi nobis offerūt fortis-
 simi uiri, eam seq- ducem uolumus. Nō de recipiēda Vr saria, sed de pro-
 stigando aduersario, belloq; conficiendo nobis potius cogitandum uide-
 tur. Quam ob causam non tam mihi aut confirmandi estis, aut instru-
 endi ad dimicandum, quā studijs ipsis uestris, uestreq; fortitudini
 gratulandum. Quem enim hostem indipisci in campis auebatis, en-
 ante oculos iam habetis, atque in apertis locis positum spectata uirtus
 uestra uel contemptui habere eū potest. Quod obeffe unū uidebatur,
 Tarentini illius cunctatoris præsentia, id omnino sublatum uidetis.
 Ipsi uero inter se hostium duces non consilijs modo, sed animis quoque
 dissentiunt. Quibus dissentientibus, quid in militibus esse firmitatis
 censeatis aut roboris? Contra summum in nobis studium, certa consi-
 lia, firma concordia, miles ipse noster præliadi cupidus, signa sequi,
 atq; ordines seruare consuetus, omniāq; ad præscriptum gesturus, ple-
 nus et ipse spei, tantum animi pollicetur, ac fidutiæ, ut iam iam uer-
 so in fugam hoste, cogitandum magis sit, quo nam illum modo ca-
 stris exuamus, quā quibus artibus, aut quo pugne genere sit
 cum eo congregiendum. A' ne parata sunt cuncta, quæ consilium,

ratio, rei q; militaris disciplina paranda docuere. Vos modo suum
 quisq; militem, se q; & equos curare, arma q; in promptu habere iu-
 beatis, atq; uti de tertia uigilia instructi, paratiq; ad signa conueniant.
 Quod si quos uultus, quaeq; ora nunc uideo, cras is similes animos
 habueritis, dicam uobis duces, bellum iam confecimus, nec tam ad cra-
 stinam parare uos uictoriam, ac praedam oportet, quam ad belli pra-
 miam accipienda, quanta & a gratissimo expectari Rege debeant, et
 regni Neapolitani amplitudo, atq; opulentia fortitudini promittat ue-
 strae. Concione dimissa, praefecti, ducesq; laeti, atq; animum pleni mi-
 litem quisq; suum curare equos, expedire arma, se q; in crastinam pa-
 rare pugnam hortantur. praemia cuiq; sua proponunt. regias uires,
 sua consilia, atq; opes in maius efferunt. hostem eleuant. in primis ne
 quis extra ordinem in aciem prodeat, edicunt. Hisq; rationibus
 suorum animis confirmatis, corpora curare illos iubent. Albescentem
 igitur caelo, hostis collem occupat. Quod ubi Regi cognitum est,
 eductis copiis, quas de tertia uigilia esse instructas iusserat, Robertos,
 Ursinum, atq; Calatinum cum ea equitum manu, quae satis uisa est,
 occurrere hosti imperat, post hos Alexandrum cum parte copiarum
 mittit. Ipse relicto in castris praesidio, reliquo cum exercitu ad pugnam
 instructus progreditur. Descensum in certamen est ab Rege, cum no-
 uem & quadraginta equitum turmis. Roberti hostium equitem non
 magno conatu e colle deturbatum in fugam conijciunt, inde in con-
 fertissimum illati peditem, alter a dextro, alter a sinistro cornu pra-
 lium committunt. Pedes primo, quod equitatum suum auxilio uen-
 turum sperat, impressionem acriter sustinet. multa utrinq; uulnera
 eduntur. ex hoste plures cadunt. e regis equi non pauci confodiuntur,
 imparq; erat omnino pugna, quod hostis nullo equestri praesidio, ni-
 do arboribus loco, irruentem equitem, nec euitare poterat, nec ex aequo
 cum illo configere. Fit igitur magna peditum strages, sustinent tamen.
 At ubi fulgentia signa conspecta sunt, & agmen procedere, regiumq;
 equitem qui impressionem fecerat, noua subsidia, recentis subinde equos
 accipere uisum est, repentinam in fugam uersus, prostratusq; ingruen-
 tium impetu equorum, pedibus illorum proteritur. Pars declinior em
 per locum, qua equiti non patebat excursum, praecipit ab insequentium
 manibus elabatur, se q; trans torrentis ripam, ubi suos in acie stare co-
 spexerat, recipit. Alij caesi, uulnerati alij, aut capti armis exuuntur.
 At ubi regio a milite ad ripas uentum est, hic noua rursus pugna
 conferitur. Utrinq; duces acies instruunt. praesidia locant. suos hortan-
 tur. apparet

aur. apparet totis uiribus, atq; uniuerso Marte decernendum. Proce-
 bat Ferdinandi agmen suis sub ducibus, suo loco, suo quisq; ordine gra-
 diens. Quod Picinus conspicatus, qui trans ripam suos colligebat, con-
 uersusq; ad Ioannem, qui iuxta aderat, ne dies hic inquit, plurimos
 hastarum truncos, plurimaq; uidebit fragmenta, Cui ab Ioanne ob-
 lique responsum cum esset, quippe qui pugnae cupidus deirectatum iri
 pugnam a Picinino uerebatur, quem producere intellegebat arte bel-
 lum, egerime id ille ferens, indignabundusq; qua parte redinte gra-
 ri pugna coeperat, milites summittit. Erant omnino aditus duo, & hi
 quide angust, atq; acclives, quibus regius irrumperere conabatur eques,
 quem superiore e loco hostis facile propellebat. Magna enim illic hasta-
 torum manus, non minor sclopetariorum coacta pugnat. Quod cir-
 ca facile equites ab ascensu deiciebantur, & qui acrius institissent.
 mulnera pedem referebant. Itaq; magni utrinq; clamores tolleban-
 tur, ut quis aut ferocius illatus ascenderat, aut praeceptis datus corruerat,
 uario euentu, uaria spe, summa tamē alacritate pugnabatur. pedes hic
 atq; illinc obteritur. eques egre substernitur. utrinq; centuriones, utrinq;
 tribuni recentes summittunt milites. Cadit ibi e regis tribunus uir
 acer, & strenuus. qua e re additus hosti animus. At regius facto tan-
 dem cuneo uictor irrumptit, ripisq; superatis inde aduersarios depel-
 lit, fugientesq; ad ordines regredi, atq; ad signa cogit. Et iam parte-
 alia qua se campi latius aperiebant, canere signa, et concurrere acies
 coeperant. primaq; e regio equitatu turma non satis prospere manum
 conseruerat, Cui laboranti, & penē ab hoste circumuente, duas quas
 Alexander secum habebat, auxilio mittit. harum aduentu pugna re-
 stituitur. Nec minus a Picinino, ac Picinini ducibus subsidia mittuntur.
 pluribus simul locis certamen initur, pugnaq; pro egrū uirtute, proq;
 recentium equorū robore, uel aduersa erat, uel prospera. Quod ubi
 Rex animaduertit, Versum cum globo lectissimorum equitum, quem
 ad pugnae difficillima parauerat, aliasq; atq; alias post eū turmas pro-
 cedere paulatim iubet. Quod hostis conspicatus, subducere se, ac cedere
 sensim coepit. Regius eo acrius equos promouet, hostemq; iam cogitan-
 tem, qua se ratione aut in castra reaperet, aut intra Troiae moenia
 magno impetu adoritur. Excepit hic Gallus eques procurrentem re-
 gum, ingentibus animis, aditusq; est Gallo Hercules Estensis magno
 cum equitum robore, lecta q; uirorum manu. Itaq; nec uiribus, nec ani-
 mis primo cedunt. Stimulabat Gallum animus insolens, ac natura fe-
 rox, manum uero Estensem ducis sui praesentia, & quod ille nihil prae-
 termitteret, quod strenui militis, aut fortissimi ducis esset, quippe qui

nunc uoce, nunc praesentia, saepe gladio suis, modo pluribus, interdum singulis adesset, uir & corporis uiribus, & animo magnus, atq; excel lens. Tandem relictis ab reliquo exercitu suffossis, aut ingulatis equis, arcuuentiq; ab regijs, partim capiuntur, partim qui equo erant in columi, cum Hercule duce fugientes, ad suos se recipiunt, qui iam sub Troiae muris in cliuo constiterant, eos regius insecutus eques cum esset, superiore e loco facile deiatur. Quo tempore Picininus accliu loco, sub ipsam Troiae portam, quae ad Apenninum spectat, ordines de integro restituit, tumulumq; qui est ante arcem, praesidijs firmat. Adhaec equitibus turmatim pluribus locis dispositis milites cohortatur, uti prius sine uirtutis memores locum teneant, regios tam iniquum in locum sine summa suorum clade minime successuros. Si uiri esse uelint, accipiam i gnominiam eo loco, eodem die, ipso illo penè momento abolita ros. Cuncta esse post tergum tuta, recetes equos, recentes milites, urbem, castraq; subministratura. Contra regias copias eo loci perductas esse, ut neq; explicare se a pugna, neq; recipere i castra siti, laboreq; equis, uirisq; confectis, sine multa internitione queant. Redintegratur igitur pugna regio urgente, dum pertinacius iniquum in locum succedit, moxq; aduersario rursus propellente detruditur, multi tñ utrinq; cadūt eq, uiriq;. Quod conspicatus Rex uocatis ad se principibus, cum in maximū adductā discrimen rē cerneret, qd possimū sequēdū censeant sciscitatus, cum alij sensim recedendum censerent, quod satis eo die, eo certamine, actū iudicaret, alij insidias ueriti, artesq; Picinini, Regi se uti e pugna subduceret, persuadere conarentur. Ad ea ipse, quando inquit, dies hic noster est, & nos fortunam hodiernam sequamur. macti uirtute estote, quame uadentem uideritis, sequimini ducem. Tum praemissis qui explorarent, ne quae post tumulos insidiae essent posita, concitato statim equo, cum lecta manu equitum, per summum euadit tumulum. Procurrentem Ferdinandum suae acies, signaq; sequuntur, atq; omnium primae, turmae aliquot recentes, quae a pugna continuerant, integrisq; erant uiribus. Ea e re nouus repente ardor equites inuasit. ferro sibi uiam quisq; faciunt. nec turmatim iam, sed confusis ordinibus res geritur. nec tam gladijs mars saeuit, quam propellentium equorum pectoribus. hos incitabat, quod partem iam uictoriam eripi sibi e manibus indignabantur. illos ducis sui gloria, et multis bellis partum decus. Igitur dū acerrime haud procul a porta, ac sub ipsis muris ab ijs, qui cliuum tenebāt, dimicatur, interim ab illis, qui in uia paulo a porta longius collocati erant, fuga fieri repente coepta. Inde premente Rege, multisq; ex hostibus, & in ijs aliquot

præfectis partim captis, partim equo deturbatis, qui tumultum tutabantur, ipsi quoque deserto loco terga uertunt. Ibi undique a regis tanta facta impressio, eoque incursum est impetu, ut uersis equis hostes, alij in castra secundum urbis raperentur fossas, alij ex equis in fossam deiectioni, ab iis, qui è muris pugnabant, manibus, scalis, funibus excepti subleuantur. Ioannes, Picininusque magno tumultu intra portam admissi. quique cum iis erant uix acceptis, porta ipsa repente clauditur, regio ita urgente, ut quidam hostibus immixti urbem sint ingressi. Signa ab iis qui in propugnaculis constiterant excepta, intra muros cum trepidatione iaciuntur. Rex in fossam quæ ad septentrionem est, equo inuectus, ac fugientibus immixtus in castra hostium contendit, quem Alexander, ceterique quanquam diuerso itinere subsequuntur. Vbi in castra peruentum est, confestim nullo defendente capta, direptaque. Qui è regis a prælio atque ab labore recentes erant, atque integris uiribus, fugientem Luceriam uersus hostem insecuti, in ipsa fuga multos uulnerant, plures etiam capiunt. Rex ubi castra diripi, et iam nihil ultra ex præscripto geri sensit, haud procul a porta, quæ ad orientem spectat, signa in uia constituit, eaque præsidio firmet, edicique; nequo casu locum deserant. Interea uictor miles totis campis uagatur, longiusque fugientem ad multam etiam diem insecutus, atque in prædam uersus, non ad signa redire, non ad ordines curat. Videres itaque; alios proiectis armis, onustos sarcinis uix progredi, alios collatam unum in locum prædam inter se partiri, plurimos equestris decoris oblitos phaleratum præda equum onerare, seque ante agere, ipsos pedibus ire, et recte alia atque alia iumenta, equosque sarcinis impeditos trahere. Quin et ex iis, qui in præsidio collocati fuerant, complures et ipsi in prædam intenti signa, locumque reliquerant. Quæ res hostes quamquam fessos, et muris clausos ad erumpendum inuitauit. Egressi igitur portis, nullo tamen clamore edito, regiones præda occupatos, ac sub sarcinis impeditos de improviso adoriuntur, multosque ante quam hostes esse intellegantur, mentito etiam nomine capiunt, et iam liberius uagari incipiunt. Quod ubi Regi cognitum est, undique ad signa concurrere imperat, multaque per IOVIANVM PONTANVM, quæ secum ducebat, ab ducibus pagenda curat. Ipse ut quæque nactus erat, primo singulos, deinde plures, quæ pugnam confertam uidebat, imittit, donec aliquot ordinibus restructis, iustæ pugnae more dimicari coepit. Itaque dum sustinere impetum hostis nequit, citatis equis in urbem regreditur. Steterunt dein regis in acie, atque sub signis, donec præda omnis coacta, et uersam uersus, tutum in locum delata. Inde sub uestigium in ca-

stra est reditum. Dies quæ insecuta est, quieti militū atq; equorū data. Captiuorum numerus recensitus, fuit aliquanto minor, quia captiuorum alij, quod capitalium rerum conuicti essent, clam dimissi ab amicis, aut cognatis fuerant, alij iureiurando parum seruato, fideiq; et data, atq; accepta, ut nunc in conflictu moris est, dexterae immemores, Troiam profugerant. Ioannes, Picininusq; maximo silentio Troia egressi, Luceriam noctu profugunt. Deliberantem de obsidenda urbe Ferdinandum Troiani inuitant, misso qui seq; urbemq; dedituros polliceretur, ubi castra propius admonisset. Imperitabat urbi Ioannes Coxa, qui quod Nicolaum Episcopum indignius habuerat, Lombardorum familie inuisior erat, cuius opes in ciuitate magna, atq; pol-lentes tunc erant. Castris igitur ad uineta positis, tumultu, sicuti con-uenerat, ab Lombardis excitato, deditur Regi oppidum. Coxa cum in arcem cum paucis confugisset, diffusus rebus suis, Alexandro se, cui propter ueterem consuetudinem plurimū fidebat, dedit. Rex uno si-mul tempore et oppido potitus, et arce, oppidanos collaudat. Lom-bardos etiam muneribus donat. Coxam ad se ductum, multisq; orna-tum laudibus, atq; inuitatum, ut manere in patria uellet, dimittit. Ca-ptiuos, qui in castris erant, et in ijs quosdā, qui Ioannis e cognatione essent, liberos abire permittit. tum qui dedentem se se Fogiam accipiat, mittit. arma, equosq; apud Troiam repertos, qui ab hoste capti fue-rant, militibus suis restituendos curat. Rebusq; sic ad Troiam compo-sitis, duobus castris ad Sactum Seueriū profectus, cingit oppidū, quod quo minus statim oppugnaretur, humber prohibuit. postero in die de-ditione fecit mulctatis ciuibus. Inde Rex ad Asculū retro mouēs, ur-bē statim recipit, Candelāq; ex itinere oppugnata diripit. Mox Ascu-lo recepto ad Ausidum proficiscitur, eo consilio uti Ioannem Caracio-lum, qui Melfiæ Dux præerat, debellaret. Is quod Andegauensis fa-ctionis fractas res cerneret, nullumq; superesse Tarenino exercitum, quo tutari oppida, remq; suam posset, se cum arabus, atq; oppidis in Regis fidem permisit, quem ad se uenientem Rex, benigneq; appella-tum monuit, uti fidei memor quieti, honestaq; consilia peruersis, ac pa-rum quietis anteponeret, postq; aliquantum temporis mutuis, ac gra-tis extractum sermonibus iuratum illum in uerba, eodem die Melfiā remisit. Id oppidum montosis in Apuliæ locis positum, gerendis bellis maxime opportunum est, quod a Gulielmo Ferribrachio Normanno rum duce conditum, annales quidam tradunt. alij ab eo per uim ca-ptum. Quodq; ueri est similius, cognita opportunitate, illud ut arcem

futuram aduersus Græcos, qui Apuliam, Mesapiæq; tenebant oram, primum a Gulielmo, inde a Drogo, atq; Humfredo, qui Gulielmo fratri successerant, postq; a Roberto Viscardo & arce munitum, & mœnibus, quæ nuper ab hoc ipso Ioanne etiam promota sunt. Per eosdem dies aliquot in Hirpinis castella recepta. Fama ingentis prælij breui regnum peruagata, hominum mentes terrore simul, admiratio neq; compleuerat. Quod circa illustre Regis nomen esse, maiorq; in dies expectatio haberi, & quo uictoria, eodem quoq; popularium fauor inclinaba. Attebat quod per idē tempus a Federico Vrbinate aduersum Sigismundum Ariminensem feliciter dimicatum fuerat, ex qua dimicatione Sigismundus afflicto, prostratisq; rebus suis, mari ad Tarentinum confugerat, opem ab illo imploraturus. At Rex quanquam his Tarentinum necessitatibus circumuentum intellegit, tamen cum illius thesauros sciret esse itegros, se uero tot bellis, tot calamitatibus exhaustum, ac militem suum mercenarium, maxima etiam e parte peregrinum reputat, timere militem transfuga, nec tam irritandum illum quam leniendum ducere, aut paucorum expugnatione oppidorum ita territandum, uti uetere exercitu restituto, nouum quoq; e longinquo arcesceret, Senem, & quartana febre, deterrima parte anni laborantem, minime diu uicturum. Adhæc Ioannem, Picannumq; cū singulari persequeretur odio, uidendum etiam atq; etiam esse, ne adductus necessitate Ioānes Antonius utriq; conciliaretur. Hæc aliq; huiusmodi secum reputantem Regem, habentemq; ad Aufidum aestua, missi a Tarentino legati adeunt de pace cum eo acturi. Quibus Rex auditis Bartholomæum Ronarellam Cardinalem, qui Beneuento Pontificis legatus præerat, ad se accitum rogat, uti ducto secum Antonello Petruto, epistolarum magistro, Cereniuolam proficiat, illic cum Tarentini oratoribus de pace, pacisq; conditionibus deliberaturus. Ipse interim quibus posset artibus, illum sibi conciliare studet. Iisdem diebus Enneus Genara Comes Arianensis, uir multis artibus, & in primis fide clarus, morbo correptus diem obit. Igitur ubi de pacis conditionibus satis conuenit, legati ad Tarentinum redeunt, unaq; Bartholomæus, & Antonellus cum ijs profecti, itemq; Antonius Tricius, qui Francisci Mediolanensis Ducis apud Ferdinandum oratorem agebat. Summa tamen conditionum Petruto permissa. Agebat tunc Ioānes Antonius Vigilijs, quod oppidum ad mare situm est. Ad eum Ioannes, Picannusq; quotidie ab Trano uentitabant, ea enim urbs præter arcem Tarentino parebat. Quorum suasu penè commissum est, uti contra ius gentium legati uiolarentur. Quibus tamen a Ioanne An-

tonio comiter acceptis, benignèq; auditis, foedus his conditionibus ictum est. Quod Deus Optimus Maximus bene uortat, Ferdinando Regi, & Ioanni Antonio Vrsino (sicuti conuenit) sine fraude, sine dolo malo pax inter eos perpes esto. Quæ in duello antehac ui, dolo ue, fraude ue acta, abacta, direptaq; sunt, eorum nullæ utiq; expostulationes, nullæ iudiciorum actiones sunt. Quas urbeis, quæq; oppida, quosq; fines Ioannes Antonius Vrsinus sub Alphonsò Rege tenuit, quoq; etiam imperio tenuit, sub Ferdinando etiã teneto, populisq; ita moderator. Quers legibus, quers olim cõditionibus Ioãnes Antonius Vrsinus sub Alphonsò Rege uixit, ollis legibus, ollis conditionibus sub Ferdinando Rege uiuit. Eadem item in populis sub Ferdinando Rege, quæ fuere sub Alphòso, iura ei sunt, liberaq; potestas esto. Quæq; potestate, quoq; iure, militiæ magister Ioannes Antonius sub Alphòso Rege fuit, eodẽ iure, potestateq; sub Ferdinãdo, magnus militiæ magister utitor, persungitorq; Aureũq; centũ millia magistratus huius ergo quotannis regio ex ærario, regis ue è uectigalibus dinumerata capito. Idẽ hinc Ioannes Antonius Vrsinus Tranũ urbẽ Ferdinando Regi, cum agro, finibusq; statim restituit, arcemq; Salernitanam ad dictam diem resignato. Ioannem Andegauensem, Iacobumq; Picinũ inira dies quadraginta Apulia, finibusq; eius uti facessant, Ioannes Antonius cogito, ollisq; ne ue clam, ne ue palam, auro, argento, ære, ne ue alio auxilij genere subuenito, ne ue utiq; præsiator. Rex fidem eis publicam, qua tuto abire finibus hisce liceat, dato. Terra, mariq; abeundi iusq; fasq; pro arbitrio ollis esto. Siquas urbeis, quos ue regulos Ferdinandus duello petet, nullis copijs, nulla pecunia, nullo auxilij genere, clam ue plam ue Ioannes Antonius eis suppetas afferto, ne ue cõsilio, ne ue opera adiutato. Debellandi quos uolet, quãdoq; uolet, libera potestas Regi esto. Hæc ollis fœdera perpetuo manento, quæ inter eos sic cõuenere, uti uolens, libensq; uterq; egerit, feceritq; promiseritq; sine dolo, sine fraude, bona fide, cõceptis uerbis. Deumq; uterq; testẽ supremũ laudant. Pace facta, rebusq; cũ Tarentino cõpositis, Ferdinandus ab Aufido mouens, atq; in fines Daunorum profectus Ferentanos uersus, ad amnem Frentonem castra posuit. Aduenienti Lesinates, Serrani, Precanensesq; capto etiam præsidio, portas aperuere. Quorum exemplum finitima etiam castella secuta sunt. Inde Montorium profectus Rex, confestim illud recipit. arx etiam paucis post diebus dedita. Hinc castris ad Sanctum Iulianum admotis, qui in præsidio erant, cum munitiones erigi, tormentaq; diruendis muris, ad moueri cernerent, paucis postquam obsideri cœperant

diebus, deditionem fecere. Iisdem diebus inclinante autumnno, tanti caelo hymbres fusi, uti corruptis quae in agris erant, non esset unde pabulum equis subministraretur, nec gregarius, castrensis pati labores amplius uellet, recusare iam militiam. incusare Regem, palamque detrectare imperia. ipsi etiam eques grauari, rarique ad signa, atque ordines conuenire. increpare duces. queri tabernacula iam ab sumpta tempestatibus. frigoribus, fameque confectos equos. diurnis nocturnisque labiribus non corpora, non animos ultra satis esse. quid demum hostes aliud optare, aut quaerere, quam fame eos, quam tempestatibus absum? Quibus Rex clamoribus permotus decreuit in Samnium regredi, ubi mitius caelum esset, ac regio stramentis, pabuloque abundaret. Quo cum peruenisset, aliquot dierum quietem militi concessit. dum interim tormenta ex Apulia ueherentur, quibus subuectandis uix boues iumenta; solo ob pluias subsidente suffecerant. Haec inter in castris tumultuatum est, leuem ob causam, inter regum, Sfortianumque peditem exorta contentione, breuiter tamen tumultus sedatus, quanquam non sine graui Regis, atque Alexandri discrimine. dum inter tela, balistasque uterque uersatur. Tormentis comportatis Ferdinandus animo agitans qua potissimum ratione antequam in Campaniam in hyberna concederet, Nicolaum Campanibassanum Comitem aut ad deditionem compelleret, aut eo redigeret, uti uere adueniente, omni eum exuere dominatu posset, Pontem oppidum, cui, uti ego arbitror, a conditore Landulfo nomen est, oppugnare decreuit. Quod ueritus Nicolaus magno ante praesidio firmauerat. Quo tamen Regis conatus frustraretur, indutias petere ab eo coepit, quasi agere interim de deditione uellet. At Rex cognito Nicolai consilio, eo acrius expugnando oppido intentus erat, quod ab ijs qui in praesidio erant, summis contra uiribus defendebatur. Deiectis igitur opportuno loco muris, cum oppugnatio pararetur, praesidij praefectus diffidens tolerari posse impetum, agere de deditione coepit. Ceterum noctu ab uigilijs, iisque qui in statione erant, ad arma concursum cum esset, ratis nocturnam a praefecto parari fugam, conferta pro muris pugna, oppidum tumultuario praelio capitur. quod statim direptum, atque incensum est. Inde Rex mouens in Cerretano primum, deinde in Telesino, atque Calatino castris positus, aliquot ex itinere castellis receptis, ante quam in hyberna concederet, Pontem Lateronem (id castellum trans Vulturnum amnem, circiter sex millibus passuum ab Capua abest, sub montem positum) oppugnare co-

situit. Igitur ad motus tormentis, quantum loci patiebatur iniquitas, bi-
 nis illud castris circumsidet, quod penè undiq; altissimis rupibus cir-
 cumsusum, naturaliq; fossa munitum, unum tantum, qua porta est, adi-
 tum, eumq; haudquaquam latum habet. Portæ quadrata imminet
 turris, qua diruta, cum spes esset per eius ruinam potiundi castelli, Rex
 eam quassari æneis tormentis iubet. Quod animaduertentes qui in
 præsidio erant, ne procumberet exterius, funibus, machinisq; prohibe-
 re conabantur. Interim quotidiana ab eis eruptiones fieri, neq; se mu-
 ris continere. idq; eo audacius facere, qd̄ propter rupes, conuallesq;
 quæ fossarum in modum è monte producebantur, neq; claudi undiq;
 a regijs poterant, nec omnino prohiberi, quo minus noctu præsertim
 per sylvas, & confragosa loca, recentes milites, nona; quæ ab Martia
 no mittebantur præsidia, acciperent. Cui rei magno etiam adiumento
 erat, quod propter brumam quàm longissimæ noctes erant. Frustra
 igitur aliquot diebus consumptis, potiundiq; castelli pluribus artibus
 in cassum tentatis, cum etiam equi, uiriq; diutius ferre cæli inclemen-
 tiam haud possent, sfortianusq; præcipue mules militiam sic decreta-
 ret, uti neq; precibus, neq; minis retineri in castris ultra posset, satius
 visum est Regi obsidionem relinquere, quàm tumultuante suo, hostem
 ad erumpendum inuitare. Cum satis etiam exploratum esset Mar-
 tianum magnam peditum manum cogere, qua coacta, uerendū erat,
 ne occupato ab hoste monte, qui non satis commode teneri ab præsi-
 dijs posset, in minora castra, quæ trans conuallem sub montem posita
 erant, irrumperetur. Huc accedebat, qd̄ Ioannes, Picininusq; qui
 post ictum cum Tarentino fœdus, in Ferentanos, Marrucinosq; longa
 nauis ad Caldoras confugerant, ubi pugnae reliquias colligebant, arces
 siti a Martiano fuerant. Qui ne aut illum frustrarentur, aut bellum
 quod in Marsis, Pelignisq; Rogerione authore renouare parabant,
 prætermitterent, huiusmodi consilium inisse (quanquam falso) dice-
 bantur, uti Picininus diurnis, nocturnisq; itineribus ad Martianum
 contenderet, Ioannes in Pelignis remaneret ad bellum, quod animo
 agnabat, instaurandum. His difficultatibus circumuentus Rex, obsidio-
 nem dimisit. Verum cum fama esset hostem aduentare, machinis Ca-
 puam perlatis, ipse sub Montem Gallianum metatus castra, expectare
 hostem decreuit. Tandem cum satis exploratum haberet hostem se
 Theano, castellisq; finitimis continere, circiter idibus Decembris Ca-
 puam concessit, distributisq; per hyberna militibus, paulo post Nea-
 polim proficiscitur. At in ea parte Samni, quod hodie Molisum dici-

tur, et in Peliignis, Ferētānisq; ab Alphonso, et Inico Daualis multa ca-
 stella aut per deditionem recuperata, aut per vim expugnata sunt,
 quaedam etiam incensa. Caldoras (dum multis artibus ad certamen
 mutant) nunquam apertis in campis indipisci potuerunt. Extremo an-
 ni recepto Sangri castello, arcem circumfessam tandem capiunt, suosq;
 in hybernis collocant. Per idem tempus Andegauensium partium stu-
 diosi, cum Ferdinandi res superiores cernerent, uiribus diffisi suis,
 quod Pium Pontificem nullis ab Rege artibus alienare poterant, Ro-
 mae inducias postulabant. Duos principes inter se de regno contende-
 re, utrunq; pontificiae maiestatis obseruantissimum. decere Pontificem
 Romanum, rectorem orbis, patrem omnium, mediam personam indue-
 re indignum se, indignum collegio, quod sacrosanctum habeatur, fa-
 cere, quod priuatam Ferdinandi causam aduersus Ioannē armis defen-
 dendam suscepit, quod Gallorum Regem, Galliaeq; totius regulos de
 Romana ecclesia benemeritos prouocauerit in iram, odium, inobedi-
 tiam. exhaustum ecclesiae aerarium, dum bellum minime necessarium
 suscipitur. Flammiam, atq; Sabinam bellis inuolutam. tot oppida dire-
 pta. in ipsa etiam urbe trepidatum. Et penē auditos equorum hin-
 niens, dum Latium diripitur, dū a gros urbi proximos Picinini eques
 populabūdus uexat, nascatq;. Hæc aliaq; differentes Pontificis animū
 uti de faciundis inducijs cogitaret, impulerant. Conuenerant Romae
 undiq; ad Pontificem legati, resq; tum in senatu agitata, tum apud
 Cardinales, quibus demandatum hoc erat, tractaq; diutius in con-
 tentionem uenerat, dum Pontificis animus huc, atq; illuc incertus ra-
 pitur. Tandem literis Regis confirmatus, quod dum de inducijs agit,
 dum a suscepto bello retrahendi sui speciem exhibet, partem iam ui-
 ctoriam ē mambus eripiat. Populos, regulosq; qui prostratis Ioannis
 rebus redire ad officium cogitassent, qui de se dedendis oratores mi-
 sissent, cunctari iam, et deditionem non modo differre, uerum etiam
 recusare. Nec tantum sibi Pontificis nomen, copias, opes, in eum usque
 diem contulisse ad uictoriam, quantum nunc detrimenti afferat indu-
 tiarum mentio, et tot iam dies, ipso audiente, agitata Romae causa.
 Quid autem rationis esse, cur feruente bello, rebus aduersis, uictoria
 ad hostem inclinante, tantum animi, tantum roboris præ se tulerit, et
 in propulsandis bellis, et inferendis, nunc hoste castris exuto, regno
 maiore ē parte in potestatem redacto, recuperata iam Flammia, Si-
 gismundi rebus attritis, Latio, Sabinaq; pulsus hostibus, ubique ui-
 ctor, fortuna ubiq; aspirante, non anumum modo demiserit, sed hostem

iam desperatis rebus suis, cogitantem regno cedere, ad bellum in-
 staurandum inuitet, hortetur, trahat? Veterem igitur animi firmita-
 tem retineat, nec belli exitum id est uictoriam, qui finis est belli, elabi
 e manibus patiatur. His Pius literis permotus, cum etiam intellegeret
 Franciscum Sfortiam in proposito persistere, confirmato tandem ani-
 mo indutias exclusit, ante tamen in hanc oratione sententiam habi-
 ta. Si memores esse homines beneficiorum uelint, et presentem ec-
 clesiae Romanae statum considerare, haud uereor Cardinales, quin
 et ceteri mortales, et uos ipsi me cum primis a belli crimine, quod
 non tam uolentes suscepimus, quam inuiti propulsauimus, liberetis.
 Nam et ea in hanc sedem Alphonsi Regis extant beneficia, ut neq;
 Pontifex Romanus, neque sanctus hic senatus filij eius obliuiscat,
 sine maximae infamiae nota queat, et Apostolicae sedis ea magni-
 tudo est, atque auctoritas, ut insultantem in regno nobis tributario
 Gallum pati minime debeat, seque otiosam regni cladum spectatri-
 cem praebere. An quae so cuius patris munus est, ac beneficium, uti Pi-
 centum omne, fertilissimumque, ac frequentissimum Italiae agrum in
 pace possideremus, regnum eius ad alias quam filij manus transire
 in grati permittemus? Quasi non siquid honestum, siquid ius, gra-
 titudoque apud uos ualet, me et nolentem impellere, et cunctantem
 excitare ad defendendum Regem bene meritum, ad propulsandam ab
 eo iniuriam deberetis, a qua inferenda in nimirum quorum tam stu-
 diosi estis, continuissent, siqua reuerentia in Pontificem Maximum, si-
 quis erga sedem Apostolicam cultus, aut erga Deum metus, eorum ani-
 mis insedisset. An non cum Mantuae ageremus, abunde et Ioanni,
 et Renato, et ipsi Gallorum Regi, quorum oratores apud nos age-
 bant, declarauimus, nec passuros nos regnum nobis tributarium in-
 uadi, pacemque Italiae ab Gallis turbari, nec foedus cum Alphonso ictum,
 in quo Ferdinandus filius secundum tenuisset locum, uiolaturus, aut
 periclitantem deserturos filium eius, qui labantem iam non modo
 non deseruisset ecclesiam, sed ferro armatus, in acie, pro tuenda eius di-
 gnitate stetit, seque, copiasque suas, et facultates uniuersas pro illius sa-
 lute, bellorum periculis obtulisset. Hic mihi quisquam Gallorum reli-
 gionem, aut modestum Ioannis animum nominabit? Audiuius, audi-
 uimus Cardinales, populantium agros nostros militum clamores. His
 oculis, his inque oculis hausimus uibratos in perniciem nostram, et Roma-
 nam exadiu sedis gladios. Quod ni est Senensi agro, est patrio solo, ubi
 agebamus, abire maturassenus, et Romam diurnis, nocturnisque iti-
 neribus contendissemus, nec Roma nunc nostra esset, nec senatum hunc

ipsi haberemus. Sederet Pontificio in solio Picininus, discursaret per
 urbem uiolentus & rapax miles, ueterum ornatus Pontificum, &
 quibus Deo Optimo Maximo sacrae res fieri consueverunt, eos inquam or-
 natus, & Petri, Paulique insignia raptaret per urbem Andegauensis
 gregarius. argentea uascula, loculosque illos aureos, quibus Deo ministra-
 tur, quibus sanctorum reliquiae uirorum tanta cum hominum uene-
 ratione seruantur, eques in balteos conuersos ac phaleras portasset in
 aciem, caede, ac sanguine foedaturus. Dicam iterum ecquisquam aut
 Ioannis moderationem, aut religiosos Gallorum animos nominabit?
 Timuit Pontifex Romanus per agros suos iter faciens Andegauensium
 grassatorum uim, atque occultas insidias, timuit nefario Picinini sica-
 rio ne praebiturus esset iugulum in Diuorum & Petri, & Pauli tem-
 plo, in augusta hac sede, atque in istis aedibus, e quibus tot sanctissi-
 morum Pontificum animae ad caelum migrauerunt, non securus,
 non tutus, non uitae suae satis fidens. haec est Lotoringij Du-
 cis summa moderantia, haec Galliae hominum religio, & apud gen-
 tes tam diu probata pietas? Non igitur uolentes, aut bellorum cupidi
 arma sumpsimus, quippe qui privati dum essemus, pacem semper co-
 luimus, ac dum Augustorum tractaremus negotia, ad hanc in pri-
 mis illorum inuitabamus animos, Sed ut qui Romanae tum ecclesiae
 dignitati consuleremus, tum prouocati, & in ipsis propere penetrabilibus
 parum tuti, coacti, inuitique, dum alia ratione rebus nostris nequimus
 consulere, expediri arma iusserimus. Videlicet nunc primum Iacobus
 hic Picininus ecclesiam Romanam uexauit, aut uos memoria parum
 tenetis, dum quieta Italia, foedere publico, e communi Italiae consen-
 su omnium animus, sententiisque percussio, Cisalpina mouens Gallia, tu-
 multuosissimo exercitu, Callistum Pontificem, agentem in otio, ac pacis
 persluentem bonis, nihil etiam minus quam bellum timentem inua-
 sit, perculit, ex improviso adortus est. Petat nunc igitur Lotoringus
 Dux indutias, qui tot annorum pacem ambitione praecipit turbaue-
 rit sua. Detur Picinino tempus ad arma colligenda, quibus tertio in Pon-
 tificem Romanum maioribus copiis, infestioribus militum animis insurgat.
 Induat Pius Pontifex media personam, quae penes spoliatus Pontificatu, in-
 ops, errasque aliorum opem quaerere est coactus. Non priuatam igitur Ferdi-
 nandi causam defendenda suscepimus, quam ut suscipere deberemus, ius, ho-
 nestasque, et Apostolicae sedis dignitas postulabant, sed nostram, sed ue-
 stram, quae in hoc consensu adestis, sed Romanae ecclesiae causam & suscepi-
 mus, et suscepisse laetamur. Nec prouocemus Gallos in odium, nec ad bel-
 lum non necessariu exauriamus ecclesiae aerarium. Scilicet non suscipit ne-

cessario bellum, qui domo sua, suis è laribus propè pulsus est? Iactat
 pecuniã, thesauros dissipat, qui direptiones, cædes, incendia prohibere
 ab suis parat? prouocat Gallos, qui in Italia in sedibus suis, suoq; con-
 tentus quiescere securus nequit? O' consilia, o' artes. Per ego Deum Opti-
 mū Maximum, perq; urbis ac templi huius uenerabiles tumulos, atq;
 aras oro, obtestorq; ne partiū studijs uicti, perperam consulatis, ne ue-
 dum alteri factionum fauetis, obliti loci huius, ac iusti, honestiq; im-
 mores facti, parum honesta consilia, præter uestram, senatusq; Roma-
 ni dignitatem sequamini. Me sat scio, dignitatem Pontificis, et huius
 augustæ sedis maiestatem retenturum, et quod semel coepi pium,
 honestumq; consiliū secuturum. Atq; uti Deo auctore bellū suscepi, eo-
 dem quoq; adiutore, et administraturum spero, et confecturum è
 sententia confido. Dum Romæ frustra de indutijs agitur, interea Pi-
 cininus, reliquis exercitus collectis, aduersus Ioannam Celanam, no-
 uum bellum aggreditur. Hæc mortuo Leonello marito, duobus ex eo
 susceptis liberis, quod Celanensis Comitatus dotalis esset, ipsa subiectos
 populos pro arbitrio moderabatur. Nam et popularibus propter ge-
 neris antiquitatem erat acceptior, et Rogerio natu maior, eius aut in-
 genij, aut ætatis non erat, cui tuto rerum moderatio permitti posset.
 Quod ille ægerrime ferens, partersq; Andegauiensis secutus Picini-
 no adæferat. Quo auctore Picininus Gallianum, ubi Ioanna cum
 antiquis se thesauris tuebatur, circumfedit, castelloq; potitus, appara-
 tum omnem ad arcem oppugnandã conuertit, æneisq; tormentis die,
 ac noctu quatit. Ioanna quo erat animo, quos in arce secum habe-
 bat, hortabatur, uti fidei, ac uirtutis memores, obsidionem quã for-
 tissime ferrēt, esse in Pelignis, Marrucanisq; regios exercitus, regios præ-
 fectos. Sat se certum habere, breui eos subsidio uenturos. Igitur dum of-
 firmatis animis hosti acriter oppugnanti resistitur, dum regij præfe-
 cti tardius se ex hybernis mouent, et Picininus plurimo peditatu lo-
 corum angustias occupat, quassatis, ac partim solo æquatis muris arx
 capitur. Splendidissima Leonelli supellex, ac tot proauorum ueteres
 thesauri direpti. nullum in egregiam foeminam misericordis animi
 officium à Picinino tributum, nullum à filio pietatis meritum. Ma-
 trona paulo ante plurimis ornata bonis, rerum humanarū exemplū,
 captiua trahitur fortunæ matris filio insultante. Ea tempestate fuere
 qui crederent Matthæum præfectum, qd̃ egregium ducem, uete-
 rem amicū pati nollet sordescere, dū anni tēpus cūsat, dū se gnus
 cōsulto agit, Picinini inceptis locū dedisse. Hæc præda uiribus auctis
 Picininus, exercitūq; ex parte reffecto, qd̃ hyems premebat, in q̃ occasio-
 ne utendum

ne utendū duceret, Sulmonē circūsidere decreuit, ratus antequā sub-
ueniri a Rege, propter anni tempus, posset, a gro se, atq; urbe potiturū,
quam sciret extrema rei frumentariæ inopia laborare. Eius autem
obsidendæ ratio hæc placuit, uti dispositis per finitima castella mili-
tibus, quæ cuncta Andegauensiu erant partium, ne frumentum impor-
tari in urbem posset, prohiberetur. Idq; quo facilius fieret, in uia mi-
litari, qua Populi, atq; ad Aterni pontem itur, munitionem ex ag-
geribus, ducta etiam fossa ab æde Terentiani ad ripas fluminis ædi-
ficari summa celeritate iussit, præsidiumq; quantum satis uisum est im-
posuit, Ipse Pentimæ, Ioannes Pratulæ, Pacentri Restainus, & Ioan-
nes Antonius Caldore agebant. Atq; hac potissimum ratione urbem
quanquam in plano sitam, undiq; tamen montibus clausam, circū-
sidebant. Cum igitur in dies arctius a Picinino premeretur, Matthæ-
usq; ac Robertus cum & ipsi tentassent sæpius irruptis munitionibus,
commeatum eo immittere, frustrati incepto, ad hoc tandem consilium
conuersi sunt, ut nunc Populi, nunc Caramanici in hybernis agentes,
per montem, qui longo admodum, ac perpetuo tractu interiacet, qua
maxime inuius ipse, ac confragosus esset, noctu per homines opportu-
nos, ac locorum peritos humeris illigatos saculos frumenti plenos præ-
ruptissimos per aditus, qua minime hostes suspicari possent, Sulmonem
clam importandos maximo silentio curarent. Quod dies complures
diligentissime curatum cum esset, nuxq; interdum esset tanta, ut supe-
rari mons pluribus minime diebus posset, plebesq; fame acrius preme-
retur, ducenti numero ciues grauius fame pressi, in ijsq; quidam etiā
mercede conducti, per loca illa hostibus hætenus incognita perrupe-
re Caramanicum. Hic igitur numerus hosti cum esset de uestigijs com-
pertus, dispositis insidijs ad unum redeuntes omnes capti, ductiq; ante
urbis muros Picinini iussu, q; exteri essent, atq; conducti pretio, iugis su-
spensi sunt, qui ciues Pacentri in custodijs habiti. Tum uero ciuitas uē-
ctam omnino se, atq; expugnata fateri nihil ultra sperandum esse,
nihil è Campania, nihil ab Rege propter occupatos a niuibis, atq; ho-
stium custodijs aditus, nihil ab Matthæo, Robertoq; propter observa-
tos montis anfractus uniuersos, expectandum præsidij, ducere. Ira, me-
tus, fames uiros mulieres, senes, adolescentes, æque omnes deniq; uexa-
tos male habebat, eoq; perducta res erat, uti in prælium persepe pro-
dirent, quo confossis hostium equis, cadaueribus eorum potirentur.
quorum uisceribus famem temperarent, Quin etiam exenteratis il-
lis subducebant eorum ex intestinis quod inesset aut hordei, aut triti-
ci, aut ijs commixti pabuli. Itaq; plurimos iam dies, nunc sola carne

foedissimorum etiam animalium, nunc nucce, glande, acnabe, parce
 distributimq; dispartitis, fame tolerata, plebeys etiam aliquot teterri
 ma fame absumptis, septimo tandem mense urbs Picinino deditur. Ea
 dedita seuitum est in aliquot aues propter factionem, intestinaq; odia
 Quadrariorum familie inter se, ac Merlinorum. Potitus igitur urbe
 Picininus (nam Ioannes communi e consilio in Campaniam, atq; ad
 Martianum uenerat, ueritus ne is Regi conciliaretur) reficiendis copijs
 omni studio intentus, ubi aliquot restitisset turmas, quod iam mature
 scerent in agris segetes, militibus egredi ex hybernis iussis, in Ferentia
 norum fines castra contulit.

FINIS.

IO ANNIS IOVIANI PONTANI
DE BELLO NEAPOLITA-
NO LIBER QUINTVS.

T Rex persoluto equiti stipendio, iussuq; eo ad
constitutam diem sub signis convenire, cum pau-
cis Leborios profectus in campos, collocatisq; ta-
bernaculis ad Annechini Pontem, quæ campani
nunc agri pars, Gallia appellatione Man-
sio Rosarum dicitur, dum eques instructus con-
venit, peditem scribit. Interim etiam dum se-
getes maturescunt, explorat undique Martiani consilia, qui se Al-
banum intra agrum, Massicosq; munierat montes, Quibusq; ma-
xime artibus Sueffana intra culta, uicosq; irrumperet, animo so-
licitus agitat. Erant duo omnino aditus, alter confragoso itine-
re, ac maxime angusto, præruptis rupibus, cui Casano est nomen,
qui locus et multitudine lectissimorum peditem, quorum erat Mar-
tiano copia, et aggere, turribusq; ad portam substructis præmunitus
spem eripiebat inter tot munimenta, acerrimosq; defensores ferro uia
aperiendi. Alter erat aditus Sinuessanas ad balneas, secundum ma-
re, et ipse fossa propugnatoribusq; egregie instructus. Nam ad ma-
re quadrata è lapide turris in altum protendebatur, et in medio tra-
ctu Massicos uersus montis, loco paulo editiore in arcis formam, etiam
structio è lapide erectæ turres erant, quas inter, ac declinantes
radices montis modicus procurrere tractus à sinistra. Maritimanam
uero inter turrim à dextra, aggeres ducti horrebant, munitionesq;
turritæ, cum fossis, frequentibus etiam sclopetis, colubrinisq; instru-
ctæ, multisq; et strenuis munitæ defensoribus. Summo autem in mo-
te turris item è lapide, ueteriq; surgebat structura, quæ et aditus quos-
dam per se etiam difficiles, atq; arduos tuebatur, et ex altissima de-
spectabat specula subiectos campos, ac maria. Quæ capta, superiore
è loco pediti dabatur ingressus intra munitiones, opportunitasq;
inuadendi à tergo propugnatores. Cæterum res difficilior appa-
rebat, quod specula ipsa neque crebat custodibus, aut præsidio, et
equatus opportunis in locis à Martiano dispositus, discursans patentis
agros tutabatur, occurrebat que repentinis casibus. Hic igitur delectus
est locus in plantis irrupendi. Rex uero quo hoc ipsum consiliū hoste
lateret, motus è Rosarum Mafione castris, ad Sauonem profectus, metatur
secundum amnis ripas, circiter duobus passuum millibus à Turri Fræcoli-

108
 fia, ubi diebus aliquot castra habuit sub speciem uastandi agri, atq; col-
 ligendarum segetum, præ se etiam ferens Cascam sibi esse saltus con-
 silium inuadendi, diruendæq; munitionis. Quæ è re Martianus
 quanquam timebat etiam Sinuessanæ munitioni, uim tamen omnem
 peditum illuc conuertit, equitatumq; propius admouit. Ipse uero Sues-
 se agere, ac nunc his, nunc illis se se locis ostendere. prospicere muni-
 tionibus multa per præfectos administrare. exploratores plurimos
 huc illuc dimittere, ne quid à tergo, laterè uè per Lyrin amnem, orâq;
 maritimam repentini ab hoste accidat, ne uè per Theanenses, aut Gal-
 lutianos saltus, Taurum uè montem uis aliqua ex occulto inferatur,
 cauere, procurare, auertere. summo studio die, noctuq; intendere.
 agrestes, coloni, uillici uti faciendis messibus, comportandoq; in urbem
 frumento dent operam, imperare, ac festinari iubere, nullumq; di-
 scrimen festi, profesti uè diei haberi pmittere, nihil deniq; uacui à labo-
 re, officijsq; colonis, militibusq; labi sinere. Cum Ioanne simul, qui
 eod se è Marsis contulerat, multa etiam agitare. Illud uero cum primis
 uereri, ne Federicus Vrbinas, ne uè Vrsinus Neapolion, qui iussu Pô-
 ntificis in Soranum, Arpinatemq; è Sabino bellum transtulerant, p
 Casinatem à tergo agrum inuaderent. Quod tamen sæpius per liti-
 ras, nuntiosq; rogati à Rege, facere recusarunt, Pontificis imperium
 causati, dum Pius sibi statuit, Romanæq; ecclesie, nò Ferdinando re-
 gi Celanensem, Soranum, Arpinatemq; simul agrum ab hoste uè di-
 care. Quo factum est, uti Pons Curuus, opportunum Casinatis agri
 oppidum, atq; ad Lyrin amnis ripâ positum, ab Ecclesia hodie quoq;
 teneatur. Nam Ferdinandus quo Celanensem reuendicaret, Mariam
 è concubina filiam Antonio, Pij sororis filio uxorem dedit, uis condi-
 tionibus, uti Celanensis Comitatus Antonio, Mariæq; dotis iraderet-
 tur noie, uiueretq; Antonius, liberiq; eius quo ante iure Celanenses
 Comites Neapolitanis sub Regibus uixerant. Atq; inde mortuo Pio
 cum successisset Sixtus, collocata Catarina Martiani filia Antonio Rue-
 rio, Sixti sororis filio (nam capto Martino, filiarum eius uiris col-
 locandarum curam Rex suscepit) Soranum, Arpinatemq; agrum
 ab Federico, Neapolioneq; recuperatum, sibi regnoq; Neapolitano re-
 stituendû cauit, dotis nomine Catarinæ, atq; Antonio, Pontifice uolen-
 te, traditum. Rex igitur communicatis cum Roberto Calatino consi-
 lijs, cuius forti, fidelisq; opera multum utebatur, iubet illum intempe-
 sta nocte, magno silentio, egressum castris, quatuor cum turmis equi-
 tum, aliquotq; peditum cohortibus superare Massicum saltû, turrimq;
 occupare speculatoriâ. Ille impi gre pulso presidio, quod saltum tue-
 batur, perculsisq;

batur, percussisq; multitudine displodentium sclopetariorum turris
custodibus, eaq; statim dedita, summum occupat montem, quo è loco fa-
cilis erat peditum in planum ac post munitiones descensus, Rex accepto
ab Roberto nuntio, instructo agmine cum uniuersis copijs ad munitiones
contendit, quò cum peruenisset, dum interim ducum exquiri sententias,
scitaturq; quid quisq; agendum censeat, Annechinus Morimilis,
strenuus, ac multis uir exeratus bellis, relictum iter munitiones,
medias ad turreis, callem ad usum emittendorum peditum conspiciat-
tus, adacto summa cum discrimine per callem equo, subsequenteq; cui
ipse praeerat, equitum turma, fugato praesidio, quod post munitiones ex-
cubabat, aliquanto longius, planitiem uersus progreditur, ibiq; tantis
per prospectas stetit, dum Regem de ijs quae acta erant, certiore facit,
expectatq; suppetias mitti. Ceterum non expectato Regis iussu,
magnus tum peditum, tum equitum numerus eundem insistentium cal-
lem, qui attritu ungularum factus erat aliquanto habilior, trans mu-
nitiones irrumpit, iungiturq; Annechino. Ille se uiribus ubi ijs auctus
sensit, aliosq; atq; alios subsequi intellegit, ulterius progressus, conspi-
citur Martianum pluribus cum turmis uenientem subsidio suis, ma-
gnoq; ferri impetu. Itaq; cohortatus suos, factusq; illi obuiam, im-
pressionem eius primo fortissime excipit, dein uiribus usus, facile eum,
atq; confestim repulit & uirtute equitum, & militum multitudine su-
binde ingruentium, uersumq; in fugam parum absuit, quo minus re-
gius eques inter frutices illum, uiarumq; anfractus interciperet. Mis-
se igitur à Ferdinando complures auxilio turmae, ad Suesanos usq;
cliuos insectatae fugientes sunt. Interea ad munitiones acerrime pu-
gnabatur, quibus magno impetu captis, totus ferè immixtus est exer-
citus. Dum autem maritima oppugnatur turris, fitq; inter pugnantes
de deditione mentio, explosa colubrina ab illis, qui turres defensitabant
medias, praefectus maritimae qui de dedenda turre agebat, colubrina-
ria pila traicitur, cuius casu turbati reliqui q in propugnaculis erant,
ac percussi metu se se dedidere. Tum uero magnae excursionses Al-
banos per agros factae. multi mortales occupati messibus, passim in
campis capti, cum bubus, iumentis, equis. pecorisq; ingens uis abacta.
Quod Regi ubi nuntiatum est, missis confestim qui equites reuocent,
iubet uniuersos in castra regredi. Multa enim cum supra opinionem
sucessissent, & dolos uerebatur, & consilij incertus erat. Die quae in-
sectata est, dirutis munitionibus exercitus immixtus est, cum impedin-
tis, castraq; secundum Lyrin in pratis posita, eoq; tormenta mature
connectari iussa, posq; è scaphis, atq; interiectis tabulis super Lyrin

22

stratus. Interim mediarum turrium praefectus, desperatis auxilijs
 suæq; ac suorum saluti parum fidens si tormenta propius admota
 essent, deditur, his conditionibus, uti liberum cum uestimentis, ijsq; quæ
 cum eo essent abire Sueßam liceat. Rex igitur, quo hostem ad inopiam
 ac famem redigeret, diebus singulis, producta maxima copiarum parte,
 conuocatis frumentariam ad prædam finitimus, agros uastabat, atq;
 exactas segetes, frumentumq; comportari in castra, tutosq; ad locos in-
 iungebat, summa cura per solertes atq; idoneos uiros huic rei adhi-
 bita. Perlatis itaq; in castra tormentis, decreuit Rex arcem quæ trans
 Lyrin a Martiano tenebatur, expugnare. Itaq; concussis aliquot
 ictibus eius muris, non multos post dies, facta a præfecto deditione,
 arx recepta est. Per eosdem dies Neapolion ad Regem in castra uenit,
 communicatisq; simul consilijs confestim ad exercitum in Arpinatem
 redijt. Tumultuatum est etiam in castris ad Falciculam. Id signum
 est gregariorum militum, dum ad arma aduersus ducem concurrunt.
 Nam in unum omnes locum armati ad id nomen conueniunt, du-
 cesq; sibi suo ex ordine ac numero statuunt. Neq; etiam raro aut du-
 ces ipsos exercitus in medio belli ardore deserunt, aut forum rerum
 uenaliū diripiunt, non nunquam etiam ducum ipsorum taberna-
 cula. Tumultus huius ea fuit causa, quod gregarius propter rem fur-
 to subreptam, a prætore, qui nunc magister castrorum dicitur, Gal-
 lico autem uerbo Marescallus, ad suspendium trahebatur, quod
 ægre multitudo cum ferret, repente gregarij rei amicus cœpit con-
 clamare Falciculam. Ibi è uestigio gregariorum undiq; nimbus con-
 uolat, parumq; abest tumultuatio a direptione tabernaculorum.
 Rex tamen facile post primum impetum, instructo statim equitatu
 repressit tumultuantes, ac bonis uerbis delinitos, ut ad tabernacula se-
 datis redirent animis suasis, condonata reo uenia. Spoliatis igitur cam-
 pis, omnibusq; fortunis exutis agris, decreuit Rex expugnare Mon-
 tis Draconis rocam. Id oppidum ad Massicorum exitum montium,
 qua in mare, atq; ad meridiem spectat, editissimo in uertice situm, Fa-
 lernos, Stellatisq; despectat agros. Ad eius autem montis latus, qua
 in mare uergit, uestigia extant ueteris oppidi Petrini, cuius è ruinis,
 quod nunc est in uertice constitutum oppidum, traxisse originem, sunt
 qui arbitrentur, Ad alterum uero latus, quod solis prospectat ortum,
 fanulum existit Marci Evangelistæ, post cuius aram hiatum esse subter-
 raneum indigenæ affirmant, in quem ubi paulū modo descenderis,
 ad intimum ipsam montem specus panditur, ingens ipsa, ac nunc la-
 tis, modo angustis anfractibus uasta, & horrens, quos qui ingressi

quandoq; fuerant, nunquam post id reuerfos, quod à dracone antrò
custode, teiro primum exanimati afflatu, mox etiam deuoretur. Atq;
ob hanc ipsam causam de dracone nomē mōti est iditū. Referebat Phi-
lippus notarius, locicius incolā, uir summa fide, ac multo rerū usu,
mhiq; persamiliaris, hiatum illum superiniecto saxo occlusum olim
iussu Iacobi Sanna Xarij Neapolitani, uiri patritij, qui oppido, finiti-
musq; imperitauit agris, sub Ladislao Rege, cui ob uirtutem, rei q;
militaris peritiam cum primis ille fuisset acceptus. Dum Iacobus ipse
et superstitioni ratione hac it obuiam, et nequis ē popularibus, aut
accolis, ut sunt humana ingenia, dum explorandi studio capitur, an-
trum ingressus aut ruina deiectus, aut aspiratione tetra afflatus diē
illic obiret. Quam ipse causam esse duceret nullius ingredientium re-
ditus. Locus is igitur et aditu difficilis est, et natura, manuq; perma-
nitus, quiq; pacis tēpore propter asperitatem ab habitatoribus destitua-
tur, qui sub ipsum montē, uicū maxime frequentem inhabitant, cui
nomen est ad Marcos. In eo uico collocatis Rex equestribus copijs, pe-
ditatum ferē omnem distribuit in colle, qui uertici ex aduerso obijci-
tur, interiecta cōualle, nuda arboribus, horrida saxis, accessū aspera,
ac difficili. Disposito hic peditatu, delegit Rex locū statuendis bōbar-
dis, magnōq; fabrorū labore structis, cōgestisq; absq; calce lapidibus,
castellū edificat. Quo perfecto, uiam subuectandis ad castellū bom-
bardis per obliqua, confragosaq; montis latera cōplurium dierum,
plurimorūq; hominū opera strauit, produxitq; in summū. Rex hortā-
ri uidetur, uti pro meo istituto, et regionū, et locorū tū nouas, tū ueteres
appellatiōes referā, quo quæ dicuntur à nobis apertiora fiāt legēti-
bus. Vetus Cāpania per Augusti tēpora ab meridie mari Tyrrheno,
ab ocaſu Tiberi, Sarno flumine ab ortu, Hernicorū, ac Sānitū mō-
tibus à sepiētrione claudebatur, multos populos, ac gētes, præclarissi-
masq; intra se urbis cōtinens. Post clades igitur Italicas ab exteris il-
latis nationibus, postq; euerſionē Romani imperij fines quoq; mutati
sunt, et cū ipsis finibus regionū nomina. Itaq; tractus is omnis qui ē
à Tiberi ad Tarracinēsem saltū, post Amarenū Latij oppidū per Ve-
litrās, Syrmonetā, Setiā, Priuernū, Tarracināq;, Maritima hodie ora
dicitur, corrupta aut à uulgo appellatiōe Maremma, uidelicet quod
mari adiaceat. Qui uero tractus, Prænestinum post agrum, per Val-
montoniū, Ferentinum, Anagninam, Frusinonem, Ceparanum, Aquī-
natem ad agrum porrigitur, suo nomine hodie quoq; Campania uo-
catur. Vterq; autem tractus Romanæ Ecclesiæ ditionis est. A saltu ue-
ro Tarracinensi, finibusq; Ceparanensibus Neapolitanum regnū in-

cipit. Quodq; agrorū atq; urbiū ab eo saltu, ijsq; finibus ad Sarnum
 usq; flumiū, cui nunc Scaephata nomen est, interiacet, Leboria terra di-
 citur, appellatione inde ducta, quod quæ terra a Latinis olim Cam-
 pania diceretur, a capiendis fructibus, atq; ab ubertate soli, quiq; nūc
 Capuanus est ager, quod Græcæ illum tunc gentes atq; urbes colerēt,
 eadem nominis similitudine, Leborij dicti & agri, & populi. Quod
 circa exigendis uestigalibus regij quæstores diuisis provincijs tractū
 hunc Leboriam appellauere terram, in qua sunt Fundi, Hydrys, Ca-
 ieta, Mola, Casinates, Sueffa, cuius ager Albanus quondam dictus
 est, Theanum, Venafrum, Capua, Caserta, Aversa, Puteoli, Neapolis,
 Nola. Cui adiungitur ab iisdem quæstoribus, Samnij quoq; pars ea, in
 qua est Bouianum, & Isernia, qui ager recenti nomine est Molisus,
 Molisio ab oppido, a quo originem duxere qui a gro quondam impe-
 rauerūt. Quæ è re familia quoq; Molisia hodie agnoscitur. Subiectis
 igitur summum in collem bombardis, multo hominum labore, maiore
 iumentorum, boumq; pluribusq; diebus frustra absumptis, quod op-
 pidi moenia septentrionem uersus, qua bombardis exposita erant, in
 summo erigebantur uertice, cum tamen uniuersum post ea oppidum in
 austrum uergat. Itaq; quod tormentorum longior esset iactus, muriq;
 humiliores, iactus ipsi frustrabantur bombardarū, Nam aut superue-
 hebantur propugnacula, aut montis percutiebant saxa, uerticisq; ex-
 sas catutes, quibus muri impositi. Neq; huic rei adhiberi remedium
 poterat, non temperandi pulueris, non ad normam minutius exigen-
 di, atq; ad metā, & ad iactum lineas. Quæ res Ioannem, Martia-
 numq; inuitauit, quod pollerent peditatu ad inuadenda tormenta,
 eosq; qui in præsidio pedites, equitesq; in colle ad castellum consite-
 rant. Itaq; intempesta nocte per anfractus uiarum perlatus Ande-
 gauiensis miles, ubi propior factus est castello, magnis sublati clamo-
 ribus uigiles inuadit, eosq; qui in præsidio erant, cædit, fugatq; castel-
 lumq; adortus tandem per uim eo potitur, uulneratis primo, inde at-
 ptis qui ad bombardas intra castellum excubabant, in quibus fuere
 strenui, ac nobiles uiri. At qui ad Marcos in castris uigilias agebāt,
 re per clamores cognita accurrunt. Rex & ipse, ut quisq; armatus
 offerebatur, alium post alium summittit, donec copie omnes armatae
 ad signa consisterent. Etiam prima rubescebat aurora, cum hostes con-
 spicati ascendentem militem, superantemq; montis ardua, relicto castel-
 lo, tormentisq; non expectato primorum ascensu, cum captiuis per
 montes citato gradu, Sueffam se recipiunt. Rex territabundus, quanq;
 oppidanis excidium, direptionem, cædemq; minitabatur, irritum tamen

incepto, paucis post diebus inde abiit. Verum enim irritam obsidionē,
 neq; in cassum cederent conatus tanti, fusus repente caelo nimbus ef-
 fict, laborantibus, ac penē enectis siti popularibus. Nā quod menses
 aliquot nullos aēr hymbres dederat, & quod in cisternis erat colle-
 ctum aquarū, id omne exhaustū cū esset, languentibus maxime a gre-
 stibus, cunctis deniq; ob aquarum inopiā postrema metuentibus, ne-
 farium ad sacrum, Magicaq; ad maleficia concursum est. Quod in
 summis miseris, ultimaq; aquarum penuria perditissimis a sacerdo-
 tibus commentum esset, dum impie agendo, Dei simul iras, & aëris
 turbationē, ac tempestates excitant. Inuenti enim ex oppidanis, atq; ob-
 sessis sunt, qui nocturnis in tenebris, deceptis castrorum uigilijs per-
 asperas rupes furtim profecti ad litus, trahentes secum imaginem
 affixi ad crucem Christi, maledictis illam prius ac diro persecuti car-
 mine, post in mare execraturi immerferint, coelo, mari, terrisq; iē-
 pestatem imprecanti. Quo etiā tempore sacerdotes quidā mortalium
 omnium scelestissimū dū satisfacere profanus militum artibus student, rē-
 tum nefariū secuti, quo, ut dictū est, in huiusmodi necessitatibus elici
 hymbres putantur, asino pro ædis foribus cōstituto, tanquā agenti ani-
 mā recinere funestum carmen. Post diuina Eucharistia in illius os, pa-
 latumq; iniecta, conelamatur asinum funereis cantibus, uinum tandē
 ibidē pro templi foribus humare. Hic uero uix dū perfecto sacro
 obnubescere aēr, ac mare agitari uentis cū cōpisset, diesq; medius of-
 fundi tenebris, ac nunc coelū mutaret ignibus, nunc lux omnino eri-
 peretur, tonitru coelū, terræq; horrescerent, uolitant emulsa uentis
 arbores, discissaq; fulminibus saxa cōplerent auras fragoribus, pro-
 rupit tanta ē nimbus pluuia, hymbresq; tā ualidi, ut non cisternæ mo-
 do colligedis aquis satis nō essent, sed arentia saxa, rupesq; exusta so-
 libus, torrentes undequaq; prolapsos diffunderent. Itaq; Rex qui sola
 in siti potiūdi oppidi spē collocauerat, frustra ab ea habitus, ad sauonē
 uetera in castra rediit. Cæterū existimare Deū iratum, beneficiū pro
 scelere referre, neq; p̄ est hominis, neq; rerū naturæ callētis, atq; per-
 uestigantis causas. Quo enī maiores inualuere siue hyeme, siue æstate
 æstus, coeliq; ac terræ siccitates, eo tēpestates cōsueuere post se qui fœdio-
 res, nimbisq; magis procellosi. Habente hic castra Ferdinādo, leuibis
 quidē ex inijs agitari cōptū est de pace, Martiano populariū iras ob-
 famē, futurū in annū uerente, Ferdinādo autem metuente Tarentini
 perfidiā, quodq; intellexeret quartana illū magis magisq; in dies pre-
 mu, ex eo cupiente in Apuliā q̄ primū, finitimaq; Tarētini locis lo-
 ca cū exercitu proficisci, ad naturæ extremos casus. Itaq; equis condi-

tionibus pax sit. paci additur alterum affinitatis uinculū, Beatrixq;
 Ferdinandi filia, quæ post Matthiæ Hungariæ Regi nupsit, Ioanni Ba-
 ptistæ Martiani filio desponsatur, permittente Pōtifice, q; uterq; et uir
 et uxor alter è sorore, è fratre altera, Alphonsi Regis liberis orti
 esset. Moxq; ex cōuento Beatrix à Ferdinādo Sueßā, ad Helionorā
 sororem mittitur, futurū pignus et securæ pacis, et certi matrimoniū,
 cum esset uterq; impubes. Andegauensi publicæ fides data, tuto se Is-
 clam ad Torrellā conferendi, quibus cum etiam uellet è suis. Ceteris
 in quæ locat, et ad quos uellent accedēdi potestas permissa. His igitur
 peractis, Rex extrema parte æstatis in Apuliam profectus, positis ad
 Luceriā castris, inde ob sclopetorum, colubinarumq; diurnos, no-
 cturnosq; displosus, repentinasq; cuiusq; modi militū generis cædes,
 dimissa obsidione Manfredoniā petit, quam uersus cum è Campania
 discederet, aenea comportari tormēta iusserat. Itaq; uno fermē tēpore
 et Rex propter mœnia metatus est castra, et carri cum tormētis, alijsq;
 machinis cōperuenere, Quibus aduersus muros à septentrione ad ia-
 ctum admotis, paucis diebus, quassata mœnia, dirutaq; turres, dedē-
 dæ spem urbis pollicebantur. Cū tam in castris ob summā comineatus
 inopiā penē tumultuātū est, stipendijsq; cōclamari uniuerso à milite
 cepta. Rex igitur quo sub spe stipendiorū è uestigio soluendorū exerci-
 tum propriū, paratumq; ad imperata haberet, Barolū ad ea cōparā-
 da proficiscitur. Eo uix digresso, nauigia duo onerata fabis, atq; à Ta-
 rentino sub specīe exercēde mercaturæ ab Vigilijs, quod maritimū è
 oppidum missa, cum appulissent, ad litus consistere, admonitiq; navi-
 gorum ac fabarum domini, non licere, qui amici essent, obsessam eos
 urbem ingredi, aut adiungere annona, fabam in continenti expositam
 regio quæstori uendidere, quā per equitum ac peditum cū distribuis-
 set capita, hac ratione tridui consuluit exercitus totius fami. Cum in-
 terim ducibus oppugnationem parantibus uentum est ad deditōnis
 conditiones, quarum medius Barolitanus cū esset Barnabās, scriptis ijs
 quæ ad Regem mitterentur, dum inter ciues, militesq; pacata seruntur
 colloquia ad muros atq; ad portas, factū ex improviso impeta, ducum
 fraude, ac prædæ cupiditate per ruinas mœnium irruptum est in ur-
 bē eaq; foedissimo exēplo direpta. Atq; inter sacra profanaq; diseri-
 mē nullū habitum. Quæ res ingenti Ferdinandū dolore affectit, qui
 ne statim regredi Manfredoniā ad exercitum posset, aliquot dierum
 febricula effectum est. Interim arx Sancti Angeli dedita cum ihesau-
 ris, qui in ea erant, missusq; ad eam accipiendam cum præsidio Io-
 uianus Pontanus, qui Regis iussu in castris remanserat, quo ducibus

adesset copiarum in administrandis rebus. Descendentem in Apuliā Regem Antonius Agellus, & Antonius Vidanus adierunt Tarentini legati, ijsq; Romam, uti dicebant, ituri, post habitū cum eo congressum, Rex illos ad Ioannem Antonium remisit, qui aggrauante quartana Idibus Decembris in arce Altemuræ diem obiit. Mors tamen eius suspitione non attrivit. Nam uterq; Antonius in suspicionem cum uenisset initi cum Rege consilij, subminatus (in cubiculo solus cum esset, ac sine testibus) Tarentinus eis fuerat, ubi Tarentum, quo properabat, peruenisset, securi quam primum in illos animaduersurum. Id a puero qui assiduus in cubiculo uersabatur, clanculum, & quasi non audisset exceptum, atq; ad alterum ex Antonijs perlatum, a quo blanditijs, pollicitationibusq; delinitus puer fuerat, præproperadā ad necem perpulisse utrumq; creditum est. Itaq; ad multam noctem ingressos cubiculum, ut qui repentinum aliquid afferrent, somno, morboq; oppressum strangulasse, statimq; ad Regem misisse mortis nuntium. Multaq; comperita uolentæ mortis signa, statim diuulgatum est. Rex accepto nuntio, missisq; qui urbem, atq; arcem acciperent, cumq; ijs simul Marino Tomacello, fideli, & cauto uiro, qui duodecim millia aureūm ex arce, magnamq; auri, atq; argenti summam inde in castra ferret, acito ē Manfredonia milite, solutoq; stipendio ad Ausidum pergit, atq; inde mouens in agro Tranensi consedit, tantisper ibi moratus, dum qui post Ioannis Antonij mortem, Barensi in terra motus fierent, ab exploratoribus significaretur. Inde uero cum ad Quartanam mouisset syluam, maneq; solis sub exortum, innumerabilis ferè sturnorum numerus palustribus e locis in aëra perlatus cum esset, ingruens eximpro uiso falco accipiter, eos repete fugat, ac disijcit, tantusq; inuasit aues metus, terrorq; uti inter acies conuolarent, ac si armatorum ad ordines confugerent, magna exultatione incedentis agminis, feliciq; bene uaticinantium militum præsagio. Quo augurio proficiscens Rex, ad syluam ubi peruenisset, nuntios accipit, urbis ferè omnes & Barensis, & Hydruntinæ terræ, inuocare Ferdinandi nomen, ac salutare eum Regem. Quædam etiam statim oratores in castra misere, quosq; ipse uocant Syndicos, qui publico populorum nomine seq; urbesq; dederent. Cum autem factus esset certior Ferdinandus, Iulium Antonium Aquæuium Tarentini generū, cū uiginti equitū turmis in armis esse, idq; studere, quo Baro urbe potiretur, in cuius arce ad quadraginta aureūm millia seruaretur, Triliciū uersus castra mouit, ubi pluribus diebus cū haberet castra, Barū, atq; arcem ipsam finitimis cum oppidis recipit. Interim Iulius Antonius, q. uiuente et Ioāne Antonio,

Regis foverat partes, quod & populos in Regem inclinantes cernat, & spurium Iovis Antonij filium, nequaquam eo ingenio praeditum nosceret qui succedere paterno imperio dignus atque idoneus videretur, cum Rege pactus, liberali ad illum animo in castra suis cum copiis venit, vexillaque veneratus est. Inde Rex dispositis opportuna per loca copiis, Tarentum profectus, omnia pacata invenit, nullumque fuit alicuius nominis oppidum ad quod non accesserit, benigne, liberaliterque acceptus a civibus, quos ipse publice, privatimque, ac praesertim bene meritos quosque profectus est privilegiis, muneribus, beneficiis, aliisque liberauit vectigalibus, alios ornavit stipendiis, equestrique praerogativa. Compositisque regionum earum rebus, sub ipsum ver Neapolim redijt, victor, opibusque, & fama insignis, diversis etiam oratoribus qui ad eum conveniant, aliisque et bello, et pace claris viris, in ipsis Alexandro Sfortia, qui ad eum Theatibus venerat, ac Bartholomaeo Cardinale comitantibus. Duxit autem secum & Iulium Antoninum, cuius opera, consilisque in maximis pacis, ac belli rebus exco usus est, cuius etiam ductu multa post & fortiter gesserit, & feliciter administraverit, tametsi in toga quam in armis non minus vir hic claruit, ad praestantissima quaeque natus munia domi, forisque. Ingradientem Neapolim Ferdinandum ordo, populusque nullo non honoris genere cunctis lauit. Gaudij laetitiaeque a viris, mulieribus, omni denique aetate, in templis, porticibus, coenitiis, privatorumque civium domibus signa promiscue praebita. Is postquam & civium, & oratorum rebus qui ex Italiae urbibus gratulatum multi venerant, satisfecit, reuersus ad belli studia, Isclae obsidioni acrius intendit, datque maritimae rei opera. Hinc Oni arcem multis prius usus artibus, corrupendis custodibus, concutit, ad motis ingentis crassitudinis tormentis, in cassum tamen, multorumque operum, & dierum iactura. Longe uero post fame coactus praefectus illam dedit, qua undique perquisita, praeter salis pusillum in ollula, fasciculumque salitae brasicae, nihil omnino esui quod esset, in arce repertum est. adeo fortibus atque obstinatis animis praefectus, defensoresque extitere, Inter haec agente ad Isclam Ioanne, tum rebus alijs, praesertimque missa clam annona, tum interceptis Martiani literis cognitum est illum nona cum Ioanne misse consilia, idque modo expectari, dum exactae messes essent, frumentaque intra oppida relata, ne renouato bello fame premeretur, populariumque metuendi tumultus Martiano essent. His perceptis consilijs, multa cum animo suo agitans Ferdinandus, illud primum curabat, ne ratione aliqua suspecta habere Martiani fide putaretur, quod Neapolis graui laborare peste coeperat, quo urbem multitudine uacua faceret, p

hac specie statutus Leborio in capo tabernaculis eo se recepit, assidue uenatu, aucupijsq; nunc Capuano, nunc Auerfano se exercens in agro. Quodq; Caldoræ in Ferentanis hostiliter adhuc agerent, ut qui debellaturus eos esset, soluto militibus stipendio, conuenire eos Rosarum ad mansionem iussit, atq; ubi maturæ segetes uisæ sunt, repente ad saluonem uniuersa cum exercitu profectus, Martianum ad se in castra omnibus cum copijs euocat, quo ni statim proficisceretur, illum se pro hoste habiturum, agrumq; eius omnem hostiliter populaturum significat. Ille primo timens pauensq; prius etiā omnia tentaturus uidebatur, q̄ ut Regis se fidei permitteret armati, et inimicum præ se ferentis animū, tandem et suorum admonitionibus, et quod popularium fame laborantium animos uerebatur, iratos iam, et de rebellionē cogitantes, ad Regem uultu, orationeq; quā maxime composita in castra uenit, ab eoq; benigne acceptus est. Cum eo Rex permulta egit tum de rebus suis alijs, tum de conciliandis aut debellandis Antonio, reliquisq; Caldoris. Ille uero aliquot post dies, ex quo in castris manserat, quiescente in tabernaculo Rege, mane sub exortum solis, equo per castra præter solitum deuectus, deambulansq; cum paucis ac subinde, quasi multa animo agitans uultum immutabat, alioq; atq; alio se se uertens, nunc humi fixos tenebat oculos, nunc cælū suspirans, aurasq; suspectabat. Quod animaduersum cum esset, Regiq; perlatum, iussit diligenter uadum obseruari fluminis. quo ē loco ad Carinulas fugienti (neq; enī amplius duobus millibus passuum oppidum aberat) iter tutum erat uadum præter gressu. Incertus igitur, atq; animi dubius fluctuansq; diutius cum fuisset, tandē ad uadū iam citato equo repentinus ferebatur. Ibi interceptus à custodibus, captusq; Capuā, atq; inde Neapolī Regis iussu ducitur. Qui statim urbibus, atq; arcibus illius potitur, Helionora cū liberis, ac Beatrice Auerfam deducta. Ipse confestim cū exercitū in Sāniū, Ferentanosq; profectus, receptis in itinere castellis, atq; oppidis fere omnibus quæ Caldorarum essent, castris ad Vastū Amonis positus, quod olim Istonium fuisse multa docent, acri illud obsidione premit. Quia in obsidione propter multitudinem æneorum tormentorū, qd̄ multi quotidie passimq; ac promiscue in castris caderēt, atq; alij coxis, alij brachijs aut humeris mutilarentur. Foedæ mortes, uulneraq; foediora eēnt, multa præter opinionē Ferdinādo contingere. Futuram nanq; breui Istonij obsidionem præsagens Antonius, cū ipse se Riparellæ contineret, quod id castellū natura maxime munitū esset, locoq; summe edito positum, strenuissimum quenq; ac sibi usu ipso cognitum ex ea quam secum habebat copia, ad urbem tuendam

præmiserat, præfeceratq; præsidio Ranerium Ligninum Neapolitanum, uxoris suæ fratrem, acri iuuenem ingenio, constanti fide, manuq; admodum promptum, ac maximo quoq; quod offerretur periculo exultantem. Horum igitur opera, pertinacibusq; effectum est studiis ac laboribus, uti Rex obsidionem tandem omitteret, plurimis diebus magnam suorum cæde frustra absumptis. Itaq; disposito milite finitima per castella, qui ne commeatus in urbem inferretur, prohiberet, fame Istonienses compellere ad deditionem decrevit. Ipse ad constituendas regionis eius res conuersus, illis compositis, sub autumni exitum in Campaniam regreditur. Antonius post Regis digressum, relicto Riparellæ præsidio, cum ea quam secum habebat manu hostem frustratus nocturno tempore itinere maxime occulto Istonium ingressus, populares primo cohortatus, multa spe, ac pollicitationibus illos honerat. Deinde cum intellegeret ciues diutius famem nullo pacto toleraturos, Restatinum filium ad Regem in Campaniam misit, qui cum eo de se dedendo, deditionisq; conditionibus ageret. De qua Neapoli cum ab Restatino ageretur, interim Iacobus Carrasæ quem rex militibus qui in finitimis Istonio castellis hyemabant præfecerat, clam cum primoribus agere de deditione coepit, quos ad ultimam prope famem redactos sine spe maritimi, aut terrestris subsidij, honeratos etiam promissis facile in sententiam suam pellexit. Itaq; quo maxime tempore Antonius sperabat regi se pacatum filij opera, resq; e sententia pro temporum tamen statu compositum iri, tumultu in foro, exorto, excitatibus illum Thoma, Petro, et Francisco fratribus, e Sanctorum familia, a tumultuantibus capitur, confestim regio inuocato nomine. Cuius rei certior e cum fecissent Ferdinandum, eius iussu Antonius Aversam perductus arcis præfecto custodiendus traditur. Paucos tamen post dies, Restatino filio procurante, quod captus is fuisset interea dum de deditione ageretur, resignata prius Riparella, e carcere liberatur, constituto satis etiam liberali stipendio, quo Neapoli priuatus cum uxore, ac familia honeste uiueret. Is uero haudquaquam multos post menses, sub speciem curandæ ægritudinis, cum se Baianas contulisset ad balneas, Romam inde comparatis clam nauis fugit, nec multo post Viterbiū, inde Firmum in Picenum proficiscitur. Ad ultimum uero Esim perijt, ubi diem haud multos post annos obiit, uir specæ quidem, atq; alijs corporis muneribus abunde clarus, atq; excellens, quibus si animi quoq; dotes accessissent, in eas nunquam calamitates incidisset. Per idem tempus Alexander qui Pisauri hyemauerat, maturato in Marfos reditu, iunctis cum Mattheo, ac Roberto copijs, nam et ipsi ex hybernis pro

dierant, Aquilani in agrum progreditur, tentaturus per idoneos homines civium animos. Illi igitur Tarentino mortuo, prostratis atque attritis Andegavienſium rebus famem etiam cum timerent, agrorumque vastationem, oblatas ab Alexandro conditiones accipiunt, ac per eum impetrata uenia Regi se se dedunt accipiente urbem eam Regis nomine Nicolao Statio, qui tum apud Alexandrum Regis ipsius iussu agebat. Quae deditio (nam civium ipsorum haud exigua in Pontificem Romanum inclinabat pars) Ferdinandi rebus plurimum auctoritatis addidit ac uirium. Eae namque urbis eius erant opes, civiumque ipsorum vires ac facultates, ut facile in quam ipsi declinarent partem, Aprutij reliqui populos ferme omnis in eam traheret. Haec urbs Amiterni de excidijs paulatim creuit, quod oppidum Sabinorum quondam fuerat, idque maxime celebre Ab originum etiam temporibus, qua tempestate Aternus illud annis non dum alijs auctus fontibus medium se cabat. Aberat tum haud multum ab Aterno uiae uiculus de fonte dictus Aquila, quod nomen hodie quoque praeseruat nouae urbis Aquilae. Diruto igitur Amiterno per ea tempora, quibus extincto Romano imperio Italia ab externis est nationibus occupata, ciues diuersi alius alium in uicū cum concessissent, aucta maxime tum civium, tum conuentuarum frequentia est Aquila propter agri opportunitatem, fontisque ipsius usum, atque ubertatem aquarum et pabuli. Nam pecuarijs est quaestibus Aquila praecipue creuit. Sensim itaque atque non unis temporibus conuentibus accolis, forum efficitur rerum uenaliū, emporiumque regio nis totius, finitimorum denique uicorum omnium, ratione hac conuentus et caput. Cuius etiam frequentiae accessit Forconij propinqui oppidi euerſio. Nam et Aquilae propinquum ab exortu solis agrum Forconensem uocatum comperior. Adhuc et deleti etiam oppidi alioque de nomine etiamnum extant uestigia. Cum igitur aucti diuitijs conuentus hostilers timerent incursus, inito simul consilio decreuere, uti dimensi solum, quantum abunde satis esset, regionatim in tot distribuerent partes, quot uici ad inhabitandum conuenissent, singulisque partibus, quae hodie quoque nomina uicorum seruant, singulis attributis uicis, solum uniuersum moenibus undique cinxerunt, quique breuis ab initio uictus fuerat nomine de fontis Aquila, auctus post ciuibus, atque opibus, prolatis etiam finibus facta est Aquila, urbs quidem ipsa ciuibus, auctoritate, et opibus clara, regionisque totius caput. Nam et populus ipse quique lanitio deditus ac texturae, maxime tamen bellicosus est, finitimusque undique fornicini, nec minus etiam Regibus qui Neapoli imperant.

F I N I S.

IO ANNIS IOVIANI PONTANI DE BEL-
LO NEAPOLITANO LIBER SEX-
TVS ET VLTIMVS.

VM hæc biennio fermè geruntur, Aenaria inte-
rim res insulae factae in dies asperiores erant. Ca-
rolus enim Torrellae frater comparata octo tri-
remium classe, magnoq; biremium, aliorumq; na-
uigiorum numero, ingentem omnis generis rerum
praedam in Iselam conuexerat, seq; maritimae Ca-
paniae orae maxime formidolosum fecerat. Quo tempore regius mi-
les munitionibus inclusus, magisq; ipse obsessus, quam qui obsideret,
fame, sitiq; laborabat, atq; ad extremum adductus deditorem medi-
tabatur. Adhæc mare infestum undiq; Campanorum litus ab incur-
sionibus minime tutum, maritimae comportationes è Brutijs, Sicilia, He-
spanijsq; ab ultimis diremptae, demum nulla non nauigatio importu-
na, maximeq; periculosa esse, ac timeri iam ne Torrellae praedae pre-
tio, allectationeq; tractis ad se diuersarum gentium praedonibus, Tyr-
rhenum omne, Siculumq; infestum mare redderent, neq; Hispanijs in-
quorum manu maritimae tum res erant satis credi, neq; alia uia pro-
uideri posse. Quibus malis quo prospiceret Ferdinandus, nec tamen
quibus fideret, satis sciens, plurima diuersaq; animo agitabat.
Quonia autem locus admonet, insulae situm ac soli naturam pau-
cis exponam. Aenariam a continente tractu motu terrae aliquando
euulsam multa docent, exese rupes, solum cauernosum, soli natu-
ra continenti persimilis, arida et calidis fontibus scatens, nutrit inte-
stina incendia, unde alumine plurimo abundat. Quin etiam his
ipsis annis Bartholomaeus Perdix Genuensis negotiator Neapolim pe-
tens cū insulam praeteruheretur animaduertit alumnos quosdam
sparsos in ora maris scopulos. Annis enim circiter centū ac sexaginta
tribus anteq; hæc geruntur, ruptis repente terrae uisceribus, ex anhela-
to incendio, nō modica sui pte Aenaria cōstā grauerat. quæ eruptio et
uiculus igne absumptum post uoragine absorpsit, et qua Cumanum
spectat litus, prouolutis ingentis magnitudinis in sublime saxi, fumo,
flamme, puluerq; immissis, postq; per agros sparsim impetu suo ia-
ctatis maxime uberem atq; amoenam insulae regionem uastauit. Quæ
tempestate quædam etiam saxa scopulorum instar in litus prouo-
luta cum essent, ea Bartholomaeus fornacibus post excocta in alu-
mē dissoluit, fuditq; reuocata arte ea, è Roccho Syriae ab se allata,
ubi ipse

ubi ipse plures annos negotiatus esset, quæ multis antea seculis in Italia iacuerat. Gignit ager nobilissimi generis triticum. fert et generosissimum uinum. estq; hortensium frugum maxime ferax. popularum res insule uicatim habitant. positus ipse plerumq; tumultuosus & arduus, insurgit in ea mons apprimè editus, in cuius penè uertice fons scattet eodem quo & ipse mons nomine Abocætus, ab auium frequentia (ut arbitrantur) dictus. cum reliqua insula gelidorum laboret penuria fontium. litora incurua magis quàm recta. cælum clemens ac salubre. iungitur monti in quo est urbs sita, mole manu olim iacta. uniuersæ ambitus complectitur. decem & octo circiter passuum millia. abest ferè decem à continente. diuiditur a Prochyta freto non satis amplo. In eam Alphonsus eiectis inde antiquis colonis uictor è militibus qui secuti eum essent, maximeq; Hispanis coloniam deduxit, arcemq; quàm munitissimam struxit. Cuius post & arcis & oppidi & insule uniuersæ moderationem cum demandasset Lucretiæ, ea permittente rege substituit & arcas custodiæ, et moderationi popularium Ioannem Torrellam Antoniæ sororis suæ uirum. Hic Alphonsus mortuo, cum dominandi cupiditate teneretur, uiolato iure fidei ac necessitudinis, restituere primo eam Lucretiæ contempsit, dein quod intellegeret illam cum Andegauensi sentire, re Ferdinando significata, ab eo sibi & urbem & insulam impetrauit. Atq; haud multo post (ut erat insatiabili auaritia, incredibili ambitione, summa inconstantia, perfidia etiam barbara) cepit cum Ioanne clam agere de amicitia, promissaq; ab illo sibi Prochyta, statim cum Petro Coxa qui insule imperitabat similitates primo, post apertas etiam inimicitias exercere. Hinc Ferdinando maioribus curis presso, traiecto triremibus freto, expositisq; in litore militibus insulam populatur, mox comparatis necessarijs, oppugnare oppidum decreuit, cumq; à rege monitus, ne fidelem, & sibi maxime acceptum hominem armis peteret, nec ab incepto desisteret, ac tantum non fame coactum Petrum ad deditionem coegisset. Tadem Rex necessitate uictus, comparata classe, Torrellæ militè Prochyta expulit, liberatūq; obsidione Petrum commeatu plurimo, ac militibus inuit. Torrella per hanc occasionē confestim ad Andegauensem descendit, quem post ad se confugientem urbe acceptum, opibus etiā suis fouit. Quod ni Tarentini secuta breui mors esset, transmissio in Brutios cū triremibus (uti conuenerat) Ioanne, insequenti anno bellū priori lōge infestius calamitosiusq; instauratum iri apparebat. Igitur Ioānes in Iselā delatus, conspecta munitionū natura, primo mediocribus prælijs infestare regios, eos extra munitiones excitos sauciare, fati-

gare, haud quiescere sinere, post ne castris egredierentur, prohibere, ar-
 cere à lignatione, nequid ab insula popularibus importari posset, caue-
 re, sclopetis, colubrinis, bombardis die noctuq; infestare, multos in
 propugnaculis, non paucos intra tabernacula vulnerare, aut mem-
 bris mutilatos lacerare, donec eos cædibus, ulneribus, mutilationi-
 bus, fame, siti, lassitudine, pestilentia è diutino labore, necessitudineq;
 exorta affectos ad ultimam rerum ac malorum omnium difficulta-
 tem artibus his redegit. In hac summa rerum omnium inopia illud
 eos maxime angebat, quod clausi terra, mariq; undiq; quo in statu
 res suæ essent, significare nec Regi poterant, nec ab illo certiores
 fieri, quid pararet, quid ab ipsis parandum esset, quando præsi-
 dium expectandum, omni itinere, terra, mariq; intercluso. Itaq;
 Rex magno nuntiorum discrimine ab ijs qui Abocætum tueban-
 tur montem, de suorum difficultatibus certior factus, re in senatu sæ-
 pius disceptata, cum omnes de ferendo subsidio desperarent, quippe cū
 hostium classis abunde potens, pollensq; esset, contra Regi eo tempore
 præter triremim unam maritimæ apparatus nihil esset, in ea consilio-
 rum infirmitate, consternationeq; animorum, Ioannes Pous trire-
 mis eius præfectus, cæteris animo percussis omnibus ipse animi ple-
 nus. At inquit longe secus ego sentio Rex, longeq; alia mihi mens, ali-
 » uq; à uobis consiliū est duces. Mihi est animus, expositis ab altera in-
 » sula pte in terrā militibus, occupato mōte qui mari imminet, inde de-
 » currere, gladioq; et hasta, modo lectus mihi mules detur, aperire ad
 » munitiones uia, hosteq; ferro medium cedere, et comæatu immisso
 » liberare ab fame, obsidioneq; munitiones. Huic sententiæ alij ut genero-
 » sæ fortiq; fortes ipsi assentiebantur, contra alij ut temerariam asper-
 » nati repudiabāt, metu in maius aduersariorū res tollente. Tum Pous
 » rursus, Vobis inq; uiri regia de re tātū agitur, mihi de regia, et mea,
 » de salute itē, incolumitate, bonisq; meis oibus. Si uicero, regijs, et meis
 » rebus iuxta cōsuluerō. sin fortuna, q; nullo pacto reor, iceptis meis inui-
 » derit, Regi nihil amissum, mihi uitaq; et fortuna omnis in æquo mea
 » ponitur. Et uos qdē isle res desperatas habetis, ego uero eas à cala-
 » mitate ut uindicē, meo rerūq; mearū omniū discrimine laboro, et co-
 » nor. Nolite quæso tanta meis mihi pariundā periculis laudē inuide-
 » re, dabo uobis, mihi credite, hoc uno faciliore confectum bellum.
 Rex probato eius cōsilio, triremi cōfessim instructa, duabus cū biremi-
 » bus, minoribus itē nauigijs duobus, delectis ter cētū pedibus è uete-
 » ranorū numero, comæatu nauigijs imposito, noctu è Neapoli saluere
 eū iussit. Ille tenebris, silētiōq; feliciter usus ad finitimū mōti litus ap-

plicat, peditatūq; exposito, iriremiq; alijs cū nauigijs Caietæ petere por-
 tū iussis, montē nullo prohibente ascendit, amiceq; acceptus, signo co-
 gnito, ab ijs est, q; montē tuebantur. Nā summo in iugo Nicolai sacellū
 est, atq; haud procul uetus munitio ad propulsandos repētinōs insultus
 olim cōstituta, cui peregrina, barbaraq; appellatiōe nomen est Basti-
 da. Hi communicatis simul cōsilijs ē uestigio mittunt q; de subsidij adue-
 tu obfessos certiores faciāt, et qd agēdū sit, doceant, signumq; inter se
 comitēdæ pugnae constituent. Nūq; penetrare ad munitiōes undiq;
 arcūssas ab hoste nequeūt, Poū biduo frustrati sunt, q; in expectatio-
 ne rerū erat. Tertio die Andegauēsis cōsiliū huius inscius incendiariā
 machinā admoueri munitionibus cum iussisset, ea oblique tracta, in
 quem minime locum oportuit declinauit, motūq; ipso magis accensa,
 flammam simul, ac fumum ingentem edidit. Quod conspiciatus Pous,
 metuēsq; munitionibus a conflagratione, instructa acie descendit ē
 monte. Partem ducebat cohortis Fantagutius, uir maxime strenuus,
 partem ipse cum Oriola, homine impietro, et ob fidem Regi cognito.
 Vbi ad locum uentum est, signo dato, occupatum expugnandis muni-
 tionibus hostem ex improviso adorti, magnum terrorem incutiunt.
 Illi pectore aduerso fortiter incurrentes sustinent. Ac nunchi, nunc
 illi, fortuna belli domina uariante, loco cedunt. multi uulnerantur.
 Strenue utrinq; pro gloria, pro uita, pro libertate pugnatur. Regij eru-
 ptionē ē munitionibus expectant. Andegauenses illinc paucitatem de-
 spiciunt, hinc eruptionem uerētur. Itaq; innisi uiribus regios aliquan-
 tum propellunt. At qui intra munitiones clausi fraudē hactenus timue-
 rant, ubi cædes, uulnera, fugas, impressiones eminentioribus ē turri-
 bus conspiciantur, confirmatis maxime animis erumpunt. Editur pu-
 gna rara et nobilis, fortibusq; utrinq; animis decertata, utrinq; pro
 salute pugnantibus, Vtraq; in dextra acies spem, salutem, liber-
 tatem repositam habet. regia si cesserit nullo se loco tutam credere.
 Andegauensis in medio constituta hostium, non fugæ, non receptū
 locū habere. duces, centuriones, præfecti hortari, adoriri, ferire, milites
 alij impellere, alij cedere, pars capere, multi capi, uulnera, cædes, at-
 sus promiscui. Vtrinq; clamores tolli, utrinq; pro pugnae euentu, aut
 fuga significari, aut uictoria. Tandem Andegauenses ab fronte
 atq; a tergo arctius pressi superantur, nec sustentata impressione, pluri-
 bus aut cæsis aut captis, reliqui in fugam uersi, pars intra molem, alij
 pontibus qui expositi in litore erāt, in iriemes se recipiūt, alij in mare
 prolapsi minoribus a nauigijs excipiūtur. Dux ipse Andegauēsiū in
 fluctus maris mento tenus imissus ægre a suis intra nauem sullenatur.

DE BEL. NEA.

Victor regius fugato hoste munitiones ingreditur. Pous consolatus magis quam cohortatus liberum iam ab obsidione militem, saucios curari, comneatum importari, praesidium per munitiones distribui imperat. Languidos aut morbo grauatos inde deuehendos curat. Nec multo post constitutis est sententia rebus omnibus, confirmatisque militum, ac popularium animis ad montem reuertitur. Illi uictoria elati, speique animorum pleni felicia omnia sibi promittunt. ex eoque hostem a munitionibus, atque a continente prohibent. Pous est monte ad litus digressus, ascensa est uestigio nauicula, quo discessus hostem lateret, Caietam ad triremem deuehitur, statimque Formiano soluens litore Iluam petit, ubi intellexerat regias triremes expectare. Haec simul inde digressae Neapolim uersus dum feruntur, Argentario haud procul a promontorio, quatuor triremes, ac biremes totidem Punicas obuias habent, in easque strenue illatae, unam est biremibus capiunt. Quominus insequatur fugientes, obstitere Andegauenses triremes, dum timetur ne insequentibus ipsis a tergo inferatur. Itaque felici nauigatione usque Neapolim paucis diebus aduehuntur. Atque haud multo post, Ioannes Tarantino iam mortuo desperatis rebus suis, in provinciam inde Narbonensem enauigat, relinques in Regni Neapolitani populis, atque apud nobilitatem praecipue, permagnum sui desiderium. Cum esset maxime compositis moribus, integra fide, incredibili continentia, summa constantia, magno in Deum metu, in homines liberalitate, ac gratitudine, iusti, honestique apprime colens, ac supra Gallorum hominum ingenia grauis, seuerus, circumspectus. Ferdinandus igitur Aenariense ad bellum conuersus, comparata classe decem triremium, totidemque honerariarum, ac biremium sex, ei Calcerandum Hispanum praedonem praeficit. Ille complures menses, nauibus opportune dispositis, urbem sic anxius, arcuique comneatum, uti tandem ad summam annonae inopiam reductus Torrella fratrem est Prouincia arcessitum certiore fecerit, ne quamprimum subueniatur, de se rebusque suis esse omnino actum. maturaret igitur se uel paucissimos dies uix esse toleraturum, uerendamque interim popularium inconstantiam, praesertim urgente fame. Carolus re cognita, ac maturandum ratus, honerata frumento nauis, instructisque triremibus, nocturnis, diurnisque remigationibus, ad ferendum subsidium cum properaret, ubi in conspectum uenit insulae, inito cum praefectis consilio, triremem optime omnium instructam, cui erat Delphiniae obceleritatem nomen, quae honerariam remulco traheret, praemittit. Ipse cum omni numero speciem praese fert magno impetu inferendi sese ex improviso in Calcerandum, ratus hac ratione dum regia se classis instruit,

sis instruit, dum ipse se se minabundus ostentat omnem regie classis impetum in se tracturum, Delphinam interim quasi parum animaduersam ad oppidum, ipsamque montis rupem appulsuram cum comatu, quo facto, fugam ipse esset in altum abrepturus. At Saccus Samudius in statione collocatus *his hanc* cum esset, cōspecta Delphina, minime cūctandū ratus, summis uiribus illā rostro inuictus, edita cruentissima pugna, eā cum honoraria capit. Quod ubi Carolo cognitū est, speque animoque destitutus cōfestim in fugam uertitur. Galcerandus instructa classe, in altum prouectus, diurna, nocturnaque remigatione fessos ipse recente remige facile assecutus, præter unam, omnes cum Carolo, alteroque ē Torrellæ filijs capit, captasque secum Aenariam perducit, ac utranque simul et uictam, et uictricem classem in ancoris ad fretum sistit. Quod ubi Regi nuntiatum est, in genti cura liber, ac gaudij plenus, cum Ximeno Duræa Siciliæ Le- *Hispania* gato, qui haud multos ante dies Neapolim ad Regem uenerat, ad Misenum profectus, Galcerando, præfectisque gratulatus, gratias illis egit, quod fortiter fecissent, quod feliciter rem gessissent, quod eo facinore ultimam bello manum imposuissent, usque magnifice collaudatis, quid gerendum, quid a quoque administrandū esset, constituit, statimque Neapolim regreditur. Tum uero urbs uictoriæ certa, festa omnia agere. uiri, mulieres, ciues, peregrini, senes, impuberes per urbem discursare, ad litus currere, molem peruagari, qui uictricem e classe redissent, sciscitari, gratulari, complecti, uirtutem eorum in cælum ferre, conuiuia parare, publice, priuatimque letari, quod mare liberum, quod nauigatio secura, quod tandem pax terra marique omnino esset parata. At Isabella Regina qua erat pietate, et in Deum cultu, uictoriam Deo acceptam referre, ipsa Mariæ aras, ipsa Diuorum templa adire, uenerari, paruos liberos ante se ferre, cum ijs ante illorum imagines procumbere, gratias agere, uota soluere, supplicia pluribus diebus facere, nihil ciuitas uniuersa, nihil nobilis, ignobilis, sacerdos omittere, quod ad declarandam lætitiā, nihil Isabella, quod ad gratitudinem erga Deum, erga diuos, diuāsque testificandā pertineret. Torrella amissa classe, capto fratre, ac filio, destitutus omni spe de deditio ne per Duræam cum Rege egit, per quē paucis ante diebus etiam tentauerat, exolutis sibi a Ferdinando aureum nummum quinquaginta millibus, oppido, et insulæ simul cedere. Res igitur Ximeno procurante conuenit his conditionibus, uti Torrella oppidum Regi traderet, ipse liber tutusque cum uxore, liberis, reque omni familiari in Siciliam deferretur regijs duabus triremibus. Carolus frater, et filijs alter, liberi, suiisque iuris essent. Ximenus conuictorum præses, ac fideiussor esset. An

te tamen quàm ille irremediabilibus impositus uela faceret. Ferdinandus coram exhortatus est eum, uti cum uniuerſa familia Neapoli remaneret, rerum ſe præteritarum immemorem futurum, neque ipſi, neque liberis de futuro pollicitus. Ille Regi gratias cum egſſet, Neapoli ſoluens in Siciliam primo, poſt in Hiſpaniam Tarraconenſem, quæque illi erat patria Barcellonem perlatus eſt, uir proſecto leuitate, ac perfidia ſua, de terrima quaque ſorte, ultimoque ſupplicio dignus. Et hic quid belli huius Neapolitani ſinis atque exitus rerum fuit. Cæterum cum regni urbium princeps Neapolis, atque caput ſit, antiquiſſimamque cæterarum ferè Italiae urbium omnium, quæ nunc florent, de ea ſi pauca dixerò, neque alienum ſuſcepto operi, et importunum minime uideatur, tum propter uetustatē ipſam, et urbis nobilitatem, tum ob rerum plurimarum ſiue natura, ſiue hominum arte, indiſtriæque comparatarum, copiam, atque excellentiam, quibus ipſa affatim, mirificeque abundat. Quia uero uetustas ipſa, rerumque remotiſſimarum obliteration, earumque cognoscendarum cupiditas ita expoſtulat, altius quædā repetam et perquiſita, et eruta longo ſtudio, multaque antiquitatum perueſtigatione et cura. Nec uero uito mihi dari uelim, ſi antequam de rerum Neapolitanarum loquor originibus, Italiae res a remotiſſimis etiam ſeculis repeto, et qui, et quales eam populi, aut Reges ab initio tenuerint, in memoriā reuocō. Detur hoc ueniae laboribus meis, compenſeturque repetitionis ipſius remotior fortasſe explicatio cum utilitate lectionis, quod condonari mihi non impudenter forſan uidear poſtulare. Igitur Italiā cui poſt uniuerſa nomen eſt hoc inditum, paulatimque prolatatum finibus, imperioque, ab Ionio mari ad Alpes uſque complexum eſt omnia, quæ ſupero, inferoque abluuntur mari, habuere in initio Umbri, genus hominum bellicoſum, acre, imperij cupidum, quique paulatim mediterraneis ac montanis à locis digreſſi mare uerſus Hadriaticum, fines protulerint, ipſi reliqui, ſuperſtitesque diluſioni, quæ Deucalione regnante in Græcia, ab Aegyptijs, Græciæque ipſius ſcriptoribus extitiſſe memoratur. Quæ tempeſtate Atlanta abſorpta inſula, rerum quondam in oazu potita, unde etiam nomen pelago inditum, irrumpente oceano, mare hoc immiſſum eſt mediterraneum, quo tunc ſummeſa atque hauſta fuere cuncta, quibus nunc interiectis Europa Africaque inter ſe atque Aſia diſtinentur. fabuloſa ſanè res exiſtimata propter Poëtarum decantata admirabiliter ea de re carmina, cæterum quæ nec à natura ipſa rerum abhorreat, et Aegyptiorum conſentiat hiſtorijs. Hos ante tenuerant Liburni partem eam, quæ eſt ad ſuperi maris ſinum. Quibus pulſis Umbri armis eam occupauere, quaque imperium protulerunt, tractum

omnem uocauere Vmbriam, uirus post oppidisq; , diuturnum ob do-
 minatum maxime frequentem. Liburnis finitima tenuere Siculi, atq;
 Aborigines, gens indigena, uel, ut alij uolunt, ex Arcadia profecta, du-
 æ Oenotro Lycæonis Arcadiæ Regis filio, qui postea genti nomen de-
 derit. Cuius etiam frater Peucetius oram alteram superi maris occupa-
 uerit, eaq; sit ab illo appellata Peucetia, quæ ante fuisset Iapygia.
 Regum itaq; nomen gentis uniuersæ ab Oenotro cæpit post quæ ali-
 quo interiecto intervallo Italus & ipse Rex isdem est a populus di-
 ctus, Ab Italo autem & Morges, & Siculus, qui a Morgete fratre
 dissentiens, dedit parentibus sibi populus nomen Siculus, perinde ut ab
 illo altero nominati sunt Morgetæ, Atq; hæc quidē omnia multis æta-
 tibus ante obsessum a Græcis Ilium. Hodie quoq; post Marforū atq;
 Aquilanorum fines est ager, qui Siculorum nomen seruat mutata pri-
 ma nominis litera, Ciculi enim uocantur. Nam et Sicilia insula ex illis
 dicta, ab illiteratis hodie hominibus Cicilia dicitur eadem mutata li-
 tera. Est & Vallis item Ciciliana quæ Præcutinorū est in Vestinis,
 qui sunt inter Aternum, atq; Truentum amnes, quæ regio Piceni quō-
 dam fuit, nunc uero est Apruij. Successit deinceps illis Latinus belli
 Troiani temporibus, a quo prisca uocati Latini. Inter sículos autem
 atq; Aborigines diutius certatum cum esset, accessere Aboriginum opi-
 bus Pelasgi, quibus è Thessalia pulsus, ad eam cum adnauigassent ora,
 quæ est proxime Padi fluminis hostia, postq; aliquantum temporis eie-
 cti cū inde ab Vmbriis essent, Aborigines ipsi dedere eis sedes in Rea-
 tinorum finibus, eorumq; auxilio, commixtis uiribus, Siculorum res
 uehementius attriuere. Quibus deniq; attritis Siculi relictis sedibus
 grauissimos post labores ac pericula in Trinacriam traiecere, quam
 occupatam suo è nomine uocauere Siciliam. Tenuerunt autem in ini-
 tio Itali qui ab Oenotrijs sunt, Aboriginibusq; profecti quantum in-
 terim agri Tiberi continetur, Lyriq; fluminibus, eaq; prisca fuit Ita-
 lia, yq; Italia populi. Tiberim ultra tenebāt tūc Hetrusci, quos Tyr-
 rhenos etiam dictos uolunt. Hi paulatim eō potentia perueniunt, ut
 Vmbriorum ipsi imperium deleuerint, omnisq; Italia ab exteris na-
 tionibus, præsertimq; a Græcis ob illorum potentiam fuerit appel-
 lata Tyrrhenia. Supra Hetruscos tenuere Ligures, et ipsi antiqua gēs,
 quæq; ausa sit uenienti in Italiam Herculi ire obuiam instructa ac-
 cum etiam quorundam opinio fuit Aborigines illorum aliquando
 fuisse colonos. Hetruscos diutius imperantes, superatis alpibus, Galli
 pepulere uniuerso ex agro, quem ultra Apenninum montem, ac secū-
 dum Padum fluiuium possederant, quorū etiam oppidum fuit Sena,

DE BEL. NEA.

quæ hodie quoq; Gallici agnominatur. Trans Lyrin uero, proximi-
 misq; Lyri regionibus, diuersis tamē ætatibus imperitauerunt Ausonij,
 Opici, Osci, Hetrusci, Samnites, Campani. Ausonij quidem uidentur
 fuisse antiquiores quàm ut ab Ausone Vlyssis filio nomē acceperint.
 Nam & partem illam terræ Brutæ, quæ est ad mare Ionium, satis
 constat longe prius uocatam Ausoniam, eamq; Ausones primos tenuis-
 se, & mare ipsum Ausonium appellatum, & ut Halicarnasseo pla-
 cet Dionysio, quod post uocatum est Tyrrenum, ante Oenotri aduē-
 tum ab ætolis mare dicebatur Ausonium. Opici uero fuere qui & Auso-
 nij, ipsi indigenæ, ut Rutuli, ut Volsci. At Osci Padi ætolæ, ac puls-
 i ipsi, suis Opicos ē sedibus pepulere. Hos dein Cumani à Chalcide de-
 ducta Colonia, Hippocle Cumæo, et Chalcidense Megasthene ducibus.
 Hi cum opibus auctoritatēq; aucti admodum essent, subiecere sibi fi-
 nitimos populos. Omnem post eis agrum ademere Hetrusci, ac uari-
 ante fortuna, Sānites Hetruscis. Dicti autem Samnites à nostris initio
 Sabelli, ipsiq; à Sabinis orti, postquam in Sabinorum nomen tran-
 siere, qui ante Oenotri fuerant, atq; Aborigines. Ex ijs deinde agris
 Sānites hos eiecere Campani, quorū princeps fuit urbs Capua, à Sam-
 nitibus quoq; profecti sunt Lucani, qui secundum eos trans amnem Si-
 larum sedes sibi imperiumq; compararunt. Per multis tamē ante Lu-
 canos ætatibus imperitauerunt ea in regione Pelasgi, atq; Oenotri.
 Vnde insulæ duæ in Lucanorū mari sitæ, Oenotriæ appellatæ, atq;
 ab Oenotrijs orti Itali, Morgetæ, & Siculi illis successere. Inter quos
 diutius etiam bella gesta. Quæ ē re à Græcis scriptoribus pars ea uo-
 cata est Italia. Vltimi autem Lucani à Samnitibus emissi occupauere
 regionem, eq; ducis nomine uocauere Lucaniā. à Lucanis orti Brutij,
 pastoralis initio gens, suisq; ab domibus digressa. Post eos quod reli-
 quum est tenuere Græci, ad mare Ionium, diuerso tempore, pluribus
 deductis colonijs, in plaga præsertim maritima, unde magna ē Græ-
 cia olim dicta. Nec tamen defuere ē Græcis scriptoribus qui arbitrati
 sint, oram Italiæ illam ultimā, quæ Istmo contenta peninsulā quasi
 quandam efficit, Italiam initio dictam ab Italo quodam, quem popu-
 lares, propter sapientiæ probitatisq; opinionem, quam ipse etiam dicē-
 di suauitate concitasset, Regem sibi constituerint. Satis tamen constat tū
 Hesperia, tum Ausoniam ante Herculis in Italiā aduētū à Græcijs
 præsertim gente uocari solitam. Hic status penē rerum in Italia fuit
 ante bellum Troianum, & post Aeneam, atq; Ascanium Albæ re-
 gnantem, donec Romanorum res adoluerent, ipsiq; tandem Italiæ
 sunt potiti. Vt uero ad Opicos redeamus, à quibus Thucydides tradit,

siculos fuisse eiectiones sedibus, quod uidelicet Opicorū tunc celebre esset nomen, Phlegreus eorū ager fuit, in quo pleriq; uolunt gesta quæ de Gigantibus memorata sunt in fabulis, ab intestinis terræ incendijs dictus. Quo in agro principes extitere urbes. Cumæ, Puteoli, quæ Græce est Dicæarchia, & Neapolis. Hanc igitur, finitimamq; oram quæ est ad amnem Lyrim, Vlyssis, belliq; Troiani temporibus tenebant Lestrigones, atq; Sirenes, tenuere & Cimmerij, genus hominum furis, ac latrocinij assuetum, hiq; specus quādam domos magis incolebant, deductisq; intrinsecus sub terram cuniculis diuersabantur. Cumq; celebre apud ipsos oraculum esset, fierentq; Auernū ad lacum sacra in Ditis patris honorem, in quibus, euocatis manibus, futura noscebantur, hac ratione multos mortales qui ad sacra cōueniebant, atq; ad oraculum consulendum, deprehensos in meatibus, locisq; subterraneis spoliandi libidine clām obtruncabant. Denuum scelera eorum deprehensa, ipsi supplicio affecti, sedesq; eorum euersæ, ac penitus deletæ. Opicorum insula fuit Prochyta, fuit Aenaria, fuere & Pontia, & Pādateria, et quæ dicta est de Sirenis unius nomine Parthenope. Nam & ab alterius quoq; sepulcro Leucosia dicta est etiam breuis quædam insula Pestanum contra sinum posita. Ac tamen, quæ de Sirenibus dicuntur, pleraq; habentur fabulosa, proditum tamen est memorie, atq; ita hominum opinio tenuit, unius ex eis conditum sepulcrum editiore in colle ad ultimum maris sinum dedisse colli nomen, uocatumq; illum ex eo Parthenopen. quod nomen post fuit etiā urbis eius quæ nunc est Neapolis. Quia uero & Surrentum quasi Surenetum, & promontorium ipsum quod Mineruæ dicitur, Lapidem sunt olim Sirenum dicti, quodq; insulæ item duæ Sirensæ, quæ post Capreas Posidoniati, hoc est Pestano, ac Salernitano adiacent sinui, quo in sinu fuit olim Pestum, nuncq; in promontorii eius capite posita est Acropolis, quantum coniectura uti licet, & fabulæ uidentur innuere, hæc imperitasse sinui, locisq; ijs uidentur. Quando prisca etiam auctores tradunt Surrentum urbem, ipsumq; in quo constituta urbs est, agrum ac promontorium, Sirenum quondam sedes fuisse, perinde ut Circe imperitauit finitima in insula, ut Calipso in alia etiam Ausonij maris insula. An non regnauit Babylone Semiramis, in Ponto, Phrygia, Bithynia Artemisia? non ne Punicum auspiciata est imperiū Didó? Florentibus maxime Gotorū rebus imperauit in Italia Amalanthia Theodorici Regis filia. Nec uero multis ante nos seculis Amaltildis Comitissæ res in Italia non in primis fuere illustres. Nōne duæ diuerso tamen tempore Neapolitanum regnū moderatæ sunt

Ioannæ? Itaq; permultis etiam post Sirenes seculis Aenaria sub Neapolitanorum rei publicæ iurisdictione tenebatur, & cum ab illis aliquando bellica extracta ui fuisset, Imperatoris Augusti iussu fuit eis restituta. Et a qua matrona nomen accepit insula Parthenope, perinde ut ab altera Leucosia est de illius sepulcro dicta, nimirum cum ea post mortem sepulta in colle esset, continenti imperitauerat, & in quo sepeliri se cavit loco, & celeberrimus per id temporis locus is erat, et inueteri domine gratus admodum atq; in delicijs habitus. Nam & honos sepulture religiosissimus semper fuit, etiam quibus temporibus literæ nullo ferè in honore essent, & generosissimo cuiq; decreto etiam publico in maxime celebri urbis aut agri parte dabatur sepulture locus. Traditum est enim (de re ut maxime uetusta loquar) apud Oruini antiquissimum, ac maxime quondam nobile Aboriginum oppidum, Augusti etiamnum tempore non murorum modo fundamenta, & fossas extare ueteris magnificentiæ testes, uerum etiam sepulcrorum monumenta magno ambitu, operosisq; aggestionibus, atq; i sublimis editis. Itaq; sepulcrum ipsum indicio est Parthenopen colli imperitasse, qui subiectæ imminerebat stationi, atq; ad sinus ipsius caput, eq; regione Sirentum spectabat, quæ Sirenum ipsarum sedes tunc esset. Quem ad locum quod naues quendam quasi in portum applicarent, collis ipse frequens erat habitatoribus, æque ab acolis ac nautis celebratus, isq; obliterato priori nomine, post in matronæ memoriam, atq; ab eius sepulcro Parthenope agnominatus, Cuius post loci frequentiam auxere Cumani, atq; è Chalcide Euboeæ profecti coloni, auxere & Rhodij, quo tempore rebus maritimis plurimū ualebant, deducta illuc Colonia, locq; in oppidi formam redacto. Nam Græcam eam fuisse urbem id uero certissimum est. Quod autem eo ab loco quadringentis ferè passibus oppidulū aberat, secundum litus, ac sub montem ad meridiem positum, cui Græci nomen esset appellatione Palæpolis, idq; breuitate sua habitatores non caperet, crescente iam multitudine, quo habitandi laxior ferebat commoditas, multi eo continue immigrabant ob diuersandi amplitudinē. Quocirca augescere in dies nouo oppido, illinc comportandis mari mercibus, hinc soli ipsius opulentia, cum ædificijs illustraretur et hominū frequentia, quo ab ueteri differret oppido, nouo paulatim nomine, & ab ipsis incolis, et ab nauigantibus uocari pro Parthenope Neapolis coepta. Nam ad tempora Romanorum usq; ut Liuius tradit, urbes erant duæ, populus unus. Breui igitur ob loci opportunitatem, conuenarumq; frequentiam in urbis excreuit magnitudinem. Opibus uero atq; authoritate ualuisse tunc plu-

rimum moenia ipsa planè docuere, quorum uestigia quod hodie quoque quaedam extant uidentur admirabili quaedam altitudine artificioque fuisse constructa. ut minime mirum fuerit Annibalem Pœnorum ducem illis uisis fuisse ab obsidione deterritum. Conuenisse autem eum in locum proximus è uicis atque castellis plurimos, docent peruetusta quaedam urbis regionum nomina, quæ hodie quoque et publicis et priuatis scriptis seruantur, ut Baiana uicina Baianis à colonis dicta, ut à Cimnerijs Cimneria, quibus urbis partes eæ quondam fuerint ad inhabitandum distributæ. Transiens quoque in Italiam ab Hispania Hercules post Cacus impotentem hominem in Latio domitum, liberatamque ab eius dominatu regionem, Campani maris oram cum peruagaretur, reliquit monumenta perpetua Auernum ad lacum sua, perque ora illa omnem itinere atque ætate fessos, Græcis potissimum è socijs, traditis eis sedibus collocauit. Quod in Latio itè, locisque in quibus postea Roma creuit, ante fecerat. Reliquit et proxime Neapolim paulo supra Palæpolim, qui locus hodie quoque Hercules dicitur, et ultra Neapolim ad fontes qui ab illo Herculanum sunt dicti, ibique Heraclea condita, et ultra Heracleam apud Pœpeios, quo in loco exposita ob occasu solis aduecta præda pompam egisse dicitur. Qua tempestate loca illa omnia essent Græcis ab inhabitatoribus maxime frequentata et culta, propter locorum amoenitatem ac litoris. Ad uetera quoque Neapolis moenia, Nolanamque ad portam extat sacellum Saluatoris quod ad Herculis uiam dicitur, et in eadem urbis regione Mariæ ædícula quæ ad Herculem. Adeo multa Herculis monumenta et intra urbem et extra etiam permanent. Post ipsam uero Palæpolim in qua noua nunc est arx cum adiectis hortis, postque montem qui Palæpoli imminet promontorium protenditur in meridiem, quod à delitijs sortitum nomen est Pausilypum, è regione uero alterum existit promontorium, medium inter utrunque sinum constituens, Lapides olim Sirenum appellati. Inter autem lapidos promontorii uertices, sparsosque naturali quadam tum uoluptate, tum artificio quasi scopulos loca sunt interfeminata, ac sparsim cõsita, ita amoenitate, et cultu, ijs etiam delitijs, ut ab ijs illectamentis dictæ olim sint cantu Sirenes irretisse nauigantes, traxisseque peregre uenientes homines ad inhabitanda saxa. Ac mihi quidè uisus est Virgilius ad eorum locorum imaginem finxisse Elysios secessus, ut cum ait Secreti celant calles, et myrtea circum

Silua tegit. — Nec uero non eodem mihi tempore uisa sunt literarum studia qualia tunc esse poterant, illic et extitisse et coepisse, quæ post modum tanta creuerint frequentia, ut quod de uocis suauis

tate et cantu attributum est Sirenibus, id fabulæ locum dederit ex elo-
 quentiæ, ac literarum studijs, disciplinarumq; cognitione et cultu.
 Nam et Zeno et Parmenides satis propinquis e locis fuere oriun-
 di, quos ante, et alios quoq; fuisse veri est simile, quando hi duo es-
 sent et ipsi seculis nostris fortasse incogniti, nisi eorum. Aristoteles
 in rebus phisicis, et post eum scriptores alij meminissent. Iairco et
 ante Pythagoram et metapontinas illas scholas fuere Sirenium in re-
 gionibus bonarum artium studiosi permulti. quod Numæ regis Ro-
 mani disciplina institutionesq; declarant. Ea quoq; quæ de oraculis,
 deq; ad Auernum traduntur sacris, fieri absq; literarum cognitione
 ac professu numime poterat. Etenim rerum cognitiones per ea tempora
 penes sacerdotes erant, et apud Græcos extitisse tunc literarum no-
 titiam, docuit Nicostrata Euandri mater, quæ eas in Latium attulit.
 Sed redeamus iam Neapolitana ad mœnia oïum illa tepestate magni-
 ficētissima. qua qdē tepestate mare qd illic curuari sensim incipiebat in
 sinu, radices allidebat collis, atq; iter uetus nouūq; oppidū breuiuscu-
 lus qdam constituebatur sinus, quædāq; quasi statio, quod spatium diu-
 turnitate tēporū, hymbriumq; limosis e mōte decursibus, ut quotidie
 cernitur, in continentem abiit terram, idq; nostro tempore ædificijs re-
 fertum est. Moles quoq; posteriore ætate ab regibus iacta portum nunc
 efficit. Ipsius quoq; ad collis ima fontes tum manabant scatebrofis sub
 rupibus, qui nunc eisi paucioribus in locis, in ipsa tamen maris ora
 subter ædificia defluentes scaturiunt. Collis igitur ipse et ad mare in-
 positus rupibus et in mediterraneis insurgebat, uallibus undiq; præ-
 terquam ad litus angentibus. Circum uero eum mœnia ab imo in edi-
 tum assurgentia eminebant ingenti mole saxi ac singulari artificio cō-
 stituta, aggestitia materia intrinsecus arte iniecta quatenus collis al-
 titudinem, summumq; equarent solum. Adhæc turres maxime frequen-
 tes, ipsæq; extra muros ductæ ad æquato post solo insurgebant ingenti
 uastitate, minacibusq; fastigiata propugnaculis maria ac terras su-
 perbissimo quodā prospectu despectabant. Quæ omnia annis ducen-
 tis ac quinquaginta ante ætatem nostrā Corradus demolitus est Rex.
 Post uero Romanis urbis eius ambitum promouentibus et ualles fue-
 re maxima e parte colli æquate ad urbis ipsius positum, usumq; inha-
 bitantiū, et mœnia pluribus etiam locis ad solum deiecta. Nam et
 Adrianus Augustus templum in tumulo proxime portam quæ ad ma-
 re ferebat, qui locus hodie quoq; Portus dicitur, ædificauit muræ ampli-
 tudinis, idq; postea collapsum ab insequentibus est principibus instaur-
 ratum. quæ ex ædificatione parte ab ea paulatim per ætates promotū
 est oppidum

est oppidum ad muros ferme Palæopolitanos, meridiem uersus, quæq; etiam solis occasum urbs spectat. Post Adrianum quoq; & ante illu, potissimum autem Antoninorum temporibus multa magnaq; intra urbem condita fuere ædificia, ut uallium nunc ipsarum ne uestigium quidem ullum relictum appareat, effectumq; est, ut peruetusta illa magnificaq; cum primis moenia pene undiq; ædificijs angerentur. Nostra uero ætate Alphonsus Ferdinandi filius prolato ad solis ortum atq; ad septentrionem pomerio et munivit eam partem urbis & illustrauit, erectis ingentis crassitudinis muris piperino è lapide, quam inchoasse uideri solum potest, id quod nos ipsi scimus animo illum destinasse. Priscæ quoq; urbis magnificentie præter ipsa moenia maximo est indicio fluvius intra urbem inductus exactuato saxo, in quo uetus urbs tota inerat fundata, eaq; cuniculatio, atq; effossæ specus, deductæ subter maxime celebres urbis uias, atq; ad singula quadriuiia, in quæ urbs quondam omnis distributa erat, excisi putei, e quibus uicinia hauriat. Ab hac autem ipsa cuniculatione deducuntur ad alia urbis loca ædesq; nobiliu aquæ tum ad puteoru usum, tum etiã fontium in urbis ijs partibus quæ uergunt ad mare. Ipsa uero cuniculata effossio, ductilesq; aquarum cæuæ et late sunt admodu & decursu minime recto, quo dum ad angulos sæpius aqua refringitur, reddatur salubrior. Quod circa & decurrit & strepit, sonorum in saxosi modum fluminis, antiquum sane opus ac priscæ cuiusdam magnificentie præclarum testimonium. Extant in ea monumenta etiam illustria templi maxime inelyti Castoris & pollucis, & item fœxi, ac secundum ipsum forum theatri. alterius uero theatri (nam duo ea in urbe fuere, quorum alterum intectum erat) nullum apparet uestigium. Ipsa igitur theatra non urbana tantum magnificentie indicia sunt, uerum etiam certantium inter se ingeniorum propter bonarum artium studia quæ in ea tum urbe mirifice florebant. Nam & Nero Augustus ijs in theatris ad musicæ certamen prodijt in scenam, & propter liberalium artium studia quibus Hadrianus maxime fuit editus, ipse quanquam Augustus, rerumq; Romanarum moderator nõ aspernatus tamen est oblatum a ciuibz magistratum, eumq; perinde ac priuatus administrauit. Ac mihi quidem uisi sunt Romani imperatores contendisse inuicem in magnificanda atq; illustranda Neapoli, aduersum quos ciuitas ipsa constantissimam ubiq; fidem seruauit. Nam qua fide, qua animorum affirmatione fuerit post eam stragem, rerumq; calamitatem tantam qua dux Carthaginiensium Annibal populum Romanum affecit Punico secundo bello ipse Romanorum hi

DE BEL. NEA.

storie docent. Neq; post dirutum à Gotis Romanum imperium ean-
dem non constantiam retinuit aduersus eos qui rem Romanam etiā
qualēcūq; tenuere. Nam qua humanitate doctos viros, quiq; ea in
urbe literis, rerumq; naturae cognitioni operam dabant, aues ipsi cō-
plecterentur, aperte illud docet, quod Graeci Latiniq; Augustorum tē-
poribus Neapolim tanquam in studiorum suorum matris sinum se-
cedebant. Ea igitur in urbe cum decessisset Lucilius poëta, publico a
ciuibus funere est elatus. In eam ossa referri sua Virgilius iussit,
Brundusij cum decessisset. qua in ciuitate tantae admirationi et uiuens
et mortuus ciuibus ipsis fuit, ut in hunc usq; diē multa cum magnifi-
centiae ueteris monumenta, tum naturae ipsius dona quaedam ad Vir-
gilium referantur. Secundum maritimam uero orā quaedam etiam nū-
ui sunt monumenta Luculli piscinarum, qui locus Lucillianus ho-
die quoq; dicitur. Post quem sunt et Platamoniae, excauatae ad litus ac
manu hominum factae specus, quas uetustas ipsa, falsaq; maris asper-
go magna ē parte consumpsit temporumq; ipsorum iniquitas, loca nū-
mirū ad uoluptatem, aestuasq; deambulationes atq; cōiuiua ex cogita-
ta. Sunt geminae etiam cryptae perforato monte Pausilypo, altera ad
uiam Luteolanam in ipsiq; ferē promontorii principio, quae ab Alpho
so rege fuit non modice amplificata, altera ad montis in mare pro-
minentiam, atq; ad ipsius exitum, eaq; maxima parte ab uetustate la-
befacta. Nec uero aues ipsi quā otio, q̄ literis dedisse minus bellicas
rebus operam, ubi res ferret uisi sunt. Siquidem ē bellicas maxime exer-
citationibus ac laudibus nobilitatem cōparauere sibi tantam, ut Nea-
politana nobilitas appareat et maxime ipsa uetusta et diutius etiam
magnificēq; continuata. Quae res effecit uti Reges q post Goticas, A fri-
canasq; calamitates mari inuectas regnū Neapolitanum tenuerūt, eā
sibi urbē metropoli, eā regni caput cōstituerint. In ea regias, i ea arces
in ea sepulcra aedesq; statuerint sacras, ac diuturnis maximēq; graui-
bus cōfectam bellis restituere in pristina facie sint conati. Quā ad rē
non mediocriter etiam inuitauit eos caeli clementia, situs opportunitas,
agrorum fertilitas, maritima opulentia, rerum deniq; omnium quae
ad uictum opportuna sunt, mira et regionis ubertas, et ex nau-
igationibus comportatio. Sed urbis nos laudationē qdē minime, antiq̄-
tatem uero tantum referendam suscepimus. Igitur in hac urbe Ferdi-
nandus pace parta, rebusq; ē sententia compositis supra triginta an-
nos regnauit, cum interim multa bella pro socys atq; amicis suscepta
fortissime gesserit, Turcas quoq; qui Hydrunta, bonamq; Salenti-
norū partē ex improviso adorti occupauerant, Alphosi filij industria

atq; opera uictos Italia expulerit. Qui si quibus artibus in initio
regnum sibi comparauit, easdem in pace otioq; retinisset, ut maxi-
me felix est habitus, sic inter optimos fuisset principes numeratus.

FINIS.

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF
GG HH II KK LL MM NN OO PP
Q Q RR Omnes sunt Quaterniones
præter ultimum Ternionem.

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI, ET
ANDREAE SOCERI, MENSE
APRILI. M. D. XIX.